ZERDÜŞT DİNİ

Irach J. I. Taraporewala

ZERDÜŞT'ÜN GATHALARI ÜÇ UNUTULMUŞ DİN: MİTRAİZM, MANİHEİZM, MAZDAKİZM



avesta

avesta | MEZOPOTAMYA KÜLTÜRÜ: 128 | 7

The Religion of Zarathushtra
The Gathas of Zarathushtra
Three Forgotten Religions
Irach J.S. Taraporewala
(Tahran, 1980)
İngilizceden Çeviren
Nice Damar

Editör: Abdullah Keskin
Kapak: Ahmet Naci Fırat
Kapak Fotoğrafı: Sami Solmaz
Tashih ve Mizanpaj: Avesta
Birinci Baskı: 2002
İkinci Baskı: 2009, İstanbul

Baskı: Berdan Matbaası
Sadık Daşdöğen Davutpaşa Cad.
Güven San. Sit. C Blok, No: 239
TOPKAPI / İSTANBUL
Tel: (0212) 613 12 11

© Avesta 2002
Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında
yayınevinin izni alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz

AVESTA BASIN YAYIN
REKLAM TANITIM MÜZİK DAĞITIM LTD. ŞTİ.
Sakız Ağacı Caddesi, Öğüt Sokak No: 7
BEYOĞLU / İSTANBUL
Tel-Fax: (0212) 251 44 80 - (0212) 243 89 75

Ekinciler Caddesi Nurlan Apt. Giriş Katı No: 2
OFİS / DİYARBAKIR Tel-Fax: (0412) 223 58 99

www.avestakitap.com
e-posta: info@avestakitap.com

ISBN: 978-975-8637-31-7

IRACH J.S. TARAPOREWALA

Zerdüşt Dini

Zerdüşt'ün Gathaları

Üç Unutulmuş Din: Mitraizm, Maniheizm, Mazdakizm

İngilizceden Çeviren: Nice Damar

avesta | **MEZOPOTAMYA KÜLTÜRÜ**

İÇİNDEKİLER

Sunuş / 9
Önsöz / 11

ANA BÖLÜM I
ZERDÜŞT DİNİ / 13

Birinci Bölüm
ESKİ İRAN'IN ARİLERİ / 15

İkinci Bölüm
PEYGAMBER / 27

Üçüncü Bölüm
AŞA'NIN YOLU / 35

Dördüncü Bölüm
İYİ VE KÖTÜ / 43

Beşinci Bölüm
EYLEM DİNİ / 51

Altıncı Bölüm
KUTSAL ÖLÜMSÜZLER / 59

Yedinci Bölüm
TAPILACAK BİRİLERİ / 67

Sekizinci Bölüm
BAZI SEREMONİLERİ VE ADETLERİ / 77

Dokuzuncu Bölüm
ZERDÜŞT DİNİNİN GEÇMİŞİ VE GELECEĞİ / 87

ANA BÖLÜM II
ZERDÜŞT'ÜN GATHALARI / 105
Giriş / 107
ÜÇ KUTSAL ŞARKI / 111
AHUNA-VAIRYA / 111

AŞEM VOHU / 111
YENGHE HATAM / 111

GATHA AHUNAVAİTİ / 112
GATHA UŞTAVAITI / 142
GATHA SPENTA MAINYU / 161
GATHA VOHU-KŞATRİYA / 172
GATHA VAHISHTA-ISHTI / 178
AIRYEMA-ISHYO /181

ANA BÖLÜM III
ÜÇ UNUTULMUŞ DİN / 183
MİTRAİZM / 185
MANİHEİZM (MANİCİLİK) / 197
MAZDAKİZM / 205

İyi ve doğru olan bütün şeylerin çok bol olduğu ona
Düşüncede ve sözde ve edimde:
Tanrının yollarında, doğru
Ve iyi buyurulan ona:
Öğretmen doğrunun sırasını tutan ona
Ve evimizdeki sevgiye, bizi götüren
Bizi hep yukarılara götüren ona,
İnançlı dosta,
El ele ve adım adıma,
Yaşamın zorluluğunda ve yumuşaklığında yürüdüğümüz
Barışın yolundaki yoldaş Sevgiliye.

Sunuş

Bu kitap, yakınlarda yitirdiğimiz Dr. J.S.Taraporewala'nın "*Zerdüşt Dini*" adlı ilk baskısı 1926'da yapılmış kitabının yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskısıdır. İlk baskı 1947'de basılmış, Zerdüşt Gathalarının İngilizce serbest koşuk çevirisi ve İran'ın unutulmuş dinleri Mitraizm, Manizm ve Mazda dinleri üzerine üç deneme de bu baskıya eklenmiştir.

Gathaların çevirisi, okurun peygamberin bildirisini, kendi sözcüklerinden öğrenmesini, ve İran'ın unutulmuş dinleri üzerine üç deneme ise, yaşayan en eski dinlerden biri olan Zerdüşt dinini kendi perspektifinden görmesini, ve bu inancın, neden hâlâ gelişmekte olduğunu anlamasını sağlayacaktır.

"Zerdüşt Dini" adlı kitap ilk olarak, yeni baskıya nezaketle izin vermiş olan, Theosophical Publishing House tarafından, Adyar, Madras, Hindistan'da basılmıştır.

Unutulmuş dinler üzerine denemelerin ilk baskısı, 1950'de

Vergilisu Ferm tarafından düzenlenen "Unutulmuş Dinler" adıyla, yeni baskıya da nezaketle izin veren Philosophical Library Inc., New York tarafından yapılmıştır.

Bu kitabın basımı, iki dostun cömert bağışlarıyla olanaklı hale gelmiştir.

Baskıya gösterdiği özenden ötürü Bombay Chronicle Press'e, kitabın ortaya çıkmasındaki yardımlarından ve rehberliğinden ötürü Evad M.F.Kanga ve Ervad K.P.Destur'a, ve kapak ve kitap şömizinin baskısı için de Mr.V.R.Amberkar'a teşekkür ederim.

Babalarımızın inancı, onun ana ögeleri üzerine kimi bilgilerimizden sonra sağlamlaşmıştır. Bu baskı, okuyucunun Zerdüşt Dini ile ilgili ilk bilgileri edinmesini sağlayabilirse ne mutlu bize.

6 Haziran 1965
B. I. TARAPOREWALA

Önsöz

Zerdüşt dini içinde doğduğum ve büyütüldüğüm için, Zerdüşti olmayanlara bilgi vermek amacıyla yazılan bu küçük kitap için bir mazeret bulmakta zorlanıyorum. Ama, onun amacıyla ilgili birkaç söz söylemek zorundayım. Kitabın hacmi, beni ister istemez, inancımın ana ögeleriyle, kendimi sınırlamaya zorladı. Bunlar, dünyanın bütün büyük dinlerinin ana özelliklerini oluşturur, buradaki tek farklılık, Zerdüşt'ün kişiliğiyle sunulan ve onun öğretmeye geldiği halkının karakteridir. Böylece, yüzlerce yıllık gelişimin akışı içinde, çevresinde büyüdüğümüz sayısız tören ve geleneklere değinmeden, kendimi inancımın ana öğretileriyle sınırladım.

Eski metinlerden alıntıları, başkalarının çalışmalarından özellikle belirtilmiş olanlar dışında, orijinalinden kendim çevirdim. Bunlarda, Avesta öğrencisi, çeşitli uzmanların çevirilerinden önemli farklılıklar var, ama hiçbir zaman bir bölümün dilini kendi amaçlarıma uydurmak için, bilerek zorlamadım.

Dinimde, "Yaşam Bilmecesi"nin tutarlı bir çözümünü görmeye çalıştım ve kendi aklımda Zerdüşt öğretisinin yöntem ve konusunun bir çeşit genel düşüncesini oluşturdum. Daha derin araştırmalar, beni bu görüşlerimi önemli ölçüde değiştirmeye götürebilir (ve gerçekten de, götürmüştür), ama, şimdiye kadar hiçbir zaman babalarımızın dini üzerine ana kavramları değiştirmek için baskı altında kaldığımı duyumsamadım.

Değişmez bir inanç buldum, şöyle ki, bütün büyük dinlerin kurucuları, biz sıradan ölümlülerin ancak çok belirsiz bir düşünceye sahip olduğu, tanrısal aklın bolluğuyla konuşurlar. Böyle güçlü varlıkların sözlerini anlamak için onların öğretilerini alçakgönüllü bir ruhla izlemeliyiz. Umarım, bunu yaşamımda yapmaya çalışırım, ve "yüksek seviyeler"den bana nasip olan ışığı, buraya koymaya çalıştım. Zerdüşt'ün öğretisini, inacımızda sahip olduğumuz en yüce şey olarak sayarım, ve ruhumun, elinden gelen en büyük yüceliğiyle onu anlamaya çalıştım. Sonraki cahillik ve insani sınırlamalar en yüksek öğretileri gölgeledi; ve ben, onları bir kez daha anlamanın en sağlam yolunun yüce benliğe başvurmak olduğuna inanıyorum. Her insana en çok gereksinim duyduğu şey gelir. "Göklerdeki kusursuz [redacted] kadar "kusursuz" olana dek, bu konularda hiç kimse son sözü söyleyemez.

Yani, okur, ileriki sayfaları özendirici bulmazsa, suçu Zerdüşt'e yüklemesin, ama onun aklının sonsuzluğunu kendi sınırlı akıllarıyla ölçmeye çalışan sofu ve güçsüz, insanlara baksın.

I. J. S. Taraporewala

ANA BÖLÜM I

ZERDÜŞT DİNİ

BİRİNCİ BÖLÜM
ESKİ İRAN'IN ARİLERİ

(Adam Darayavaush khshayathiya vazarka, khshayathiya khshayathiyanam, ...Vishtaspahya puthra, Hakhamanishiya, Parsa Parsahya puthra, Ariya Ariya-cithra.

"Ben Darius, büyük kral, kralların kralı,...Vişţaspa'nın oğlu, Ahameniş, bir Parsi, bir Parsinin oğlu, Ari soyunun Aryası."

(Nakşi Rüstem'deki Büyük Darius yazıtı)

Zerdüşt dinini tam olarak anlamak için, Zerdüşt'ten önceki, İran diniyle ilgili bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Yeni inançlar, eskilerin üstüne aşılanır. Tüm büyük hocalar öğretilerini soylarının geçmişteki gelenekleri üzerine kurmuşlardır. Sonsuz antik aklı, o soyun özel gereksinimlerine göre, o soyun insanlık için bırakmaya yazgılı olduğu mesaja göre, değiştirir ve uygularlar. Böylece, Efendi Zerdüşt de İran'da belli bir gelenek bulmuş ve bu insan soyuna verdiği mesaj, karanlık ve uzak bir geçmişin mirası üzerine temellendirilmiştir.

Ariler (sözcüğün dar anlamıyla; kendilerini bu gururlu adla çağıran iki halk; Hintliler ve İranlılar) uzun yıllar birlikte aynı ülkede yaşamış, aynı dili konuşmuş ve aynı dine bağlanmışlardır. Şimdi, Arilerin anayurdunun nerede olduğunu belirleyecek araçlarımız yok, ama orası, İran rivayetlerine göre, kar ve buzun kaplayıp tahrip ettiği uzak bir kuzey bölgesi gibi görünüyor. Daha sonraki bir dönemde, bu insanların iki ana kolu, beraberce, güneye göç etmiş, ve kuşaklar boyu do-

landıktan sonra, büyük Pamir platosu olarak bildiğimiz yüksek dağlık bölgenin yanına varmışlar. Bu bölgeden, güneyin, batının ve doğunun, bereketli ve sağlam vadilerine inerek dağılmışlardır. Afganistan ve Baktria diye adlandırdığımız ülkeler, Arilerin uzun yıllar etkinliklerini sürdürdükleri bölgelerdir.

Bu insanların konuştuğu dil, Veda tarzında ilahilerin ve Gatha tarzında Zerdüşt şarkılarının söylendiği dilin iki kolunun eski ağzıdır. Bu ikisi arasındaki aşırı benzerlik Ari filolojisi ile uğraşan herkes tarafından belirtilmiştir. Bu iki dil birbirine o kadar yakındır ki, yalnızca fonetik bir farklılık (ya da daha düzgün söylersek, küçük bir yanlış vurgulama), aynı zamanda, duyguya hiç dokunmadan, bir pasajı ötekine çevirmek için yeterlidir. Farklılıklar, bir orijinal dilin iki "lehçe"si arasında bulunanlardan çok değildir.

Dolayısıyla, bu iki büyük halka, Hindular ve Perslere, miras kalan dini gelenekler, ortak Ari gelenekleridir. Avesta'da, Pariyotkaşa'nın (antik inanç) büyük öğretmenleri anılmış, ve onların birçoğu adlarıyla belirtilmiştir. Bu antik inanç, Mazdayasni inancı-Mazda'ya, herşeyin büyük tanrısına tapınılan inanç diye adlandırılmıştır. Zerdüşt dini aynı adı taşır, ama Zarathushtrish (yani Zerdüşt'ün öğrettiği) sıfatı ona eklenmiştir. Bu, yukardaki, peygamberin kendi öğretisini, soyun antik gelenekleri üzerine kurar açıklamasını doğrular.

Bu antik inançla ilgili fikir edinmek için, Avesta ve Veda'nın menkıbe ve mitlerini özenle bir araya getirmeliyiz. İki Kutsal Kitap'ta da birçok ortak ad vardır, ve daha önemlisi, bu adların çoğunluğunun taban tabana zıt anlamlarda kullanılmış olmasıdır. Bu, Ari soyunun iki bölümü arasındaki dinsel sorunların varlığını gösteriyor olabilir; ama, bunların, doğrudan Zerdüşt'ün gelmesiyle ortaya çıkıp çıkmadığını, ve bu farklılıkların Arilerin sonuçta iki kola ayrılmalarının nedenle-

ri olup olmadığını, burada tartışmak yersizdir. Asıl dikkat çekici olan, oradaki itirazların en önemli bazı noktaları da ortaya çıkmasıdır. Ama, daha önemlisi, araştırmacılar tarafından gözardı edilen bir gerçek, uzlaşmaların itirazlardan sayıca çok daha fazla olmasıdır.

Avesta'da söylendiğine göre, Arilerin ("soylular") adil ülkesi Airyanem Vaejah (Aryaların anayurdu), Mazda'nın yarattığı "ülkeler arasında ilktir." O, dünyanın merkezindeydi ve Harabareza dağının da tam merkezinde duruyordu. Bu betimleme, Meru Dağı'nın merkezinde olduğu söylenen "Tanrıların Ülkesi" betimlemesine çok yakından uyuyor. O, kuzeye uzaktı, ve bu antik yurt hakkında en dikkat çekici nokta, "bir yılın bir gün gibi görünmesiydi." Hindular, Tanrıların bir gününün, biz ölümlerin bir yılına eşit olduğunu söylerler. Ariler'in her iki kolu da evreni yedi bölgeye" (Kişvars diye söylenen) ayırmıştı, ama bunun iklimsel bölgeler mi (ki akademisyenlerin söylediği gibi), yoksa coğrafi bölümlemeler mi, ya da daha başka bir anlamı olup olmadığını araştırmak için duraksamamıza gerek yok.

Ariler, maddeci uygarlığın söylediği gibi, çok gelişmiş insanlardı; tabii ki ziraatçi bir soydular. Dilleri, insan düşüncesinin tüm hassas çeşitlemelerini büyük bir incelikle ifade etmesini sağlayabilen çok karmaşık ve çok gelişmiş bir araçtı, ve bu onlara çok içgözlem yapma olanağı sağlamış görünüyor. Onlara, zaman zaman büyük hocalar ve kraliyet bilgeleri (Hinduizmin Rajarshisleri) tarafından öğretilmiş, gelişmiş bir din sistemleri vardı. Bu hocaların çoğu adlarıyla belirtilmiştir ve Veda dininde adları belirtilen birkaçının, oldukça ayrıntılı hikayeleri vardır.

Ortak geleneğe ait bu kraliyet bilgelerinin ilklerinden biri Yima'dır (Yama; Pers kahramanlar çevrimindeki Kral Cemşid), "Kral", Vivanghana'nın (Vivaşvan) oğludur. Avesta'da,

büyük hükümdar ve Altın Çağ'ın hocasıdır. Günahkar dünyanın kar ve buzla yakında oluşacak yıkımı hakkında, Mazda tarafından uyarılmış ve bir vara, ya da yeraltı sığınağı yapması, ve oraya bir grup seçilmiş insanı, en iyi ağaçların tohumlarını, ve en iyi meyveleri ve en güzel kokan çiçekleri ve en iyi ve en yararlı hayvanlardan birer çifti de birlikte götürmesi buyurulmuştur. Orada da "kral" olsa da, bu ayrıntılar Yima hakkında verilmiş Vedalara uymaz; ama yukarda verilen öteki ayrıntılar sonraki Hint Puranalarında (geleneksel bilgiler) geçen Vivasvan'ın oğlu da olan Manu'yla ilintilidir.

Bu ortak geleneğe ait başka bir bilge de, Avesta'nın kraliyet-bilgelerinden olan Kava-Uşan'dır (Kavya-Uşanas). Dualarıyla kötülüğü yenen kutsal kraldır, ve ayrıca aşk-varecao (tam ışıltı) sıfatıyla da bilinen, kendisini çevreleyen görkemli bir aylayla özellikle ün salmıştır. Cennete ait bir kuşun yardımıyla, havada uçmak gibi mucizevi güçleri olduğu da söylenir. Veda onu çoğunlukla Kavya olarak belirtir, ve çoğunlukla Indra'yla ilintilidir ve bir yerde kutsal ateşi oluşturduğu söylenir. Ama, Hint destanlarında Asurasların hocası (Ahura'nın yandaşları) olarak geçer ve büyük olasılıkla dikkate değer aylasından ötürü öteki adı Şukracharya'la (ışıltılı öğretmen) da bilinir.

Üçüncü bir kraliyet bilgesinden daha söz edilebilir. (Perslerin kahramanlar çevriminde Feridun diye geçen) Thraetaona'dır. Hastalıkları, "büyülerin" (manthralar) yardımıyla sağaltmasıyla özellikle ilgilidir, ve büyük bir hekim ve sağaltıcıdır. Bu özellikler Trita diye anıldığı Atharva-Veda'da geçmesiyle de ilintilidir. İki gelenekte de Athwya (Aptya) lakabını taşır ve Haoma (Soma) ve ölümsüzlük içkisinin hazırlanmasıyla ilgilidir. Ayur-Veda'da ölümsüzlük bağışlıyor diye yazar. Vedik geleneğinde ayrıca, yüzyıllarca dünyaya baskı kuran üç başlı bir canavarı öldüren Traitana'dı. (Avesta'da geçen Thraetaona adına yakın). Aynı gelenek, nerdeyse aynı sözcüklerle

Avesta'da da bulunur; ve sonraki Pers "krallar destanında" (Şehname), bu üç başlı şeytan zulmünden İran'ı Kral Feridun'un kurtardığı, Sami zalimi Zohak (Azhi Dahaka) olur.

Şimdi Arilerin taptığı tanrılara gelirsek, iki kolda da ortak olan gerçekten korkutucu bir ad listesi buluruz. Burada, yalnızca birkaç ad belirtilmiştir. Bunlar iki sınıfa ayrılabilir; ilki, iki toplum arasında taban tabana zıt güçleri gösteren adlar, ve ikincisi (bu adların çoğunu kapsıyan), iki tarafça da kutsal sayılan tanrıların adlarıdır. Daha yaşlı akademisyenler, Zerdüşt'ün bir reformcu gibi geldiğini düşünürler ve o, tanrıların kalabalığı arasından yalnızca Ahura'yı (Asura) Bir Üstün Tanrı olarak ileri sürmüştür. Onlar, bunun bir ayrılığa ve İranlılar arasında kimi eski tanrıların şeytanlara dönüşmesine götüren bir dinsel kargaşaya neden olduğunu ve Hinduların da bu övgüye karşılık verdiğini söylerler. Görünür biçimde bir dinsel kargaşa vardı, ama onun kaynağı hiçbir biçimde Zerdüşt'ün üstüne atılamaz. Dahası, bu görüş daha yaşlı tanrıların (her düzeyde çoğu) ileriki çağlarda İran'da yeniden egemenlik kazanmasını açıklayamaz. Panteon'un bu tam olmayan dönüşümünün nedeni ne olursa olsun, oldukça ilginçtir.

Bu bağlamda araştırmacıların aklına gelen ilk ad, Üstün Tanrının kendisi-Ahura'dır-ki, Sanskritçede "şeytan"ı temsil eden Asura'dır. Bu ad başlangıçta, "Yaşamın Efendisi"ni (Av. ahu, Skt. asu, yaşam) ya da herşeyin içinden çıktığı bir yaşamı gösterir. Sanskritçe Asura ayrıca başlangıçta bir sonsuz yaşamı gösterir, ve Rig-Veda'da (en eski bölümlerinde) sonraki alçaltılmış anlamında kullanılmaz. Klasik Sanskritçede Purvadevah (önceki tanrılar) adı Asuralar için de kullanılmıştır; ve Hindistan'da gelişmiş bir söylenceye göre, sonraki çağlarda kıyasla daha yeni Daevalar (tanrılar) onları yerinden edene dek Asuralar oradan dünyayı yönetmislerdir. Daha önceki Veda'larda, Asura sıfatı özellikle, gündüzleri parlak ve geceleri

sayısız yıldızla birlikte pırıldayan, sonsuz gökyüzü küresinin hakimi, Varuna için kullanılmıştır. Varuna, ayrıca yaradılışa ruh veren, her yana yayılan yaşamdır. O, evrenin hakimi, doğruluğun tanrısı, yasayı ve doğanın düzenini oluşturan varlık, ve herşeyin babasıdır. Veda tarzında Varuna bağlamında çok önemli bir nokta da bu tanrının moral ve etik yanına verilen büyük vurgudur. Varuna ilk olağanüstü doğruluğun tanrısıdır. Asura Varuna'nın bu görkemli kavramı, önceki Avesta'nın Ahura-Mazda'sı ile iyi örtüşür; ve büyük olasılıkla "Tanrılar ve Şeytanlar" (Daevalar ve Asuralar) arasındaki çekişmeler hakkındaki Brahman menkıbeleri ve Hindu destanları, tarihöncesi günlerdeki Arilerin iki kolu arasındaki kimi dinsel ve ulusal kavgaların yankılarıdır.

Avesta'nın Daeva'sı, Ahura'nın doğal tümlecidir. Başlangıçta "pırıldayan biri"; bu sözcük ilk saflığını hemen hemen Hint dillerinin tarihi boyunca sürdürür. Ama Avesta'da, bu sözcük, ilk bölümlerde bile "tanrı"nın en eski anlamında hiç kullanılmamıştır,[1] ve sonraki Avesta'da değişmez olarak "Şeytan" anlamına gelir. Veda'da birkaç kez şeytanların sıfatı olarak buluruz.

Farklı tanrılardan çok azı bu değişimden etkilenmiştir. Bunların en önemlisi, Vedik Panteon'undaki en büyük tanrılarından biri olan Indra'dır. Burada en dikkat çekici şey, Veda'lardaki en önemli tanrılardan ikisinin -Varuna ve Indra- birinin İran'da en üstün varlık, Ahura olması, bu arada ötekinin kötü birinin en önemli vekili olmasıdır.

Ama daha dikkat çekici olanı, Indra'nın sıfatlarından birinin -Vtrahan (Şeytan-düşmanın katili)- önceden tanınmış bir sıfat-İran dininin tarihi boyunca tanrıların en büyüklerinden birinin, Verethraghna'nın (sonra Behram) adı olmayı sürdür-

1 Bu sözcüğün daha önceki bir inancın (Zerdüşt öncesi) "bir tanrısı"nı imliyor göründüğü bir ya da iki yer vardır.

müş olmasıdır. Behram'ın yaptıklarını anlatan Yaşt (Yaşt, xvi) güzel bir destandır ve orada yazılmış olan başarılarından kimileri, Veda'da anlatılan Indra'nın yaptıklarını anımsatır.

Vayu (Rüzgar, iki dilde de tıpatıp aynı olan bir ad), antik Ari tanrılarından başka biridir. "O, Gathalarda adı geçen tek Veda tanrısıdır," diyen Haug, eğer açıklaması doğruysa, gerçekten güzel bir ayrım yapmıştır; ama, Bartholomae gibi modern akademisyenler, Haug'un bu pasajdan yaptığı çeviri hakkında kuşku yaratmışlardır.

Nairyosangha, insan soyunun en üstün Ahura-mazda'sının habercisidir. Dünyada, büyük kurtarıcıların tecelli zamanı geldiğinde onların önünde belirir. Özel görevlerinden biri, insan soyunun gelecekte doğacak günah bağışlayıcılardan "Zerdüşt tohumunu korumaktır." Ayrıca, ilk insan çiftinin, Maşye-Maşyane'nin yaratılışına yardım ettiği söylenir. Bu son iki görevi, Pehlevi döneminde önem kazanmıştır, ama Avesta'da bir çeşit tanrısal ateşi temsil eder, ve Veda'da, Naraşamsa (insan soyunun övüleni) adı altında kutsal ateşi temsil eder.

Armaiti, hem Avesta'da ve hem de Veda'da toprağın ruhudur ve ayrıca tanrısal akıl ve lütuftur. Zerdüşt hiyararşisinde Ameşha-Spenta (Kutsal bir ölümsüz, Hıristiyanlıkta karşılığı, en büyük melek) seviyesindedir. Avesta'da, tanrının sonsuz yasasına itaat ruhunu temsil eder. Rig-Veda'daki birkaç pasajda da aynı düşünceyi temsil eder, ama bütününde, Veda'daki durumu Avesta'dakinden daha alçakgönüllüdür, çünkü sonrakinde Zerdüşt inancının koruyucusunu temsil etmektedir.

Baga, (Veda'da Bhaga'ya karşılık gelir) Persepolis ve başka yerlerdeki Eski Ahameniş yazıtlarında üstün varlık Ahuramazda'nın sıfatıdır. Veda'da, sonradan güneşle temsil edilen özel bir tanrıdır.

Airyaman da antik Ari tanrılarndan biridir, ve Veda'da adı, büyük ikiz kardeşler Mitra ve Varuna ile ilintilidir. İki ulusta

da, bu ad "dost" ya da "yoldaş"ı çağrıştırır, ve sonuçta o, evliliğe başkanlık eden özel bir tanrıdır. Benzer bir konum, evlilik töreni sırasında dua edilmesi gibi Veda'da da vardır, ve bugün Parsilerin arasında kısa bir ilahi ona adanmıştır, ve Airyema-ishyo diye çağrılır, ve evlilik seromonisinin önemli bir kısmı olarak halen kullanılır.

Ama, antik Hint-İran tanrılarının içinde her yönden en önemlisi güneşi temsil eden Mitra'dır (Mitra). Veda'da o, üstü kapalı olarak Asura Varuna ile ilişkilendirilir. Mamafih Avesta'da, Ahura-Mazda'dan çok, ayrılmış ruhların iki koruma-yargıcıyla ilintilidir. Ölümün öteki kıyısında ruhları bekler ve Sraoşa ve Raşnu'nun yanında oturarak, onlar hakkında hükmünü verir. Hara-Bareza Dağının tepesinde oturur. Avesta'da O, bilge hükümdar, seven muhafız ve insanlığın tarafsız yargıcı olan yüce varlıktır, esas olarak etik bir kavramdır. Veda'daki konumu da benzerdir. Sonraki günlerde Mitra kültü İran'da büyük önem kazanmış ve değişerek ilk Hıristiyanları olduğu kadar sonraki Roma düşüncesini de derinden etkilemiş, önemli bir gizli güçler okulu olmuştur.

Haoma, Veda'da Soma olarak geçen başka bir Hint-İran tanrısıdır. O, Avesta'da, yalnızca Soma bitkisinin kişileştirmesi değil, aynı zamanda çocuk insanlığımızı ileri götürmek için ilk günlerde ortaya çıkmış büyük bir hocadır; ve antik İran'ın büyük hocaları tarafından çok sevilmiş biri olarak Avesta'da temsil edilmiştir. Yasna'da, (ix) Zerdüşt'ün önüne çıkarak geçmiş çağlarda İran'daki kutsal öğretinin tarihinin ana hatlarını ona anlatan olarak temsil edilmiştir. Kimi akadamisyenler, Ariler arasında Haoma (Soma) kültünü tanıtan ve başlıca Hint-İran dini törenlerinde önemli bir parça olan bitkiye ve suyuna adını verenin o olduğuna inanırlar. Hint ve Zerdüşt dini törenleri, tümüyle bu bitkinin su anun sunulmasına dayanır; ve Zaotia (Hota) ve Ratwi (Hint Advaryu'nun karşılığı)

olarak bilinen iki rahip törende ayini yönetir.

Ari soyunun iki kolunda da bu törenlerin çoğu, kimi sosyal ve başka adetler gibi, çok uzak tarihlere gider. Dini törenler her yıl mevsimlerin değişmesine bağlıdır. Böylece, İranlıların eski günlerde kutladığı ve bugün Parsiler tarafından uyulan yıllık Gambar sayısı altıdır. Bunlar Veda'da görülen yıllık kurban çevrimine çok yakından uyar. Bu iki ulusun tapınmasının en önemli ana unsurları, ögeler -ateş, su, toprak ve hava- ve gökyüzünün ışıkları -güneş, ay ve yıldızlardır. Bunlar göksel varlıklar olarak çağırılır, ama hepsinin üstünde ve altında Vedalarda görülen ve Zerdüşt tarafından çok güçlü vurgulanan bir üstün tanrı düşüncesi vardır. Ahura'nın üstünlüğü üzerine kurulu bu vurgu, İran dini düşüncesinin bütün sonradan gelen gelişimini renklendirmiştir.

Avesta'da toplum üç sınıfa ayrılır: Athravan ya da rahip, Rathaeştar ya da savaşçı, ve Vastryoş ya da çiftçi, Hintlilerin "üç kast"ına, yani "iki kez doğmuş" (Dvija) sınıflarına karşılık gelir. Bu üçüne sonraki bir dönemde (aynen Hindistan'daki gibi) dördüncü bir sınıf Hutokşa ya da el işçileri eklenmiştir. Kral, savaşçı ya da hükümdar sınıfına aittir ve ülkesinde üstün bir gücü vardır; ama dini hoca "gerçekten doğruluğundan ötürü" her yönden onunla eşittir. Rahipler sınıfının adı, Athravan, büyük hocanın kesinlikle İran'da kurduğu ateş kültünü işaret eder.

"Atalara" (Pitriler) tapma, iki kolun da ortak mirası olarak, antik Ari inancının başka bir önemli yüzüdür. Bu tapınma töreni "çörek sunulması" (Parsiler arasında darun ve Hindular arasında purodasha) ve İran'da sonraları süt ve Hindistan'da ghi (arıtılan tereyağı) olan "ineğin bir ürününün" ilahlar şerefine sunulmasından oluşur. Ama, İran'da atalara tapma, Hint kolunda olmayan, Fravaşi'nin daha derin ve daha felsefi düşüncesine doğru gelişmiştir. Fravaşi, bütün zaman boyunca

süren ve çağlar boyunca gelişen sonsuz bir ilkedir. Bir yazar olarak (Zerdüşt'ün kendisi) bunu iyi belirtmiştir: "İnsanların Fravaşileri, sonradan her insanın modelinin yeryüzünde oluştuğu, semavi biçimle giyinmiş ruhların ilk örneğidir... Her insanın gövdesi kendi özel fiziksel, akılcı, ahlaki ve ruhi yeterliliğiyle Fravaşi'nin sunduğu her has modelden sonra, biçimlenmiş ve oluşmuştur." Her varlık, yukardaki Ahura'nın kendisi de dahil, bütün sonsuzluk boyunca varolan bir Fravaşi'ye sahiptir.

Başka bir ilginç Hint-İran töreni, Hinduların Upanayana kutlamasına karşılık gelen, dini ayinin başlangıcı-Zerdüşt Navjote'ydi (harfi harfine "yeni doğum"). Veda'ya ait dönemin Hinduları gibi, Zerdüştler arasında bütün çocuklar, erkekler ve kızlar, bu "yeni doğuma" erişir. Bu törenden sonra onlar Zerdüştlük katının tam sorumlu üyeleri olarak kabul edilirler. Ve bunun ifadesi olarak kutsal gömlek (Sudreh) giyer, kutsal kuşak (Kusti) takarlar ve başlarını (en azından dualar sırasında), genellikle küçük bir takke örter. Bu üç dış sembol, sırasıyla Hindu Yajnopavita'sına (kutsal iplik), Mekhala'ya (Kuşak) ve Shikha'ya (başın tepesindeki saç perçemi) çok yakından uyar. Hindular arasında bunların ilki, antik yontularda ve bugün bile Budist rahiplerde görülen, orijinal olarak tam bir üst giysisidir. İkincisi, kuşak, orijinal olarak "iki kez doğanın" giysisinin en önemli bölümüdür. Avesta'da Ahura-Mazda'nın ilk olarak getirdiği, iki ruhun dokuduğu yıldızlarla süslü kutsal kuşak Haoma'ydı. Takke, başımızın önemli bölümlerini koruma amaçlıydı[2] ve Roma Katolik papazlarının başlarının üstünü tıraş etmesine benzer bir önemi vardı.

Bunlar, iki büyük halkın, İranlılar ve Hintlilerin, miras al-

2 Brahmarandhra.

dığı, kimi antik Ari gelenekleri ve törenleridir. İran'da, hocalarının, Zerdüşt'ün baskın etkisi, sonraki gelişmeleri tümüyle gölgelemiştir. Onun felsefesinin ve yaşam bilmecesinin çözümü, başından beri, bütünüyle İran ve Zerdüşt kökündendi. Bu gelenekleri kullanmıştır, ama en büyük vurgusunu Ahura'nın ahlak kavramının ve Aşa'nın (Veda'da geçen Rita) Hint-İran düşüncesinin üzerine kurmuş ve sonrakini dünya dininin kilit taşı yapmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM
PEYGAMBER

Ushta-no zato Athrava, yo Spitamo Zarathustro.
Hoca, Spitama Zerdüşt doğduğu için şanslıyız biz.
(Bölüm xiii. 94)

Modern bir araştırmacı, herşeyden önce, Zerdüşt'ün yaşadığı zamanı ve onun hakkındaki mevcut öteki maddi delilleri bilmek isteyebilir. Onun yaşadığı zaman şimdi bile yeteri kadar açıklığa kavuşmadığı için, ona atfedilenden üç ya da dört yüzyıl önceki bir tarih, burada geçici olarak kabul edilebilir. Böylece onu İÖ ilk bin yılın başında yaşamış olarak kabul eden Prof.A.V.W. Jackson'la uzlaşabiliriz. Ama burada, onun, şimdi "tarih öncesi" olarak sayılan, çok uzak bir çağda yaşadığını söyleyen mistik bir geleneği de belirtmeliyiz, ve bir tane hoca olmadığını, ama, bu ada sahip çeşitli kişilerin bulunduğunu, ve sonuçta modern bilimsel düşünce ve Pehlevi geleneklerinin onun bu adı taşıyanların sonuncusu olduğunu söyleyen başka bir gelenek de olduğunu belirtmeliyiz. Varsın öyle olsun, Pehlevi gelenekleri içinde bize gelmiş ve modern bilimsel düşüncenin büyüttüğü bir yaşamı burada araştırmaktan hoşnutuz. Ama, peygamberin kişiliği her ne olursa olsun, onun öğretisi, insanlığa verdiği en önemli armağandır. Yaşamı da,

Parsi geleneğinde sürdürülen, değerli bir yaşamdır ve derslerle doludur.

Yalnızca birkaç akademisyenin sorunu olmayan başka bir konuya da burada değinilebilir. O da, Zerdüşt adının önemidir. Ailesinin kurucusu bir atasının ardından, kişisel adı Spitama'dır. Zerdüşt, mesajını ilan ettikten sonra muhtemelen bilinen ünvanıdır. Prens Siddhartha'nın, aydınlandıktan sonra, Buda (aydınlanmış biri) olarak ve İsa'nın Hazreti İsa (takdis edilmiş) olarak bilinmiş olmaları gibi, Zerdüşt adı (genellikle en üstün biçimiyle Zarathushtra) İran'da Zerdüşt inancının başı olduğunu göstermek için kullanılmıştır. Adına eklenen uştra sözcüğünün, bilinen anlamı deve ile ilgisi yoktur. Kimi akademisyenlerin önerdiği, kökü uş "pırıldamak" olandan zaratha (altın) ve uştra ("ışık") türetilerek oluşan ad, çok daha uygundur.[1] Böylece, peygamberin bu adı, dünyaya ışık-getirenlerin en büyüklerinden birine verilmiş bir ad olarak, "Altın Işığın Adamı" anlamındadır.

Bir Hıristiyan rahibin söylediği gibi, "İsa'nın haçı tüm mucizelerden daha değerlidir." İnsanlığın bütün büyük hocaları için de bu böyledir. Onların her biri, sonraki çağlarda mistik geleneğin aylasıyla sarılmış ve dünyadaki yaşamlarına mucizeler eklemiştir. Bütün bunlar yalnızca, onların, yandaşları tarafından ortalama ölümlü insanların çok üzerinde sayıldığını ve yaşamlarının insanlık için ayrıca değerli olduğunu düşündüklerini gösterir; ama ne yazık ki, sonraki hurafeci çağların yaratısı olan bu söylenceler, onların öğretisinin değerini büyük ölçüde engelleyebilir. Bu yüce kurtarıcıların yaşamları çevresinde büyümüş bu mistik gelenekler arasında ayrıca kesin bir "soy benzerliği" vardır. Ama, insanların onlara büyüklük atfetmelerine ve minnettar olmalarına neden olan tabii ki yap-

1 Veda tarzında Uşalar'da (Tan) bulunur.

tıkları mucizeler değildir. İlan ettikleri mesaj, onların, erkek ve kadınların yüreklerinde, yeniden kurulduğunu gördükleri sonsuz gerçektir; ünvanlarını kurtarıcılar, efendiler ve dünyanın tanrıları olarak oluşturan, sayısız acı çeken yüreklere getirdikleri barıştır. Akılları ve merhametleri ile dolu olarak, en değerli ilahi armağanları, Tanrının kendisinin özendirdiği mesajı getirmişler, ve böylece adları anımsanmış ve kuşaklar boyunca milyonlarca insan tarafından tapınılmışlardır. Yani İran'ın kurtarıcısının da, anısının, yandaşlarının en kutsal mirası olmasına neden olan yaptığı mucizeler değildir, ama onun büyük Aşa mesajı, ve iyi düşünceleri, iyi sözleri ve iyi edimleridir. Yine de, yukarda anıştırıldığı gibi bu büyük bilgenin yaşamından birşeyler bilmek, İnsan Zerdüşt hakkında bir şeyler bilmek, ilgi çekici ve yararlı olabilir.

Antik İran'ın imparatorluk ailesiyle yakın bağı olan Spitama'nın savaşçı ailesinde, Pouruşaspa adında iyi ve bilgili bir erkek vardı. Dini çalışmalara derinden bağlı, dindarlık ve akıldan ötürü ün salmıştı. Tanrının kutsaması onun üzerinde durmuş ve oğlu ona Tanrının gözle görülebilir memnuniyeti olarak gelmiş denmektedir. Uygun zaman geldiğinde, İran'ın başka bir soylusu, Frahimrava'nın kızı Dughdhova ile evlilikle birleştirilmiştir. Bu kadın da, Tanrıdan korkar ve dindar kocası gibi, dine ve yaşamın önemli sorunlarının araştırılmasına derinden bağlıydı. İdeal bir çift olmuşlardı ve İran'ın gelecekteki peygamberi için doğru ebeveynlerdi ve Spitama üçüncüsü olmak üzere, beş oğlan çocukları oldu.

Büyük Hocanın gelişiyle ilintili kehanetler, o çağda da İran'ın gündemindeydi. Ari dünyasının tümü o zaman da kargaşa içindeydi; kötülük denetimsiz sürmüş, gerçeklik dünyayı bırakmış görünmekte, zayıfların ezilmesi ve hodbinlik varolan biricik şeylerdi. Doğal olarak insanlar, bütün bu kargaşaya düzen getirecek ve insan soyuna unuttuğu doğruluk der-

sini yeniden öğretecek bir Kurtarıcı'yı istekle bekliyordu. Ahunavaiti Gatha'sının (Yasna, xxix) ikinci bölümünün açılış şiiri, bunu çok şiirsel olarak ifade eder. İnek'in ruhu (toprak ana), altında inlediği baskı ve zulmün yüksek sesli şikayetleriyle Kadir-i Mutlak'ın tahtı önünde belirir. Bütün bunların anlamını acıyla sorar ve niye yaratıldığını merak eder. Gerçekten ezilenlerin iniltisi Göksel Baba'nın tahtına varmış ve o ve onun merhameti, işleri düzeltebilecek ve toprak ananın ruhuna erinç getirebilecek bir kurtarıcı olarak Zerdüşt'ü göndermiştir.

Onun doğumuna eşlik edecek mucizeler arasından ikisi burada söylenebilir. Daha anasının rahmindeyken bile, çocuk öyle bir ruhsal ışıkla ışıldamıştır ki, anasının çevresindeki herşey pırıltıyla aydınlanmıştır, ve doğum yaklaştıkça ışığın pırıltısı artmış, bize anlatılana göre, bütün ev ve çevresi görkemli bir yalım olmuştur. Ve tanrısal çocuk doğar doğmaz gülümser, ve bütün doğa neşelenir,-ağaçlar, sular ve bütün yüce yaradılış sevinçle haykırır:

Hoca, Spitama Zerdüşt doğduğu için şanslıyız.

Çocuğa, ailenin ünlü kurucusundan ötürü Spitama adı verilir. Kötüler onun doğumunu öğrenince titrer, ve daha küçük bir çocukken onu yok etmeyi denerler. Ama o, defalarca kurtarılır, çünkü dünyada yerine getireceği bir görevi vardır, ve onu inançla başarana dek, kimse saçının bir teline bile dokunamayacaktır. Pouruşaspa neşelidir ve oğlundaki yüceliğin işaretlerini merak ediyordur. Bütün tehlikelerden sakınmak için ailesiyle birlikte inzivaya çekilir.

Çocuk düşüncelerini hemen gökyüzündeki şeylere çevirmiş dindar ve çok akıllı bir babanın ellerin 'e, o günlerin olağan eğitimini almıştır. On beş yaşında (antik İran gençliğinin

dünyevi yaşama girmeyi adet edindiği zaman) yaratıcısıyla konuşmak ve büyük görevine hazırlanmak için genç Spitama kesin inzivaya çekilir. Nereye gitmiş ve ne yapmış olduğu hiçbir zaman tümüyle aydınlanmamıştır. Öteki hocalarda olduğu gibi, korkutucu, sonsuz "yaşam bilmecesi"nin yorucu düşünceleriyle geçen zor yıllarda yaşamıyla ilintili belirsiz rivayetler ve söylenceler vardır. Avesta'nın bir bölümünde (Vendidad, xix) Angra-Mainyu'nun (Şeytan), günaha davetiyle ilintili bir hikayesi vardır. Aynı biçimde, Mara'nın baştan çıkardığı Siddhartha'yı ve Şeytan'ın baştan çıkardığı İsa'yı okuruz. Kötü kişi, "kötülüğün yaradılışı" üzerine dudaklarından çıkacak bir kutsama için dünyanın egemenliğini önermiştir; ama, Spitama sağlamdır, şöyle yanıtlar:

Hayır, Mazda'ya tapanların büyük dininden vazgeçmeyeceğim, ne de yaşam, uzuv ve ruh parçalara ayrılmalıdı.[2]

Bu son sınavdır, ve Şeytan, kuzeye doğru uluyarak kaçar.[3] İyilik galip gelmiş, peygamber, "Altın Işık'ın Çocuğu" Zerdüşt olarak tüm varlığıyla önde durmaktadır. O zaman otuz yaşındadır.

Yeni peygamber, doğduğu ülkede, Batı İran'da hiç de iyi karşılanmamıştır, ve uzun bir zaman tek müridi, Pouruşaspa'nın erkek kardeşi Arasti'nin oğlu Maidhyoi-Maongha'dır. Ama, yinelenen geri çevirmelerle karşılanmasına karşın, asla bocalamamış ve asla kuşku duymamıştır.

On iki yıllık rahiplikten sonra, peygamber doğduğu ili terk etmiş ve Viştaspa'nın yönettiği Baktria'ya doğuya doğru yola çıkmıştır. Kral onu kibarca karşılamış ve mesajına ilgi göstermiştir. Zerdüşt, kral ve saray halkının huzurunda çeşitli mucizeler ortaya koymuş, ve oradaki bilge adamlarla uzun tartışmalara girmiştir. Yavaşça ve kuşkusuzca, ilan ettiği gerçek,

2 Jackson, Zerdüşt.

3 Kuzey, Zerdüştiler arasında, şeytanların bölgesidir.

kral ve halkı üzerinde kuvvetli bir etki bırakmıştır. Çeşitli geri dönüşler olmuş ve bir kez peygamberin düşmanları onu cezaevine koymayı becermişler ve böylece geçici bir utku kazanmışlardır. Ama, sonunda Vištaspa, Zerdüşt inancını açıkça kabul etmiştir.

Bu, dinin tarihindeki en önemli olaydır. Dönüm noktasıdır; çünkü, bundan sonra, İran'ın dünyevi gücü Zerdüşt'ün öğrettiği inançla özdeşleşmiş, ve onun başarısını ve ilerleyişini sağlamıştır. Vishtaspa'nın dönmesinin ilk etkisi, kraliyet ailesi ve saray halkının öteki üyelerinin de Zerdüşt'ü hocaları olarak benimsemeleridir. Sonrakiler arasında Hvogva ailesinden (soyadı "Bilge" olan) iki ünlü kardeş Fraşaoştra ve Jamaspa vardı. Onların ve Vištaspa'ın adları Gathalar'da geçmektedir ve biz onları peygamberin kendisi gibi yaşayan önemli kişiler olarak duyumsarız.

Dinin İran'da ve öteki ülkelerde başlayan yayılışı, oldukça hızlı gelişmiş, ama bu kimi savaşlar ve mücadeleler olmadan da gerçekleşmemiştir. Pehlevi geleneği böyle savaşların en azından ikisini belirtir ve Gathalar'daki kimi pasajlar da bu savaşların bazılarının arifesinde peygamber tarafından söylenmiştir. Ama bu savaşmaların sonunda, din daha güçlü olarak ortaya çıkmış ve daha sağlamlaşmıştır.

İnancın oluşumu için kırk yedi yıllık çok yorucu bir çabadan sonra, yüce peygamber yetmiş yedi yaşında ölmüştür. İran geleneği, düşmanın saldırdığı ateş-tapınağını korumak için savaşan bir savaşçının ölümüyle karşılaştığını söyler. "Cennetten gelen bir ateşle" öldürüldüğünü söyleyen, Yunanlı yazarların yazdığı, başka bir rivayet daha vardır. Her durumda, bu son, Büyük Hoca'ya ve gerçeklik ve doğruluk davasının yılmaz askerine yakışır.

Yorucu çaba ve gerçekliğe kesin ka lımla geçmiş yaşamı kadar, yüce Zerdüşt'ün insanlığa bıraktığı en büyük miras adı-

nı verdiği dindir. Bugün, zamanından yüzyıllar sonra bile, ve doğduğu antik ülkeden yüzlerce mil uzakta, kurduğu din yaşayan bir inançtır. Ardıllarının bugün az olduğu söylenir, ama yine de taraftarlarının yaşamlarında yaşayan bir güçtür. Çünkü, Tanrının sonsuz gerçekliğini içerir ve çağlar boyunca milyonlarca insana avunç ve kutsama taşımıştır. Parsi toplumu Hindistan'da hep gelişmiştir, çünkü onlar inançlarına sarsılmaz bir biçimde bağlanmışlar ve böyle yapmayı sürdürdükleri sürece de peygamberlerinin kutsamalarının onlarla olacağına inanmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AŞA'NIN YOLU

Aevo pantao yo Ashahe, vıspe anyaesham apantam.
Bir tek yol vardır, Aşa'nın yolu, bütün öteki yollar yanlış yollardır.
(Yasna'ya sonsöz)

İlk bölümde belirtilen geleneklerin yanısıra, Hint-İran halklarının paylaştıkları ortak bir ana inanç doktrini,- Aşa ya da Rita'nın büyük kavramı- vardı. Elimizde bu doktrinin dinlerine ne zaman geldiğini sorgulayacak araçlarımız yok, ama Avesta'daki Gathalar'ın ilklerinde bile, Veda tarzındaki ilahilerin en eskilerinde olduğu gibi, bu düşüncenin tümüyle gelişmiş olduğunu görürüz. Profesör Chr. Bartholomae'nin göstermiş olduğu gibi iki sözcük, aşa ve rita fonetik olarak bile aynıdır. Ama bu fonetik özdeşlik sorunumuzun en önemsiz bölümüdür.

Burada gözönünde tutulacak en önemli nokta, bu iki sözcük arasındaki kavram özdeşliğidir. Bu iki sözcüğün orijinal kavramı o kadar yüce ve sıradan maddi düşüncenin o kadar üstündedir ki, bunun, yalnızca Tanrıdan gelen tam bir ilhamla konuşmuş olan Büyük Hoca'dan gelmiş olması gerektiğini belirtmeliyiz. Ruhsal yaşamın bu en yüksek kavramları ilk ön-

ce tam bir akla sahip biri tarafından verilmiştir, bu kavramları gökyüzünden yeryüzüne indirmek biz ölümlülerin başarabildiği bir iş değildir. Eğer Hoca'nın gerçek mesajını almak istiyorsak, dinlerin büyük kurucularının öğrettiklerini, mümkün olan en yüksek ve en ruhsal anlamıyla edinmeliyiz. Yani, Aşa sözcüğüyle birlikte.

Sözcük yaklaşık olarak "saflık" ya da "doğruluk" diye çevrilmiştir. Pratik amaçlar için yeterli olsa da, bu çeviriler özgün kavramı tam olarak ifade etmez. Sonraki Avesta ve Pehlevi yapıtlarında kullanıldığı gibi, "saflık" ya da "doğruluk" sözcüklerinin, aşa sözcüğünün az ya da çok tam çevirileri olduğu doğrudur. Ama geriye, daha önceki çağlara döndüğümüzde kavramın yavaş yavaş bütünleştiğini farkederiz, ancak Gathalar'da -aklın büyük üstadı Zerdüşt'ün dini şarkıları- bu kavramın bize gösterilen tam genişlik ve derinliğini elde ederiz. Hoca'nın kendi düşüncesine ulaşana dek, bu kavramı azar azar büyüyen halkalar halinde izlemeyi denersek, tabii ki daha iyi olur. Ama, hem İran ve hem de Hindistan'ın ortak mirası olan antik akıl düşüncesini Zerdüşt'ün yalnızca canlandırıp vurguladığını anımsamalıyız.

Biz bugünün Parsileri, bu düşünceyi çok eski bir gelenekten miras aldık. Çoğumuza, bu üstün düşünce maddi ya da dünyevi saflıktan gelse de, biz onu hemen hemen aynı sözcük olan, aşoi diye adlandırırız. Bu yalnızca, bedensel temizlik -yıkanmalar, temiz giysiler, vb- değildir, ama ayrıca akılcı saflığı da anıştırır. Yine de o esas olarak, burada, aşağıdaki dünyevi yaşamımızla sınırlanmıştır. Daha yüksek dereceden "ruhsal saflığı", bu aşoi sözcüğü belli belirsiz içerir. Kesinlikle aynı şey, Hint tarihinde antik Veda tarzı sözcük rita'nın yerini alan dharma sözcüğü için de sözkonusudur. Dharma'nın modern anlamı, onun Manu'da geçen ve daha eski Hint yasa yapıcıların verdiği anlamdan oldukça farklıdır. Ya da "doğruluk" söz-

cüğünün Dağdaki Vaaz'daki kullanımı ile sıradan konuşma dilindeki çok renksiz kullanışını karşılaştırabiliriz. Bütün bu sözcükler ilk baştaki "yüksek durumları"ndan düşmüşlerdir; çünkü Hoca onları ister istemez, biz sıradan ölümlülerin sürdürebileceği ne akıl ne de güçte olmadığımız tam doğru ruhsal anlamlarıyla kullanır. Gökyüzündeki Gangeler'in indiği Hint söylencesi, oldukça yerinde bir açıklamadır. Gangeler, yaratıcının ayaklarından yeryüzüne indiklerinde, bir tek büyük Tanrı Şiva'nın onu başının üstünde karşılayacak gücü vardı. Benzer olarak Tanrısal İlham Irmağı yalnızca Büyük Hocalar tarafından karşılanır, sıradan ölümlüler ancak tanrısal derenin alt seviyelerinde yıkanabilir.

Parsi aşoi kavramı, böylece, temiz bir gövde ve insanlara karşı iyi ve dürüst davranışlar, genelde, dünyada doğru davranmaktır. -İran peygamberinin bundan anladığı biraz daha derin ve geniştir. Böylece, onun zamanına daha yaklaştıkça, ister istemez Aşa kavramının daha açık hale geldiğini, ve ruhsal anlamının daha yükseklere çıktığını farkederiz. Peygambere doğru geriye bir adım atarsak, Hıristiyanlık çağının ilk yüzyıllarında yazmış Zerdüşti din adamlarının günümüzün Parsilerinden daha açık bir Aşa kavramına sahip olduğunu görürüz. Sasani İmparatorluğunun büyük desturlarından (Yüksek Rahipler) Adarbad Mahraspandan ve Arda Viraf gibi kişiler hiç şüphesiz kendi iç ruhsall deneyimlerine dayanarak, daha açık bir Aşa kavramına sahiptiler. Böylece, o dönemde derlenmiş Avesta kitaplarında, Aşa kavramının kesinlikle daha yüksek düzeyde olduğunu farkederiz. Hatta, dünyevi saflığı belirtmek için, ruhsal saflık anlamına gelen Aşa'dan farklı başka bir sözcük (yaozhdao) kullanılmıştır. Sonraki Sasani günlerinden başlamak üzere ruhsal saflık düşüncesinin, her sınıftan kitleler tarafından yavaşça arka plana doğru çekildiği görülür. Toplu olarak ulusun ruhsal ideallerinin çürümesi, kendileri

dışındaki tüm dinsel inançlara bitmeyen zulüm kullanan, ve Mani ve Mazdek'in ardıllarını bastırırken aşırı gaddarlığa kaçan rahip sınıfının hiddetli hoşgörüsüzlüğüyle birleşerek, Sasani Hanedanı son günlerinde Zerdüşt inancını kesin ve hızlı bir çöküşe götürmüştür. Ve, eski inanç, kendisine karşı İslamın yeni ve daha canlı kutsal kitabı çıktığında, İslam tarafından hiçbir zorlama gelmemesine karşın hemen hemen kurumuştur. İmparatorluk büyük olmasına karşın, yalnızca dinin verebileceği içsel ruh gücünden esasen yoksundu. Halkın doğal ruhani liderleri, Athravanlar, cemaatlerinin dini gereksinimlerini karşılamada görünür bir biçimde ipin ucunu kaçırmış, ve daha genç ve dolayısıyla daha dinç bir iman, eski inançla çarpışırken, kütlelerin tüm yürekten desteğini alamamışlardır. Dini beslenmeye gereksinimi olan insanlar, resmi liderlerinden hiçbir şey alamamış, ve böylece kardeşlik ve doğal demokratik idealleriyle daha pratik bir çabası olan İslam doktrinlerine doğal olarak dönmüşlerdir. İslam, dahası, kitlelere kesinlikle daha uygun bir hale getirilmiş ve kardeşlik ve komşu sevgisi idealiyle ilham vermiştir, bu arada o yozlaşma günlerinde eski Zerdüşt inancı, olanaklı ve olanaksız, bütün durumlarda, dışa dönük törensel ve yalnızca bedensel temizlenmeler ve yıkanmalar ve kefaretlere o kadar yüklenmiştir ki, insanlar, onlara ne ilham veren, ne de dinsel açlıklarını doyuran saflığın böyle yalnızca dış biçimlerini umursamamışlardır.

Daha önceki bir dönemde, geç Avesta ilahileri, Yaştlar ve Yasna'larda olduğu gibi (Gathalar dışında) Visperad'larda da, Aşa sözcüğünün ruhsal önemini daha da çok anlarız. "Tapılacak birileri"nin (Yazadlar, Hinduların Daevaları ve Hıristiyanlığın melekleri) Aşa'ları sayesinde ruhsal dünyada daha yüksek bir duruma ulaştıkları düşüncesine yaklaşırız. Bu bağlamda Aşa, ruhsal dünyanın başlıca gerçeğidir ve bu gerçek anlaşıldığında ve uyulduğunda yüce varlıkları ne olduklarına gö-

türür. Aslında, Ahura'nın kendisi bile "Aşa'dan geçerek en yükseğe vardığını"-derin anlamı olan bir pasaj,- söylemiştir. Bu ilahiler bize yüzyıllardan geçerek tümüyle neredeyse hiç değişmeden gelmiştir, çünkü çoğu, özellikle Yasnalar, dini törenlerde kullanılmış ve böylece, Hindistan'daki Veda ilahileri gibi, uzun bir hocalar zincirinden geçerek sözlü olarak kuşaktan kuşağa ulaştırılmıştır.

Sonunda, Gathalar'daki Aşa kavramına gelirsek, Beş Gatha, Üstadın kendisinin sözcükleri olarak tanınır. Her durumda, onlar dilsel olarak ve ayrıca içsel kanıtlarıyla Avesta metinlerinin kalan en eski parçalarıdır. Zaman yönünden, oldukça erken (çok olmasa da), peygamberle aynı zamana aittirler. Onları kimin yazdığı konusunda bazı tartışmalar olsa da, İran soyu üzerinden insanlığa getirilmiş Dünya Hocasının mesajının, onun öğretisinin en yüksek ve en iyisini içerdiğini kabul etmek zorundayız. Burada, Zerdüşt'ün yaşam felsefesini ve varoluş sorunlarının çözümünün en saf biçimini buluruz. Ve burada, Aşa bu yapının ana kilit taşıdır. Kimi zaman belirsizce kişileşerek (ama, asla yeteri kadar insan biçiminde olmadan) Aşa, güçlü varlık, Tanrının kendi görünüşü, ve sırada Ahura Mazda'nın yanında ikinci olarak, oradadır. Ama, en sık olarak anlamı, evrenin yönetiminin dayandığı derin ruhsal gerçek ya da ruhsal yasadır. Bu dünyada olan herşey Aşa'dan geçerek gerçekleşir, Aşa'ya boyun eğmeliyiz, ve bizi sonunda Tanrının varlığına götüren Aşa'dır. Aşa'nın bu derin ve temel önemi Zerdüşt'ün öğretisinin tümüne anlam verir.

Ve sonra nedir bu Aşa? Akademisyenler onu "saflık" ya da "doğruluk" ya da "gerçek" diye ayrı ayrı çeviririler, ama o, en sıradan anlamında, bu sözcüklerin herhangi birinden çok daha fazladır. O, bütün gerçekleşme ve bütün evrimin ana kaynağı olan sonsuz gerçek, tek doğrudur. Bu kavramı yalnızca sözcüklerle ifade etmek çok zordur; o, derinden düşünülmeli

ve içimizde tanınmalıdır. O, Tanrının kendi tahtını tutan gerçektir. O, evrenin kendisine göre yapıldığı büyük yasa, Tanrının planıdır. Aşa'nın en iyi betimlemesi yalnızca Tennyson'un şöyle esinlendiği sözcüklerle verilebilir:

Yaşayan ve seven o Tanrı
Tek Tanrı, tek yasa, tek öge,
Ve uzaktaki bir tanrısal olay,
Bütün yaratılışın devindiği.

Aşa, kısaca, bütün görünen yaratılışı yöneten, Tanrısal plan ya da yasadır. Onunla, ruh maddenin içine iner ve yine yükselir. Aşa'nın çalışmasının bir yüzü, iyilik ve kötülük arasındaki sonsuz kavgadır; başka bir yüzü Hindistan'da karma yasası olarak bilinen etki (ve tepki) yasasıdır. Aşa'nın bu iki yönü de, Zerdüşt'ün felsefesinde oldukça açık olarak ele alınır. Aşa'nın bu tüm anlaşılması, insan ruhunu kaçınılmaz olarak, Tanrının bu büyük planına yardıma, "Aşa'nın yaratılışıyla" birlikte gitmeye -ileri ve yukarı ulaşmak için uğraşanlarla birlikte- götürür. Böylece aşa sözcüğü sık sık Tanrının yolunun ikinci anlamı olarak kullanılmıştır. Ve çünkü, tabii ki, bu yolu yürüme düşüncesinde, onu başarıyla yürümek için insanoğluna uygun gerekli nitelikleri ister istemez anıştırmıştır, orada aşa sözcüğünün "üçüncü anlamı" denebilecek, özellikle İsa'nın kullandığı "doğruluk" anlamı büyümüştür. Bu sözcüğün bu bağlamda içerdiği son anlamı daha önceden görmüştük.

Veda'daki Rita sözcüğü, Avesta'daki Aşa sözcüğüyle kesinlikle aynı öneme sahiptir. Sonraki dharma sözcüğü de ilk başta aynı öneme sahipti, ama sonradan özgün dini öneminin çoğunu yitirmiş, ve şimdi modern Hint halk dilinde yalnızca dinle ilintili törensel usuller anlamındadır. Veda'da, Varuna'ya

"Rita'nın Efendisi" denmektedir ve tanrıların yerlerini Rita'dan ötürü tuttukları söylenir. Rişi (Pir) sözcüğü, Avesta'daki Aşavan sözcüğüne çok benzer olarak, ilk başta Rita'yı izleyen biri anlamında, büyük olasılıkla birleşik sözcüktür. Sonraki sözcük, Avesta'daki tüm tanrılarda, tüm Kutsal Pirler ve İnsanlığa Işığı Getirenler'de olduğu gibi kullanılmıştır. Böylece, Avesta'da geçen Ratu (Dini Hoca) sözcüğü başka bir birleşik sözcüktür, ve Sanskrit Rişi'yle hemen hemen aynı anlamlıdır, ve o yolda yürüyerek ve Aşa'nın sonsuz yasasını tanıyarak en yüksek bilgelik düzeyine ulaşmış Hoca için kullanılmıştır.

Avesta'da Aşa'nın yüceliğini sağlayan, çok eski, nerdeyse Zerdüşt öncesi devirden diye bilinen belli kısa dualar vardır. Bunları sonraki bölümde ele alacağız, ama öteki dinlerin tüm yüce duaları (Hıristiyanların Paternoster ya da Hinduların Gayatrisi) gibi anlamları yalnızca sözcüklerin belirttiğinden çok derinde aranmalıdır, ve anlam sonra yavaş yavaş yaşam ilerledikçe ve yol göründükçe açılır: Aşa'nın yolunu izlemeye çalışırken, Aşa daha iyi anlaşılır.

Aşa'nın bu yolu, Hoşbam'ın (Şafak İlahisi) son dizelerinde açıkça gösterilmiştir:

En iyi Aşa'dan geçerek, geçerek en yüksek Aşa'dan, görebiliriz seni (Ahura), yaklaşabiliriz sana, tam bir birlik içinde olabiliriz seninle!

Burada, Tanrının görüntüsünün üç evresinin, Tanrıya yaklaşma ve Tanrının içinde bütünleşme Aşa'dan, en iyi ve en yüksek Aşa'dan, geçerek başarıldığı, açıkça belirtilmiştir. Besbelli bu Aşa'nın, en derin dini anlamı, geçmişin büyük hocalarının anladığı anlamda, Zerdüşt'ün onu kullandığı anlamda izlenmesi demektir.

Veda kadar Avesta da, insanoğlunun cennetteki babasına ulaştığı yolu anıştırarak Aşa'nın yolunu (Ashahe pantao, Veda tarzında Ritasya pantha) söyler. Ve günümüze ulaşan Avesta kitaplarının en önemlisi, Yasna Kitabı'nın son satırlarındaki[1] sorunlarla oldukça uyum içinde, Zerdüşt'ün tüm öğretilerini bir araya getirerek, Aşa'nın yolundan söz eder:

aevo pantao yo Ashahe, vispe anyaesham apantam.

Bir tek yol vardır, Aşa'nın Yolu, bütün öteki yollar yanlış yollardır.

1 Gerçekten o sonsözdür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İYİ VE KÖTÜ

At-ca hyat ta hem Mainyu
jasaetem paourvım
dazde gaemca ajyaitım-ca

Ve şimdi, bu iki ruh bir araya geldiğinde,
onlar başlangıçta yarattı Yaşam'ı ve yaşam-olmayanı.
(Gatha, Ahunavaiti, Yasna, xxx, 4)

Kötü sorununun çözümü bütün büyük peygamberler tarafından ele alınmıştır. Farklı ülkeler ve dönemlerde bakış açıları değişse de, hâlâ çözümde önemli yöntem benzerlikleri vardır. Zerdüşt soruna kendine özgü tarzıyla yaklaşmış ve Aşa'yı öğretisinin ana kilit taşı yapmıştır. Aşa onun için, bütün yaratılışı Tanrı'ya doğru ilerlemeye zorlayan bir sonsuz yasadır. Dünya üzerindeki yaşam ona, bu yolda yürümek için sürekli bir çaba anlamına gelmektedir. Yaşam, böylece, bitmeyen bir çaba, sürekli bir etkinliktir -Hinduların karma Yoga ya da eylemden geçen din adını verdikleri. Peygamber tüm ardıllarının, Aşa'nın etkin taraftarları olmalarını beklemişti; sonuçta, insanlığın ileri gidişine yardım edenler iyi, onu engelleme eğiliminde olanlar Kötü'ydü.

Zerdüşt iki ruh üzerine vaaz vermiş, ama felsefesi, hiçbir biçimde dualistik olmamıştır. Dualizm düşüncesi, aslında, gelişimin sonraki evrelerinde dine sokulmuştur; ama, Hoca'nın

kendi günlerinde ve kendi sözcüklerinde, gelişen düşünce, kesinlikle dualistik değildir. Birbirleriyle sürekli savaşan, bir iyi ve bir kötü, yani iki, birlikte-sonsuz ve birlikte-eşit güçler, genelde anlaşıldığı anlamda dualistik değildir. Zerdüştlük kavramı, tümüyle farklı birşeydir. O bize, birbiriyle savaşan iki ruh -iyi ve kötü- olduğunu anlatır. Onlar her konuda birbirlerinin anti-tezini oluştururlar. Ama en önemli iki konuda, onun öğretisi genellikle bilinen "dualizm" kavramından farklıdır. İlk önce, bu çatışmaya bir son vermek zorundayız. Kitaplar, hatta bu sonraki düşünce karmaşasından sorumlu olan son kitaplar, iyi ruhun (Spenta Mainyu) son utkusundan ve kötü birinin (Angra Mainyu) "yeraltı"nda gizlenmesinden söz ederler. Ve peygamberin kendisi, kesinkes Gatha'da (Yasna, xxx, 10), "Sonra gerçekten yalanın desteği yıkılacak, ve gücü kırılacak" diye kötülüğün sonunda yok olacağını bildirir. Eğer, yani, sözde "Dualistik" sistemin iki yüzünden biri sonunda yitecekse, sistemin öğrettiği bu iki gücün birlikte -eşit ya da birlikte- sonsuz olmasının akla yakın olduğunu söyleyemeyiz.

Ve yine başka bir açıdan, daha temel bir açıdan Zerdüşt sistemi dualistik değildir. İki ruh, gerçek bir "dualistik" sistemden beklendiği gibi, "kendilerini yaratmış" değillerdir. Çünkü, ikisi de Ahura-Mazda'dan çıkar ve onun yaratısıdır. Bu ikiz ruhlar ondan, bütün yaşamın sonsuz efendisinden türemiştir ve bu ikisi birlikte çalışarak bütün evreni yaratır ve sürdürür. Prof. Jackson'un çok iyi belirttiği gibi, bu ikiz ruhlar bağımsız olarak varolmazlar, ama birbirleriyle ilintilidirler; *Ahura-Mazda'nın yüksek birliğinde buluşurlar.*[1] Dünyanın başlangıcından önce vardırlar, ama onların karşıtlığı ifadesini yalnızca gördüğümüz dünyada bulur.

Bu iki ruhun Mazda tarafından yaratıldığını açıkça belirt-

1 İtalikler benim.

memesine karşın, yine de Gathalar'da (Yasna, xxx, 1) en azından bir yerde, inanıyorum ki böyle bir açıklama yapılmıştır. Bu tartışmalı bir pasajdır ve Pehlevi geleneği bu çeviriyi destekler görünüyor. Burası, bu pasajın anlamı açısından böyle dille ilgili bir tartışmaya girmek için uygun bir yer değil, ama o şiirin açılış dizelerini ben şöyle çevirirdim,

Şimdi (duymak) isteyenlerle konuşacağım, (öğretisi) gerçekten bilgeler için olan, Mazda'nın yarattığı bu ikisi hakkında.

Sonra yine Yasna, xix, 9'da, Ahura Mazda, ikisinin de ondan çıktığını anıştırarak, kendinin iki ruhuyla konuşur. Böylece, kesin olmasa da, yine de, sonsuz "tecellinin içine soluk verirken", iki ruhun sonsuzdan iki çıkışını temsil ettiği sonucuna varabiliriz. Yüce Tanrı İşvara'dan çıktığı sanılan, Hindistan'ın Yoga felsefesi postulatı, Puruşa ve Prakriti (ya da ruh ve madde), iki yönlü güçlerle karşılaştırılabilirler. Tabii ki, burada Zerdüşt'ün öğretisinde Yoga sisteminin bütün inceliklerinin bulunduğunu anıştırmak istemem, ama yalnızca kaba bir benzerlik çizilebilir. İşvara'da tecellinin ana bölümünde ileri sürülen bu çift -ruh ve madde- ayrıca tecellinin nedenleri açısından da, Zerdüşt'e göre, "Mazda'nın yarattığı" ikiz ruhlar, iyi ve kötü, olmalıydılar. Onlar bütün tecellinin ve evrimin üzerinde döndüğü iki kutbu temsil ederler. Her açıdan, birbirlerine karşı çıkarak, açıklanan evreni yaratmak ve tutmak için ikisi de gereklidir. Karşıtlıkları Gathalar'da (Yasna, xxx, 4) açıkça söylenmiştir:

Ve şimdi, bu iki ruh bir araya geldiğinde, onlar başlangıçta yarattı yaşamı ve yaşam-olmayanı.

Ve başka bir yerde Zerdüşt şöyle der (Yasna, xxx, 2):

Yaşamın en başındaki çift ruhtan konuşacağım: Böyle konuştu kutsal kişi kötü olanıyla:

Asla uyuşmaz akıllarımız, ne de öğretilerimiz; ne arzularımız, ne de inançlarımız; ne sözlerimiz, ne de edimlerimiz; ne yüreklerimiz, ne de ruhlarımız.

Yukarda verilen ilk alıntı -"yarattılar yaşamı ve yaşam-olmayanı", çok önemlidir. Bu, belirtilen çiftin ana karşıtlığını oluşturur, ve Puruşa ve Prakriti ya da ruh ve maddenin esasını oluşturan ana düşünceyle ilintili olduğunu söylemeye varır. Bu alıntı aslında Zerdüşt yazıtlarında bulunan iki ruhun temel farklılığının en açık ifadesidir. Eğer onlara Tanrının sonsuz etkinliğine, yani yaratış ve yokedişi temsil eden bir anlamda bakarsak, onların gerçek önemini daha iyi anlarız. Büyük olasılıkla bu anlamda sonradan Zerdüşt rahipleri kötü ruhu, aşırı sıcak ve aşırı soğuğun, bit vebası ve zararlı yaratıkların yaratıcısı "kötüler" olarak nitelemişlerdir.

Zamanla peygamberin gerçek öğretisi gittikçe daha çok unutuldukça, yeni ve garip bir düşünce bu orjinal iki ruh düşüncesini sarmaya başlamıştır. Sonraki Zerdüştçü dinbilimciler yok etmenin de Tanrının işinin bir bölümü olduğunu unutmuş görünürler; ki Tanrının etkinliklerinin bir yanı, evrenin gelişiminde görüldüğü gibi, yaratışın ileri doğru yürüyüşünü kesen ve böylece "kötü" olanı, yok etmeden olanaksız olan, yenilenme ve yenileşmeden oluşur. Tanrının kendisinin bir yönü olarak, kötü Biri ana kavramının bu unutuluşu, sonradan Angra Mainyu (madde ya da Tanrının yaşam-olmayan yönü) ile Spenta Mainyu'nun (ruh ya da Tanrının yaşam yönü) görevleri arasında önemli bir ayrılığa götürür. Ve, kötü ve iyi ruhlara bağlı olarak biri ötekinden yaba cılaşmış, ve ilki de yaratıcısından yabancılaşmıştır. Ve, iyi ruh Ahura-Mazda'yla

gittikçe daha çok özdeşleşmiştir. Sonunda Sasani döneminde (Vendidad dinbilimcilerinin temsil ettiği gibi), iyi ve kötü ruhlar yerine, Ahura ve Ehriman'ı (Angra Mainyu) ana çifti oluştururken buluruz. Bu görüşün, Yahudilik, Hıristiyanlık ve Budizm (daha güncel biçimleriyle şeytanlar ve kötü tinlerin kalabalığıyla birlikte) öğretilerinden ne kadar etkilendiği karşılaştırmalı dinlerde çok ilgi çeken bir çalışma olabilir. Burada, Vendidad'daki Angra Mainyu'nun, Tanrının yaratısından çok uzak olduğunu ve şeytanın "Cennetten düştükten" sonra olduğu gibi, Kadir-i Mutlak'ın baş-rakibi olduğunu belirtmek yeterli olabilir. Böylece, bu kitabın ilk bölümünde, Ahura Mazda'nın insanlar otursun diye çeşitli güzel topraklar yarattığında, bu Baş-Zebani Ehriman'ın, Tanrının kendi insanları evlerinden sürülsün diye çeşitli belaları "karşılık olarak yarattığını" okuruz! Bu sonraki Ehriman'ın düşüncesi, aynı zamanda ileri sürülmüş, ve Tanrının mutlak gücü olan öteki dogmayla birlikte kesin olarak felsefeden uzak ve uyumsuzdur. Ve, önceden gördüğümüz gibi, hiç kimseyi Tanrının düzeyinde kabul etmeyen Zerdüşt'ün özgün öğretisine kesinlikle karşıdır. Bu sonraki anlayış, peygamberin öğretisinin bir yanlış anlaşılmasından ötürü, büyük olasılıkla Sami dinbiliminin etkisi altındadır. Ve bu sonraki Ehriman düşüncesi kuşkusuz, felsefi karışıklıklardan ve Sami Zerdüştlüğüne sokulan batıl inançlardan, ve ayrıca yabancılar arasında Zerdüşt dininin "dualistik" olduğu inancından sorumludur.

Kötü ruhun, İran dinbiliminde sonraki tarihi ne olursa olsun, hiç kuşkusuz, Zerdüşt'ün kendi aklından çıkan ve Gathalar'da cisimleşen özgün anlayış, kötülüğün varlığının ve kaynağının en saf ve en felsefi açıklamasıdır. "Yaşam ve yaşam-olmayan", bu ifade bütün öğretinin özünü anlatır. O, akılda doğmuş olmalıdır, ki Gathalar'da yalnızca, "ilintili" bir sistemden çok, yalnızca öğretinin ana noktalarını yazılmış buluruz.

Her şiir kısa ve kesin ifade edilmiş bir ya da iki düşünceden ve oldukça yüksek bir şiirsel dilden oluşur. Her şiir kimi düşünceleri temsil eder, ama şiirlerin kendileri arasındaki ilinti çoğunlukla ifade edilmemiştir. Yalnızca uzun ve sabırlı bir düşünce ve düşünceye dalma, öğretilere göre yaşanmış bir yaşamla birlikte, yavaşça ilintili bağları açıkça ortaya çıkarır. Şimdi bir kişinin bütün yapacağı, Gathalar'ın çeşitli şiirlerinden ve öteki ilahilerden saçılmış ipuçlarını toplamak ve onları mantıksal sonuçlarına götürmektir.

İki ruhun -"yaşam" ve "yaşam-olmayan"ın yaratıcılar olarak- tanımından çıkaracağımız ilk sonuç, ikisinin de bütün yaşamın aynı sonsuz kaynağının iki kutbu olmalarıdır; ikisi de (metaforlarla değişerek) ilk yaratıklar ve onun arzusunun ilk hizmetkarlarıdır. Mutlak, göstermek istemiş, ve birlikten bu dualite oluşmuştur. Angra Mainyu, Spenta Mainyu kadar, yaratılış ve gerçekleşme için önemlidir. Bu nokta Sroş Yaşt'ta (Yasna, lvii) çok güzel ortaya çıkmıştır.

O ilahinin, ilk şiirinde, Sroş evrenin yaratılmasına yardım etmiş bütün Varlıklar'a bağlılık yemini ederken betimlenir:

Büyük Ahura'nın yaratıcıları arasında,
İlk tapandır o, sonsuza;
Kutsal ölümsüzlere taptı ilk,
Mazda'nın tahtı çevresindeki altı kişiye;
Taptı ilk ikiz korumalara,-
İkiz yaratıcılara,-birlikte yaratan
Çevremizdeki çeşitli yaratılışı.

Sroş (tanrısal arzuya boyun eğme) burada ikiz ruhlara tapma olarak gösterilmiştir; yani, o, sonsuzluk arzusunun üstün gerçekleşmesi arasında ikisini tanıyor gibi gösterilmiştir. İyinin sonunda galip gelebilmesi için, kötü dünyada gereklidir.

Tüm yeteneklerini tanımak için ruh kendisini maddeyle birleştirmelidir. İyinin sonunda galip geleceği, Zerdüşt dinbiliminin uzun tarihi boyunca ileri sürülmüştür. Ve, kötüyü "yaşam-olmayan" olarak karakterize ettiğimiz zaman, ruhun çıktığı sonsuz kaynağa dönene dek, maddenin gölge gibi hizmet edeceğini, yalnızca kötü olarak görüneceğini anıştırırız. Yani, kötü kendisinde varolmaz; ya da paradoksal olarak ifade edersek, kötünün olumsuz bir varoluşu vardır.

İkinci bir içerme, insan davranışıyla ilintilidir. Kötü, onu yenmeyi öğrenerek kendimizi güçlendirebilmemiz için dünyada bulunur. Çünkü yaşam, gerçek bir Zerdüşt yandaşı için, yalnızca iyi olmak değil, ama ayrıca kötüyle savaşmak ve onu yenmek olan sürekli ve yorucu bir çabadır. Yani, kötü, bir Zerdüşt için, kararlılığını sivriltmek için bir bileytaşı gibi benimsenmelidir. Kötü, Goethe'nin Faust'undaki Mefisto gibi,

Hep kötülük planlarken halen
İyilik üreten gücün parçasıdır.

Bu düşüncelerin başka, ve belki daha uzak, bir anlamı da, sonsuz savaşta bireyi kendi yanını seçmeye bırakan tam özgürlüktür. Yılmaz Zerdüşti kendi ayakları üzerinde durmalıdır. Hiçbir peygamber, hiçbir kurtarıcı onun için araya girmez ya da yükünü taşımaz. Efendi Zerdüşt yolu gösterir ve tüm insan soyuna görkemli bir örnek olarak durur, ve yol göstermeye ve yardım etmeye ve ilham vermeye hazırdır. Ama bir bireyin yaşamda kendi yolunu seçmek için tam bir özgürlüğü vardır; ve bir kez seçim yapıldığında, seçilen yoldaki her adım kendi ayakları tarafından atılmalıdır. Zerdüşt dinbilimine göre, her insanoğlunun genellikle "ruh" diye çevrilen, kendisine urvan denen bir ilkesi vardır. Urvan'ın gerçek anlamı "seçicidir"; çünkü onun sınırları içinde insanoğlu doğru ile yanlış,

geçici ile sonsuz arasında seçim yapabilir. Zerdüşt, mesajını ilk ilan ederken bile, şöyle demişti:

Duyun kulaklarınızla yüce gerçekleri, duru düşünceyle benimseyin onları, karar vererek ikisi arasında ve seçerek,-adam ardından adam, her biri kendisi için bir tane.

Bir kez seçim yapıldığında, bir adamın ektiğini tam biçeceğini ilan eden sonsuz yasa, işe karışır ve bireyin gelecekteki ilerleyişini tayin eder.

Böylece, Efendi Zerdüşt'ün varoluş sorununun ve Kötü'nün kaynağının oldukça doyurucu bir çözümünü bulduğunu görürüz. O, "yaşam-olmayan"ı yaratttığı için, Kötü'nün ancak tanrısal yaşamın karşıt görünüşü, yalnızca "sonsuzun gölgesi", olduğunu öğretmişti. Kötü, kendi kendine varolamaz; ama bireyin durduğu Aşa yolunda, Tanrıya uzaklığıyla ilintilidir. Angra Mainyu, insanları maddesel ve geçici mutlulukla baştan çıkarma ya da akıllarını ve ruhlarını karıştırma gücü olduğu sürece gerçekten korkunçtur. Pirleri hep baştan çıkarmış ve genellikle çok başarılıdır. Yima'yı baştan çıkarmış ve düşüşüne öncülük etmiştir. Efendinin kendisini (Buda ve İsa'yı da sonra baştan çıkarmış) baştan çıkarmaya çalışmış, ama başarısız olmuştur. Bu son baştan çıkarma başarısız olunca, Üstad, dünyanın hocası, Zerdüşt (altın ışığn çocuğu) olarak tüm görkemiyle dikilmiştir. Sonra insan soyuna Kötü gerçeğinin -sonsuz ışığın gölgesi, Tanrının kendisi- ne olduğunu açıklamıştır. Angra Mainyu'yu yendiği için, kuşkusuz, insanlığa kötünün gerçek doğasını açıklamak en büyük hakkıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM
EYLEM DİNİ

Ushta ahmai yahmai ushta kahmai-cit.

Mutluluk (neden olsun) başkasından ötürü mutluluk (olsun) ona.
(Gatha, Uştawad Yasna, xliii, 1.)

Aşa yasası, yukarda gördüğümüz gibi, bütün görünümlerinde düzgün ve düzenli bir gelişme içerir. Tüm varlıklar Tanrı'ya doğru eğilimlidir, ve insanoğullarının kendi kurtuluşlarını kendi çabalarıyla kazanmaları beklenir. Tanrı onları urvan'la - kendileri için seçim yapmalarına olanak veren bir yetenekle- donatmıştır. Ve bir kez seçim yapıldığında, ister istemez sonuçlarına katlanma zorunluluğu vardır. Urvan acı çekerek dersini öğrenebilir, ve deneyimsiz yapılan kötü seçimden de geri dönülebilir, sonunda doğru yolda yürümek öğrenilebilir; ama kötü seçim bir kez yapıldı mı, acıya götürür. Bu, bütün büyük hocalar tarafından tanınmış büyük yasadır. "Ektiğine göre, tabii ki biçeceksin" tüm büyük peygamberlerin öğretisi olmuştur. Hindular buna karma yasası, vb, etki (ve tepki) yasası demektedir.

Hint felsefeleri, hem Hindu ve hem de Buda sistemlerinde, bu yasayı ayrıntılarıyla, özenerek hazırlamış, ve onu tüm

mantıksal sonuçlarına taşımışlardır. Onlar, ara sıra yaptıklarımızın sonuçlarına bir yaşamın sınırları içinde katlanılmadığını ve sonunda tüm deneyimlere sahip olmak ve bu yasanın öğretmek istediği dersi öğrenmek için birden çok yaşama gereksinim olduğunu kabul etmişlerdir. Yeryüzündeki kısa yaşamlarımızın sınırları içinde yapılmış bütün eylemlerimiz için hiçbir durumda sonsuz bir cennet ya da sonsuz bir cehennem yoktur. Böylece, karma yasasının gerekli bir sonucu olarak Reenkarnasyon doktrinini oluşturmuşlardır; ve bu bağlamda, Hint sistemleri, "Ortodoks" Hıristiyan ve İslam dogmasıyla kesin bir karşıtlık içindedir.

Zerdüşt dinbiliminde, etki ve tepki yasası, birçok yerde, hem Gathalar'da, hem de öteki kitaplarda açıkça ifade edilmiştir. Böylece, Yasna, xxx, 11'de, "Mazda'nın mutluluk ve acı takdir ettiği yasasında-druj (yanlışlık) yandaşlarına uzun acılar ve doğruya mutluluk", anlatılır. Dikkat edilmelidir ki, Gathalar'daki bu pasaj, sonsuzluk boyunca mahkumiyet ya da ödülden söz etmez. Sonraki çağlarda bile, sonsuz cennet ya da cehennem, ileri sürülmemiştir ve nerede böyle bir açıklama yapılsa, büyük olasılıkla Sami etkisinden ötürüdür.

Ama, yine kabul etmeliyiz ki Gathalar'ın hiçbir yerinde yanlışlarını telafi etmek ve derslerini öğrenmek için insanoğlunun tekrar tekrar bu dünyasal varoluşa dönmesini gerektiren kesin bir açıklama yoktur. Böyle bir sonucu anıştıran pasajlar vardır, ama onlar da çok kuşkuludur. Zerdüştlüğün tüm dinsel literatür dizisinde bu reenkarnasyon düşüncesinin belirtildiği bir tek kitap vardır; ve o da, hakikiliği yetkin akademisyenlerin kuşkusuyla karşılaşılan Desatir'dir. Reenkarnasyon düşüncesinin bazı içermelerinden sonuç çıkartılmış olabileceğini söyleyebiliriz, ama bu hiçbir yerde açıkça ileri sürülmemiştir. Ve belirtmeliyiz ki önceki metinlerde de, hiçbir düzeyde, böyle bir düşünceye karşı çıkma yoktur. Karma ya-

sasıyla oldukça açık bir biçimde ileri sürülmesine ve beklendiği gibi vurgulanmasına karşın, genellikle, Zerdüşt inancında reenkarnasyon doktrininin olumlu kanıtları yoktur.

Aşa yolu boyunca açıkça belirtilen ilerleme düşüncesi, ruhsal yaşamın devrelerini ve bireyin gelişimini anıştırır görünür. Bu da, tabii ki, kimileri tarafından reenkarnasyon düşüncesini oldukça doğrulayan bir kanıt olarak alınabilir. Ama bütün böyle içermeler, daha çok inanma arzusunu anıştırır, ve olumlu kanıt olarak belirtilemez. Bırakın öyleyse, yani, ne Zerdüşt dinbiliminde böyle bir kanıtın olduğunu, ne de böyle bir inancı doğrudan yalanlama olduğunu söyleyelim.

Herhalde, insan yaşamının amacı peygamber tarafından açıkça belirtilmiştir -ve bu, Aşa'nın yolunda yürüme, ve o yol boyunca Tanrıya ulaşmaktır. Bu, çeşitli yöntemlerle- bilgi, bağlılık ya da eylemle- başarılabilir. Avesta'nın içinde dağılmış, bu üç yolla ilintili anıştırmalar vardır; ama vurgulanan yöntem eyleminkidir. Zerdüştlük herşeyin üstünde, -Hindu ifadesiyle Karma Yoga-eylem dinidir. Hocanın mesajı, özellikle eylemle -iyi ruha yardım eden ve kötü birini yenen eylemle- ilintilidir. Bütün öğreti üç emirde -Humata, Hukhta, Huvarshta'ya (iyi düşünceler, iyi sözler, iyi eylemler)- yoğunlaştırılmıştır. Ve ister istemez, bütün eylemin kökeni olarak, ilk düşüncelerin gelmesine karşın, Aşa'nın yolunu yürürken iyi eylemler yine de ana niteliği oluşturur. "Aşa'nın yandaşları'nın" yanında savaşçılar olmak, harekete geçmek için, Tanrı bize güç ve yetenek vermiştir.

Bütün öteki dinler gibi, Zerdüştlüğün de kutsal sayılan dini şarkıları vardır. Bunlardan biri Ahuna-Vairya diye bilinen kısa duadır. Avesta'da bir yerde, bu dua eğer bir kez doğru ritim ve tonlamayla ve anlamını doğru anlayarak düzgün olarak yinelenirse, bir arada bulunan yüz ilahinin yinelenmesine eşit etkide olduğu söylenmiştir. Onu baştan çıkarmaya geldiği za-

man, kötü ruhu yenmek için Zerdüşt'ün kendisinin de bu duayı okuduğu söylenir. "Ahuna-Vairya benliği korur" diye Avesta'da birçok kez belirtilir.[1]

Niye bu tek duanın ötekilerin üstünde özel bir etkisi vardır? Nedenini uzaklarda aramamalı. Bu tek şiir, Zerdüşt öğretisinin esasını içinde toplamış diye kabul edilir. Yani, anlamını düzgün olarak anlayarak okunmasının olağanüstü etkisi olduğu söylenir. Ahuna-Vairya'nın anlamının doğru kavranması, Hocanın öğretilerinin doğru anlaşılması anlamına gelir. Bu önemli şiiri çevirmeye girişen her akademisyenin, bunu kendine göre yapması çok dikkat çekicidir, ve çevirmeye yeltenenler ne kadar çoksa, o kadar çok, farklı çevirisi vardır. Bunların tümüne, burada kendi versiyonumu da ekliyorum.

Bu şiir genellikle herkesin kabul ettiği gibi Avesta'daki en eskiler arasındadır, birçoklarına göre Pre-Zerdüştlük dönemindendir. Orijinal olarak, ona adını -Ahunawad- vermiş olan ilk Gatha'nın başındadır. Bu şiir üç dizede düzenlenmiş ve her sözcüğü Zerdüşt yazıtlarının orijinal yirmi bir kitabını temsil eden, yirmi bir sözcükten oluşur. Şiir şöyle akar:

Yatha Ahu vairyo, atha Ratush-Ashat chit hacha;
Vangheush dazda Manangho shyaothananam angheush Mazdai;
Kshathremcha Ahurai a yim drigubyo dadat vastarem.

Aşağıdaki çevirisini öneririm:

Hükümdar erkekler arasında en güçlüsü olduğu gibi, nitekim ruhsal hoca da öyledir, gerçekten onun Aşa'sından dolayı: İyi aklın yetenekleri yaşamın efendisi için çalışanlarındır; ve Ahu-

1 Tanu'da kullanılan sözcük harfi harfine 'gövde' anlamındadır; ama sözcük genellikle Sanskritçedeki gibi 'ego', 'benlik' anlamında kullanılır.

ra'nın gücü bağışlanmıştır ona, yoksul kardeşlerine yardım edene.

Üç dizenin her biri sonsuz gerçeği içerir.

İlk dize, ruhsal hocaların üstün bir insan sınıfı olarak varlığını ileri sürer. Onlara Ratu'lar denir, ve onların ruhsal dünyadaki durumu, bizim bu aşağıdaki dünyamızdaki hükümdar (Ahu) gibidir. Bu çok önemli bir savdır. Ratu'lar, Avesta'nın her yerinde sık sık geçmektedir, ve nerdeyse her zaman onlara Ashahe Rathwo (Aşa'nın Efendileri) denir. Ahuna-Vairya'nın ilk dizesi açıkça "Aşa'sından dolayı" Ratu'nun yüce olduğunu söyler: Durumunu, Aşa'nın yolunu yürüdüğü ve onun üzerinde dünyadaki sıradan ölümlülerden daha uzağa ilerlediği gerçeğine borçludur.

Bu şiirin sonraki iki dizesi, bu Aşa'nın içerdiklerini gösterir ve ayrıca yolu izleyen kişiyi bekleyen ödülleri söyler.[2] Burada, en açık terimlerle eylem dininin kesin bir biçimde ifade edildiğini görürüz. Öteki yollar da kurtuluşa götürür: Ama İran'ın peygamberi, eylem yanını özellikle vurgulamıştır. Bu düşünce, tarih boyunca inanca hükmetmiştir, çünkü asla dünyadan ve dünyevi görevlerden çekilme Zerdüşt inancının bir yanını oluşturmaz. Tanrı, bize ayrılan görevi yapabilmemiz için bizi dünyaya göndermiştir. Bütün yaşamlarımızı ve işimizi doğru yapmalıyız.

Böylece, ikinci dize bize, "İyi aklın yeteneklerinin yaşamın efendisi için çalışanların" olduğunu söylüyor. Çalışma burada en önemli sözcüktür. Parsiler kutsal kuşağı bellerine sararlar, ve dua zamanı onu çözer ve yeniden bağlarlar. O, ikisi önde ve ikisi arkada dört düğümle sarılmalıdır. Ve öndeki iki düğüm bu şiirin yinelenmesiyle bağlanır, asıl bağlama, Shyaothananam (çalışma) sözcüğünde yapılır. Bu bize, Tanrının işçi-

2 Bu dizelerin en basit olası çevirisi bana özgün olana en yakın olarak görünüyor.

leri, onun yanında asker olmak için düğüm attığımızı anımsatır. Yaşamımız, yalnızca uzun uzadıya düşünmek ve iyiyi düşlemek için kararlaştırılmamıştır, ama iyinin etkin izinde ve ayrıca kötülüğe karşı etkin savaşın içinde olmamız gerekir. İyi işler yaparak ve bütün kötülüğe ve adaletsizliğe karşı savaşarak iyi olmalıyız. Gerçek bir Zerdüşt yandaşı, başkalarının gereksinim duyduğu her zaman yardıma hazır olan, hep adalet ve gerçeğin yanında saf tutandır. Böyle bir insana, "yaşamın efendisi için çalışıyor" denilir. Ve ona ödül olarak "iyi aklın yetenekleri" gelir. Vohu Menah (iyi akıl), altı kutsal ölümsüzden biri, Ahura'nın yanında duran büyük güçlerden, yaşamın kendi efendisidir.[3] Bu kutsal ölümsüzler aslında "Tanrının kendi nitelikleri"dir, biçok yerde, ama özellikle örtülü bir biçimde Gathalar'da kişiselleştirilmişlerdir. İyi akıl, Tanrının kendi aklıdır; ve ondan gelen yetenekler, en yükseği kavramak için yukarı çıkmaya çabalayan insanoğluna gelen anlayış ve ilhamdır. Biz ilerledikçe, gittikçe daha berraklaşarak, düşümüzdeki Tanrının planının gittikçe daha büyüdüğünü görürüz. Eğer, biz görevimizi yeteneklerimizi en iyi kullanarak yerine getirirsek, ondan sonra gelen daha iyi olacaktır, çünkü ilk görev, anlayışımızı berraklaştırır, ve nasıl ilerleneceğini daha iyi görürüz. İyi akıl bize yardımcı olmuş, o bize anlayış yetisini vermiştir, çünkü bunlar, yalnızca Tanrı için çalışanlara ayrılmıştır. Tanrının işinin doğru anlaşılması -tek önemli iş- yalnızca düş gören, kendi başına sessizce düşünceye dalarak oturan öğrenci için değildir. Bundan ötürü önceki bölümde, Gathalar'ı (Tanrının kendisinin sözcüklerini), orada buyurulan yaşamı yaşamayı deneyerek daha iyi anlarız diye ifade etmiştim. Dünyadaki hiçbir yazıt, yalnızca onun sözcüklerini ve dilini inceleyerek anlaşılmaz; yaşanmalı ve uygulanmalıdır. Ve bir yaşamı yazıtta belirtilmiş kurallara göre yaşadığımızda,

3 Sonraki bölüme bakınız.

tanrısal haberciyi izliyor ve Tanrı için çalışmayı deniyoruzdur; sonra iyi akıl bize anlayışımızı netleştirmek ve Aşa'nın yolunda yukarı doğru yürüdüğümüzde atılacak sonraki adımı göstermek için yetilerini gönderir.

Son dize, Tanrı için çalışabilmemizin en iyi yolunu gösterir. Bu, hizmet yolu da "yoksula yardım etmektir" diyor şiir. Ve biz "yoksul"u, dünyanın maddi varlıklarından yoksun, sıradan anlamıyla anlamamalıyız, ama daha geniş anlamıyla herhangi maddi, akli ya da ruhsal şeylerden yoksun anlamında anlamalıyız. Eğer biz kardeşimizde olmayan birşeye sahipsek, görece olarak biz zenginleşirken o yoksullaşıyordur. Zenginliklerimiz, bedensel güç, ya da servet ve dünyevi güçlerden oluşabilir; her ne olursa olsun, Tanrı onları bize kendi yararımız için bağışlamamıştır; ama onları kardeşlerimizle paylaşabiliriz ve bu yeteneklere sahip olunca dünya zenginleşecektir. Tanrının armağanları istiflenmemelidir, ama kardeşlerimize hizmet için serbestçe kullanılmalıdır. "Serbestçe aldın, serbestçe ver"-bütün dinlerin öğretisi böyledir. Hiçbir insan tek başına ve kendisi için kurtulamaz. Böyle bir düşünce bencilliğin en yüksek noktası ve bu ilk olarak benliği düşünme düşüncesi, kötü birinin en güçlü silahıdır. Tanrının armağanlarını yalnızca kendisi için kullanan, hiçbir bencil kişi, yani onları kötü kullananlar, onun gözünde bağış bulamaz. Tanrının armağanlarını yoksul kardeşleriyle paylaşanlara "Tanrının gücü" gelecektir. Bu da kutsal ölümsüzlerden biridir.[4] Kutsal adam, insanlığın hizmetkarı, önündeki yolu açıkça görmek için "iyi aklın yeteneklerini" ilk olarak alır, ve sonra onun üzerinde yürümesine yardımcı olmak için "Tanrının gücü" gelir. Güç, hep artan ölçüde, daha yoksul kardeşleriyle cennetin kutsamalarını paylaştığı oranda üzerine akar. Bir insanın sahip olduğu yetenekler ne kadar çoksa, yardım edebileceği

4 Sonraki bölüme bakınız.

insanlar da o kadar çoktur; ve bu yetenekler kardeş-insanların hizmetinde kullanıldıkça, Tanrı ona daha büyük hizmetler için güç bağışlar. Böylece, insanlığa hizmetin en iyi ödülü, daha büyük hizmetler yapmak için güçtür. Böylece, birey gittikçe daha büyük ve daha akıllı ve daha güçlü olur, hep daha yüksek ve daha tanrısal güçler yayar. Ve bireyin ruhsal varlığı büyüdükçe, daha çok sayıda "yoksul" kardeşlerini merhametle kucaklar, sonunda biz onu, Zerdüşt gibi, dünya hocası derecesine ulaşmış, sevgisi ve gücü insanlığın tümünü saran, dünya kurtarıcısı, "Efendilerin Efendisi, Hocaların Hocası" gibi duran biri olarak görürüz.

ALTINCI BÖLÜM
'KUTSAL ÖLÜMSÜZLER'

Yoi hapta hamo-manangho, yoi hapta hamo-vacangho, yoi hapta hamo-shyaothnaongho; yaesham asti hamem mano, hamem vaco hamem shyaothanem: hamo pata-ca frasasta-ca, yo Dadhvao Ahuro Mazdao.

Bir düşüncenin yedisi, bir sözün yedisi, bir edimin yedisi; düşüncesi aynı, sözü aynı, edimi aynı: baba'ı ve efendisi-yaratıcı, Ahura Mazda, aynı.
(Yaşt, xiii, 23.)

Antik Ari dini, İran'da Mazdayasni inancı, yani Mazda'ya, herşeyin büyük tanrısına tapmayı buyuran inanç olarak bilinmiştir. Çeşitli "doğa güçleri" de, bir büyük varlığın görünüşleri olarak alınmış ve böyle tapınılmışlardır. Büyük Efendi, herşeyin üstünde doğruluğun efendisidir -Ritasya Patih ya da Aşahe Ratuş- ve ona taparken, gücünün ve büyüklüğünün etik görünüşü uygun bir biçimde vurgulanmıştır. Ari insanlarının iki kolunda da, Aşa'yı (Rita) -ilk ilahilerde bile büyük önem kazanmış Tanrının görünüşlerinden biri- buluruz. Hem Ahura, hem de Asura Varuna, gerçek ve doğruluğun en yüksek idealini cisimleştirir. Öteki tapılan varlıklar, tanrılığın etkinliklerinin çok çeşitli görünüşleri olarak sayılırlar. Ama zamanın akışında, bu yardımcı Ari tanrıları gittikçe daha çok önem kazanır ve hatta onları bir zamanlar en yüce varlığın tek başına oturduğu yeri zorla alırken buluruz. Tabii ki bu yalnızca "popüler din" olarak adlandıranlara uygun düşer, çünkü Pir-

ler, Veda tarzı söyledikleri gibi, hep temel birliği tanımıştır:

Bir tanedir gerçek, çok çeşitli yollarda çağırır onu akıl.

Yardımcı tanrıların öne çıkmasının nedenini anlamak çok zor değildir. Yüce varlığın saf etik kavramı, Aşa'nın (Rita) Efendisi olarak, Ahura ya da Asura Varuna'da bulduğumuz gibi, çok görkemli olmasına karşın, birçok kişi tarafından yalnızca akıl ile kavranabilir. Din, yalnızca beyin tarafından kabul edilmekten daha çok şey gerektirir; ve böyle saf bir etik kavram, zavallı ölümlülerin çoğunun yüreğini titretmez. Bağlanabileceği daha maddi birşeye gereksinimi olan insan yüreğinin özlemini doyurmaz. Böylece, Pir ve felsefeciyi doyuran, daha alt düzeylerdeki sıradan insanı, durumu akıl ile kabullenmesine karşın, doyurmaz. Daha sıradan düzeylerdeki insanlık, daha az çaba ile anlayacağı, çalışmalarını daha kolay algılayacabileceği ve sonunda daha çok hoşnutlukla kendilerine derin sevgiyi ve yüreklerinin özlemini boşaltabileceği bir Tanrı'ya gereksinim duyar. Böylece, Ariler arasında, Indra (bereketli yağmurları getiren gürleyici), Mitra (Güneş), Agni (Ateş) ve vb gibi yardımcı güçler sırayla öne çıkar. Bunlar önem kazandıkça, tanrılığın daha saf etik kavramı geri plana çekilir: Böylece, Veda'da, Asura Varuna'nın, özellikle ilk ilahilerde, Indra ya da Agni ya da Mitra'dan daha üstün olmayan bir konumu olduğunu görürüz. Aslında, şimdilik bir popüler ilahide yakarılan tanrının üstün olduğu izlenimini ediniriz. Böylece, Ari kalabalıkları birine tapmaktan "çoktanrıcılığ"a geçmiştir, ve Aşa yasasının, Asura Varuna yasasının özü de az ya da çok unutulmuştur. Sık sık Vedalar'ı, eski gerçeği "aklın birçok yollarda çağırdığı tek gerçeği" yine vurgularken buluruz; ama genelde insanlar bütün olarak, kalplerinin ve beyinlerinin daha iyi algıladığı ışıldayan birilerine, "tanrılar"a tapmayı sürdürmüşlerdir.

Peygamber, mesajıyla geldiğinde Ari dininin durumu böyleydi. Bir kez daha onu dininin kilittaşı yaparak sonsuz Aşa

yasasını başlattı, bir kez daha yalnızca yaşamın tek efendisine -Ahura Mazda'ya- tapılacağını ve onun dışında kimseye tapılmayacağını öğretti. Bir kez daha Mazdayasni inancının o başlangıçtaki saflığını ve tek ona tapılmasını yeniden sağladı. Ahura'nın yanında hiçbir tanrıyı eşit durumda benimsemedi ve bu anlamda tam bir tektanrıcıydı. Bu tektanrıcılık dinine o kadar derinden damgasını vurmuştur ki, tarihin bütün bu binyılı boyunca deyim yerindeyse tektanrıcılık dışında birşey olmadı. Sonraki çağlarda, daha eski tanrılara popüler tapınma büyük oranda yeniden sağlansa da, Ahura Mazda'nın durumu yine ilk yaratıcı ve herşeyin babası olarak kaldı. Böylece onlar, onun eşiti değil, ama köleleri ve rahipleridirler. Bu, tapınılacak birileri (Yazadlar) arasında en yüceleri bile Ahura'ya tapar ve Aşa'nın yasasına uyarlar.

Bu, tapınılacak birileri arasında ilk sıradakiler kutsal ölümsüzler, Ameşa Spentalar diye bilinen sonsuz altılardır. Bu altı ve öteki üçü -Sroş, Aşi ve Atar- Gathalar'da adı geçen yeğane "tanrılar"dır. Zerdüşt, kendi yaşam tarzını yorumlarken, geri kalanlarla konuşmak gereğini duymaz ve böylece, onları yadsır görünür. Bu dokuzdan, peygamberin kendi vaazlarında belirtilen sekizi, elle tutulur kişileştirmelerdir. Onlar, yaşamın efendisinin nitelikleridir, ama kimi zaman hafifçe örtülüdürler; ve dokuzuncu -Atar- Zerdüşt inancının simgesidir.

Altı kutsal ölümsüz, Üstad tarafından Sonsuz Efendi'nin altı ana görünüşünü temsil eder diye betimlenir. Kimi zaman Ahura'nın kendisi de onlarla birlikte anılır ve Ahura, hemen hemen çiftler arasında birinci "primus inter pares" olmak üzere onlara yedi kutsal ölümsüz denir. Evrenin yönetiminde hepsi bir arada çalışırlar ve altısı Ahura'nın ilk yaratıları arasındadır. Gathalar'da, beklendiği gibi, onları en saf ve etik görünüşleriyle görürüz. Orada, onlar kuşkusuz üstün varlığın güçleri ya da nitelikleridir.

Altı kutsal ölümsüzün üçünün Tanrının eril[1] görünümlerini ve öteki üçünün dişil görünümlerini temsil etmesi ilginçtir. Ama bu, Zerdüşt dininde, cinsiyetlerin kesin eşitliğinin birçok anıştırmasından biridir.

Bunlar arasında ilki, Gathalar'da Aşa Vahişta'dır (en yüce veya en iyi Aşa). Peygamber tüm öğretisini Aşa'nın üzerine temellendirerek, doğal olarak ilk yeri Aşa'ya vermiştir. Gathalar'da Aşa sözcüğü taşıyabileceği en yüksek anlamda kullanılır. Çoğunlukla belli bir kişileştirme vardır, ve Aşa, Tanrının yanında duran, melek ordusunun en yücesi, gerçek bir en büyük melektir. Gathalar boyunca Aşa sözcüğü, bu terimin en soyut anlamında, ya da evreni doğruluk yoluna yönlendiren, güçlü bir melek olarak alınır.

Aşa'nın en yüce kavramı, Zerdüşt öğretisinin özünü oluşturmasına karşın, uzun zaman en yüksek ruhsal ve akli düzeyde kalmayı sürdüremez. Sıradan insanoğlu bu soyut Aşa düşüncesinden daha çok elle tutulur birşeye gereksinim duyar, ve böylece biz Aşa'yı melek hiyerarşisinde gittikçe daha aşağı bir yerde buluruz, ve daha kolay anlaşılmış iyi akıl, ilk başta Aşa'nın sahip olduğu, Ahura'nın yanındaki yeri alır. Ve Aşa, peygamberin mesajında en önemli bölümde olduğu için, doğal olarak dinin görünen simgesiyle -ateşle, birleşir. Böylece, çok önceden, ateşi temsil eden Aşa Vahişta'yı Zerdüşt dininin simgesi olarak buluruz. Peygamber, ateşi simgesi olarak seçmiştir, çünkü o Tanrının yaratıları içinde en saf olanıdır. Bundan başka, iki özel ruhsal niteliğini simgelemek için kullanılabilen, iki önemli özelliği daha vardır. İlk başta ateşin, dokunduğu herşeyi kendine benzeten, hemen şeklini değiştirme gücü vardır. Ve ikinci olarak, ateşin alevleri hep yukarı doğru eğilimlidir, ve böylece uygun olarak daha yüksek yaşama özlemimizi simgeler. Böylece, sonsuz yasa, Aşa'nın bu ilişkisiy-

1 Bu üç ad, gerçekten tür olarak cinsiyetsizdir.

le, bütün gelişim yukarı doğru yöneltilir, ve ateş burada çok doğal bir adım olmuştur. Ve Sasani döneminde, kutsal ölümsüzün adı -Pehlevi dilinde Ardibehişt- ateş için kullanılmıştır, ve o, ateşin efendisi olarak benimsenmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi, melek hiyerarşisinde ilk yer sonradan, başlangıçta ikinci kutsal ölümsüz olan, Vohu Menah tarafından alınmıştır. Adı, iyi akıl anlamına gelir ve altı soyutlama arasında en meydanda olandır. Bu bağlamda, Gathalar'da her düzeyde, kişileştirmesi de çok siliktir. Zerdüşt dininin üç buyruğu arasında, humata (iyi düşünce) ilk sıradadır. Böylece, sonraki çağlarda, Vohu Menah kavramının daha güzel etik düşünceyi simgeleyerek daha önemli olması gibi, daha karmaşık bir Aşa da, maddi bir simge ateşle özdeşleşerek önem kazanmıştır. Yani, sonraki Zerdüşt dinbiliminde, Ardibehişt kutsal ölümsüzler arasında ikinci sıradayken, Bahman (Vohu Menah) birinci sıradadır.

Gathalar'da da Vohu Menah çok yüksek bir yer tutar. O ve Aşa, Ahura Mazda'nın iki yanında durur. İnsanoğlunu Aşa'ya götüren Vohu Menah'tır. Aşa'nın yolunda yürümeyi seçmeyen bir insan iyi akıldan yardım alamaz. "İyi aklın yetenekleri Tanrı için çalışanlar içindir." Bunların tümünde, bu kutsal ölümsüzün saf etik kavramını görürüz. O, kısaca, bir insanoğlunun başarabileceği en yüksek akılcı saflığı temsil eder. O, üstün varlığın sevgi "yönüdür."

İyi akıl, doğal olarak bütün canlıları seven iyilik ve iyi niyet içerir. Bu iyi niyet ve sevgi yalnızca insanoğlunu kapsamaz, ama hayvan yaratılışının daha genç kardeşlerini de içine alır. Hayvanlara iyilik, özellikle insanların kullandıklarına ve bu gelişime ve uygarlığa yardımcı olanlara iyilik, Zerdüştlüğün emrettiği en önemli erdemdir. Bütün hayvan yaratılışı, iyi aklın özel koruması altındadır ve hayvanlara karşı şiddet ona karşı işlenmiş bir günahtır. Yani, Parsilerin ileri sürdüğü gibi,

ilk Zerdüştilerin et yemekten kaçınmış olmaları, oldukça mantıklıdır. "Kan adakları" ve tanrılara süt dışında hayvan ürünleri sunma, başmelek'in "hayvan yaratılışının koruyucusu" olması kavramıyla kesinlikle çelişkilidir. Sonradan yapılmış, ve gerçekte, şimdi bile yapılan kutlamalarda, hayvan eti sunulmaktadır, ama bu konuda ciddi olarak düşünen günümüz Parsileri, böyle uygulamaların uygunsuzluğunu görmeye başlamış, ve yavaş yavaş ama kesinlikle, modern Zerdüşt kutlamalarında et sunma ortadan kalkmaktadır.

Üçüncü kutsal ölümsüz, Kşatra Vairya'dır (üstün güç, tam tamına arzu gücü).[2] O, kusursuz kuvveti, tam ve mutlak gücü ve tanrının evrensel egemenliğini temsil eder. O da Gathalar'da nerdeyse saf bir soyutlamadır. Tanrının yasasına boyun eğen insan, tanrısal gücü elde eder. Yol boyunca bize daha fazla yardım etsin diye tanrısal kuvvete dua ederiz. Ahuna-Vairya şiirinde Aşa, Vohu Menah ve Kşatra Vairya'dan nasıl sırayla konuşulduğunu önceden görmüştük.

Sonraki çağlarda Şahrewar (Kşatra Vairya) Mineral Krallığının efendisi, madenlerin ve büyük toprağın değerli şeylerinin koruyucu meleği olur. Bu kısmen, "kıyamet gün"ünde tinin geçmesi gereken, ve güvenlikle ilerlemesi için ister istemez Tanrının kuvvetine gereksinim duyulan yerde, "Erimiş Kurşun'un çetin deneyimi"ne ait sonraki dogma gibi görünür. Büyük olasılıkla Şahrewar'ı madenlerin koruyuculuğu katına getirmenin başka bir nedeni, madenlere sahip olmanın dünyevi egemenliği göstermesi gerçeğinde yatar. Dünyevi efendi altın ve gümüşün yanında, demire ve çeliğe ve bakıra ve tunca da sahip olmalıdır. Askerlerin zırh ve silahlarını sağlayan son dördü, ilk ikisinden daha etkili olarak gücü temsil eder.

Spenta Armaiti (kutsal bağlılık), kutsal ölümsüzlerin dör-

2 Bu adı "Krallık için arzulanan" olarak çevirecek Batılı Hıristiyan akademisyenlere tümüyle katılmıyorum. O da İsa'nın ünlü bir Latince duasını anımsatır.

düncüsüdür ve dişil yanda ilk sıradadır. Oldukça açık olarak ortaya konmamasına karşın, kutsal ölümsüzlerin, eril ve dişil, bu iki grubu arasında bir çeşit ilinti var gibi görünür. Yine de her grubun başında duran Aşa ve Armaiti kesinlikle ilintilidir ve belli bir sayıda ortak özellikleri vardır. Armaiti inançta Aşa kadar önemlidir. Yüreği kutsayan bağlılık olduğu için, insanoğlunun ilk gereksinimidir. Yürekten bağlı olan, yolda güvenlik içinde gezebilir, ve Spenta Armaiti, Zerdüşt'ün yaşamı boyunca değişmez rehberi ve dostudur. Zerdüşt credo'sunun en başında, ibadet eden şöyle konuşur: "Kendim için görkemli Kutsal Bağlılık'ı seçiyorum, benimle olsun o."[3] Ve inançlı kişi, Armaiti'nin yanında Aşa'yla yaklaşmasının özlemini çeker. Zerdüşt öldüğünde, Armaiti'nin müşfik himayesine bırakılmıştır. Ölü gövde Sessizlik Kulesi'nin içine yerleştirildikten sonra ve kuşların kıyımı başladığında, orada toplananların tümü "Armaiti'ye selamları" yineler.

Armaiti herşeyi koynunda tutan ve besleyen toprak ana ile özdeşleşmiştir. Ondan doğarız, o bizi yaşamda besler ve ölümden sonra yine onun koynunda dinleniriz.

İkiz Ameşa Spentalar, Haurvatat ve Ameretat, "bütünlük" ve "ölümsüzlük" anlamına gelir. Gathalar'da onlardan hep birlikte söz edilir. Haurvatat, ruhsal bütünlüğü ve ruhsal sağlığı, yani gökyüzündeki babamızın kusursuzluğunu temsil eder. Ameretat, ölümsüzlüktür, hep kusursuzluğa eşlik eden ölümden kurtuluştur. Ancak Gathalar'da bu iki ad çok az yerde geçer.

Fiziksel alanda Haurvatat ve Ameretat, biri suların, ötekisi bitki aleminin koruyucularıdır. Mecazi olarak onlar gökyüzünün tanrısal gıdasını ve oluşan ölümsüzlüğü temsil ederler. Onların, tapanları kutsaması fiziksel sağlık ve gövdenin daya-

3 Yasna xii, 2.

nıklılığı biçimini alır, ve böylece onların iyileştirici ve sağlık verici sular ve bitkilerle ilintisi, ideal çağda insanoğlunun tek gıdasını oluşturur.[4]

Zerdüşt'ün insanoğluna vermeye çabaladığı, üstün gücün ana doğasının kimi düşüncelerinden geçerek, kutsal ölümsüzler hakkındaki olağanüstü ve şiirsel öğreti şöyle toparlanabilir: "Her insan gerçeğin sonsuz yasasını ve doğruluğu (Aşa) anlamaya çabalamalı ve onu günlük yaşamında gerçekleştirmeyi denemelidir. Bunu yapmak için sevgiyi -evrensel sevgi- (Vohu Menah) geliştirilmeli ve onu kendinin içinde derinde gerçekleştirmelidir. Bu gerçekleştirilen gerçek ve sevgi sonra hizmet edimlerine (Kşatra) çevrilmelidir. Tümünden geçerken biri sarsılmamış inanca -ana tanrısallık ve tüm yaratılışın iyiliğindeki inanç (Armaiti)- sıkı sarılmalıdır. Ve böylece biri kusursuzluk ve ölümsüzlüğe (Haurvatat ve Ameretat) ulaşır ve gökyüzündeki babamızın kusursuzluğu gibi kusursuz olur ve ölümü yener."

4 Yukarıda önceden anıştırıldığı gibi, Gathalar'ın günlerinde et yemenin kural olmadığını benimsemiş bir kısım Parsi akademisyenler vardır. Böyle olsa bile, Gathalar'da hayvan öldürme günahı üzerine kesin belirtiler vardır. En dikkate değer pasaj, içinde Yima'nın düşmesini, onun "insanları hoşnut etmeyi arzulayarak halkımıza yemek için öküz eti verdiği" nedenin, en ötürü olduğunu söylediği Yasna, xxxii, 8'dir. Ve gelenek oldukça açık olarak altın çağda, Yima'nın düşüşünden önce, insanoğlunun yemek için et kullanmadığını belirtir.

YEDİNCİ BÖLÜM
TAPILACAK BİRİLERİ

Mainyava-ca yazata yazamaide, yoi vanghazdao ashavano.

Daha iyi (ödüller) veren ve Aşa ile dolu ruhsal Yazatalar'a taparız.
(Gah, ii, 6.)

Zerdüşt yalnızca bir üstün varlığa, tek başına büyük Tanrıya, ikincisi olmayan birine tapınmayı kabul etmiştir. Ayrıca, Tanrının altı niteliğinin sevgimize değer olduğunu ilan etmiş, ve birçok yerde onlardan tanrısal, kutsal ölümsüzler diye bahsetmiştir. Zerdüşt inancının yaşayan simgesi, ayrıca Gathalar'da da adı geçen bir tek Atar (Ateş) dışında, Ari tanrılarının tüm kalabalığı arka plana çekilmiştir. Altı kutsal ölümsüz ve Atar'ın yanında, -Ameşa Spentalar gibi değerlendirilen-, Gathalar'da adı geçen başka iki varlık -Sroş ve Aşi- daha vardır. Bu ikisi ayrıca, eril ve dişil bir çifti de oluştururlar.

Sonraki Zerdüştlükte, bu dokuzu sürmüştür, ama kutsal ölümsüzler, başmelek diye adlandırılanlar, kendi başlarına bir sınıf oluşturur. Öteki üçü, Yazatalar (tapılacak birileri) diye adlandırılan tanrısal varlığın en önemli üyeleridir ve bunlara melekler de denilebilir. Tümünün en yaşlısı ve en törel olanı Sroş, doğal olarak aralarında en büyüğüdür. Ama Yazatalar

yalnızca üç değildir.[1] Aralarında, tanrısal olarak eski önemini yeniden kazanmış çok sayıda antik Ari Tanrısı bulunur. Ve ayrıca bir sonraki Yazatalar arasında yalnızca "kişileştirilmiş" tanrısal nitelikler olarak sayılan kimi yeni adlar vardır. Mamafih, biz, genelde kavramsal olarak önceki Gathalar'da geçen tanrısal niteliklerin sonrakilerin tümünden daha yüce ve daha yüksek ruhsal düzeyde olduğunu belirtmeliyiz. Her zaman anımsanması gereken başka bir önemli nokta da, Yazatalar baştaki ilk düşüncesi ne olursa olsun, onlar tümüyle Ahura Mazda'ya tabi güçler ve arzusunun hizmetkarları olarak benimsenirler. Ve ayrıca tapılacak birileri ile birlikte, ruhsal düzeylerinin son çağlarda, onlara ilk tapınıldığı günlerindekinden daha düşük olduğunu görürüz. Bu alçalma sonraki çağlarda, kimi durumlarda idollerinin yapılması ve onlara tapınılması derecesine kadar varmıştır.[2]

Yukarda söylenilenlerden, Yazatalar'ı kabaca şöyle sınıflandırabiliriz. (i) "Kişileştirilmiş tanrısal nitelikler olarak Yazatalar, (ii) orjinal Hint-İran tanrılarını temsil eden Yazatalar, ve (iii) doğanın ögelerini ve güçleri temsil eden Yazatalar. Son ikisi ister istemez, az ya da çok birbirine karışmıştır. İlk grup özellikle Zerdüşt tarzındadır ve bu Yazatalar'ın içinde, bu düşünceye en yakın, kuşkusuz kutsal ölümsüzlerdir. Bunlar büyük olasılıkla panteona eklenen sonraki Zerdüştlüğün ilk örnekleridir. Yazatalar arasında, Gathalar'da belirtilen üçü tabii ki üstündür.

Bu üçü arasında, Gathalar da bile, Sroş en önemlisidir. Orada o, kutsal ölümsüzlerle hep yakın ve ilintili olarak geçer ve böylece, sonraki dinbilimde doğal olarak tapılacak birileri ara-

1 Kutsal ölümsüzleri de kapsayarak, Yazatalar'ın sayısı genellikle otuz üç olarak verilmiştir. Hindu Daevaları'nın esas sayısı da aynıdır.

2 Örneğin, Yunan yazarlarının belirttiği Anahita ir gesi, ve ayrıca Keşmir ve başka yerlerdeki madeni paraların üzerinde bulunmuş İran tanrılarının imgeleri.

sında ilk sıradadır. Kavram olarak kesinlikle Gatha tarzında dır ve öteki kutsal ölümsüzler gibi o, önemli bir erdemi temsil eder. Adı sru (Sanskritçe sru), "duymak"tan türemiştir ve tam tamına "duyma" anlamına gelir. "Tanrının buyruklarını dinleme" ya da "Tanrının buyruklarına uyma" anlamındadır. Sroş, böylece, insanoğlunun en yüce erdemini, tanrısal yasaya uyma ve boyun eğmeyi temsil eder. Gathalar'ın sık sık yinelenen pasajlarından birinde, peygamber, Mazda'nın sevdiği adam, "Sroş, iyi akılla yaklaşabilir" der.[3] Yani, o, yolu yürüyen bütün insanoğullarının açık bir anlayışı (iyi akıl), ve uyma arzusu (Sroş) olmasını, ve yalnızca kör inancın ardıllarına ilham vermemesini ister.

Bu, orjinal Sroş düşüncesi olarak, sonraki çağlarda onun Yazatalar'ın başı olması gerektiği, doğaldır. Tüm Gatha tarzındaki idealleriyle birlikte, zamanla gittikçe daha çok insan biçimine girer. Önceki dönem Ari tanrılarının kimi özellikleri Sroş'a eklenmiştir; şöyle ki, örneğin, o, çift silahını, havaya doğru tutarak, gece ve gündüz Mazda'nın tüm yaratıklarını korur. Sroş, insanlığın koruyucu meleğidir, çünkü Mazda yasasına uyma, insanlığın sahip olabileceği en yüksek korumadır. Ve ayrıca okuduğumuza göre onun en etkili silahları kutsal şarkılardır,[4] onlarla şiddetli bir darbe indirir ve toprağın yüzünden kötü birini ve tüm takımını yokeder. Zerdüşt topluluğunun özel korumasıdır. Yardımı, özellikle kötülüğün güçlerinin sinsice dolaştığı, geceleyin çağırılır ve gündüzü getiren baykuş, Sroş'a göre kutsal bir kuştur.[5] O, hem maddi, hem de ruhsal, kötülüğün ve tehlikenin saatlerinde korumak için çağrılır. Nereye çağrılsa ve hoş karşılansa, orada insanlar düşüncede, sözde ve edimde daha doğru olurlar.

3 Kem-na Mazda ilahisi (Yasna xliv, 16).

4 Sroş'un çok önemli bir lakabı Tanumanthra, "gövdesi kutsal şarkılar olandır."

5 Hiçbir ortodoks Parsi horoz-erkek kuş- yemez.

İnsanlığın koruyucusu olarak Sroş, ister istemez, gövdenin ölümünden sonra, insan ruhuyla çok yakın olur. Bütün ölüm törenleri onunla çok yakından ilintilidir. Cenaze ayini onu çağırarak başlar ve biter, ve ilk üç gündeki törenler de onunla yakından ilintilidir. Dördüncü günün sabahında, tin "köprü"den öteki dünyaya geçer, ve orada, öteki yanda, dünyada yaptığı bütün edimleri için yargılanır; ve yargılama sırasında Sroş ölümün yüce yargıçlarının önünde tinin baş yardımcısıdır.[6]

Sonraki çağlarda, Zerdüşt'ün ilk kral müridi, Kral Vishtasp'ın Sroş'un canlı timsali olduğu gibi, çok tuhaf bir düşünce gelişmiştir. Bu, krala verilen tüm sıfatların, Sroş'ta bulunanlarla genellikle aynı olduğu gerçeğinden doğmuştur.[7]

Aşi (Ashi) Vanguhi (kutsal kutsama) hep Sroş'la ilintilidir. Adı, Sanskritçe sözcük ashes'le (kutsama) aynıdır. Gathalar'da o Sroş'un bir tür dişil karşılığıdır, ve sonsuz yasaya uymadan sonra gelen gökyüzünün kutsamalarını gösterir, çünkü İran peygamberinin öğretisi şöyleydi: "İlk başta Tanrının krallıklarını ve doğruluğunu arayın, ve bütün bunlar size eklenecektir." Sonraki çağlarda kutsamalar maddi anlamda zenginlik ve sağlıklı olmak olarak daha iyi anlaşılır ve Aşi bir tür talih tanrıçası olur; gerçekten Nairyosang'ın (İS 1200 civarında) Avesta metinlerinin Sanskritçe versiyonunda, Lakşmi tarafından hep Hindu Talih Tanrıçası olarak çevrilmiştir. Bütün büyük peygamberler ve İran kahramanları onun yardımını istemiş olarak temsil edilmiştir, yani onlar Aşi'nin esas olarak temsil ettiği ruhsal kutsama için dua etmişlerdir.

Burada, aşağıdaki insan için mutluluğun en büyük kaynaklarından biri, birbirleri ve çocukları için kutsal sevginin sağlam bağlarıyla örülmüş, erkek ve kadın birliğidir. Evlenme

6 Mitra ve Raşnu, aşağıya bakınız.

7 Karşılaştırınız, örneğin Yaşt, xiii, 99'la.

durumu, tüm Ariler tarafından yaşamda en çok arzu edilen durum olarak kabul edilmiştir. Soyun sürmesi ve sonuçta, Ari idealleriyle de, hem Hint, hem de İran için her erkek ve kadının hep en kutsal görevi olarak benimsenmiştir. Ve Aşi Vanguhi, kutsal evliliğin özel korumasıdır. O, kadının namusunu ve evin kutsallığını korur. Bu, yani, Sroş'la yakınlığının başka bir nedenidir.

Atar, Gathalar'da özellikle belirtilen Yazatalar'ın üçüncüsüdür. Zerdüşt, Atar'ı daha çok her insanın yüreğinde alevlenen tanrısal kıvılcım, tanrısal alevin kıvılcımı anlamında kullanır. Peygamber, ateşi inancının dış simgesi olarak seçmişti, çünkü onun için ateşin, doğa güçlernin en kutsalı olarak, özel bir önemi vardı. Ve aslında ateş, sonsuz gerçekliğin ruhsal doğasını en uygun şekilde temsil eder. O, yapısal olarak ateşle özdeşleştirilse bile, Avesta boyunca ruhsal düzeyde kalmış bir Yazata'dır. Bunun nedeni, yapısal olarak ateşin bile daha yüksek birşeyi simgelemesidir ve güdüsel olarak "onun dünya değil, dünyevi" olduğu duyumsanır. Bu aynı nedenden ötürü Atar, Zerdüşt yazıtlarında hiç insan biçimselleştirilmemiştir. Sonraki ilahiler bile ondan hep Puthro Ahurahe Mazdao, Ahura Mazda'nın oğlu olarak söz eder, tüm günahların baş temizleyicisidir. O, ayrıca, birçok Parsi evinde halen kutsal olarak korunan ateşi temsil eder. Yukarda, sonraki çağlarda Aşa Vahişta'nın ateşin başmeleği olduğunu görmüştük ve Atar bu kutsal ölümsüzle ister istemez yakından ilintilidir. Verethraghna (galip) sıfatıyla birlikte, Atar'ın[8] adı Parsi tapınaklarındaki en kutsal ateşleri temsil eder. Bu kutsal ateşin hiçbir koşulda söndürülmesine izin verilmez. Ve Ataş Behramlar olarak bilinen tapınaklar, bugünkü Zerdüşt kutsal yerleri arasında en kutsal olanlarıdır. Tüm dünyada ondan fazla bu tip kutsal yer yoktur. Bunların en eskisi, Bombay'ın yüz mil kuzeyinde, şim-

8 Atar-Verethraghna sonraki dilde Ataş Behram olur.

diki Udwada'da bulunur, orada halen Parsilerin göçmenleri nin anayurtlarını işgal eden Arap istilacılara karşı mücadele ve acı yıllarında hep yanlarında taşıdıkları İran Şahının (İran'ın efendisi) kutsal ateşi yanar.

Daena (inanç) başka bir "kişileştirilmiş soyutlamadır"; ve adı Gathalar'da geçmez, ama sonraları, Avesta'da vardır. Adını, başka bir "kişileştirilmiş soyutlama"-Çışti (akıl), ile birlikte buluruz. Zerdüşt'un "kızlarından" birine verilen ad olan Pouru-Çışti (kusursuz akıl) da olağanüstüdür.[9]

Sonraki Avesta'daki iki önemli tanrı, ölenlerin ruhlarını yargılama işinde, Sroş'la yakından ilintilidir. Onlar Rashnu ve Mitra'dır. Ruh gövdeden "ayrıldıktan"[10] sonraki dördüncü günün sabahında, Çinwad-Köprüsünden geçer. Bu, iyi ve kötünün ayrıldığı, öteki dünyaya giden köprüdür. Öteki yanda, ayrılan tini yargılayan ve dünyadaki davranışlarıyla doğru orantılı uygun ödüller belirleyen, yargıçlar oturur.

Bu iki yargıçtan, Raşnu hep Razişta (en dürüst) sıfatı taşır. Ölümden sonraki yargıç olduğu için, o tüm günahkar insanların düşmanıdır. Raşnu kimi zaman, ölenlerin yargıcı Sroş ile de ilintilidir. Burada yine, özgün düşünce, Ahura'nın yasası olan etki ve tepki yasasıyla en sıkı tarafsızlıkla ve uygunluk içinde, burada, aşağıda, yapılan edimler için ödül ve ceza dağıtan tanrısal adaletmiş gibi görünür. Ayrılmış ruh yargıçların önünde, tüm çıplaklığıyla, bu dünyadaki yaşamı boyunca giydirildiği bütün görkeminden soyulmuş olarak durur. Ve bu yargılama saatinde, ruha, dünya üzerinde yaptıkları dışında hiçbir şey eşlik edemez. İnsan tininin yaşarken sonsuz kendi yolunu seçme özgürlüğü vardı,[11] ama bir kez seçim yapıldığında, gelecek sonuçlara katlanılmalıdır. Bir yerde (Yaşt, xxii) köprünün yarısında ruhuyla karşılaşmış ve yargıçların önün-

9 Peygamberin "çocuklar"ının mecazi olduğuna inanıyorum.

10 Avesta'da kullanılan sözcük irista "ayrılmış" anlamındadır.

11 Böylece ona urvan "seçici" denir.

ile ona eşlik etmiş, kadınsı bir biçimin -yaşarken yapılan eylemlerin cisimleşmesi- (onu yaptığı gibi güzel ya da çirkin) çok şiirsel bir betimlemesi vardır.

Mitra, yargıç olarak Raşnu ile yakından ilintilidir ve o, antik Ari ışık tanrılarından biridir. O, antik Veda tarzında Mitra'dır ve Asura Varuna ile yakından ilişkilidir. İran mitolojisinde, o, öteki güneş tanrısı Hvare-Kşaeta ile birlikte tapınılmıştır ve Zerdüşt'ün günlük sabah duasında bu iki tanrıya seslenilir. Yaştlar'ın en uzunlarından biri (Övgü İlahisi) Mitra'ya adanmıştır.[12] Bu ilahi kimi zaman destan görkemine ulaşan güzel bir antik İran şiiri parçasıdır. Işık veren, yaşamın efendisi ve ilham kaynağı, Mitra, doğal olarak tüm karanlık güçlerin ve manevi dünyada onların temsil ettiğini, kötülüğün düşmanıdır. Mitra ayrıca insaf ve adaleti de temsil eder, ve de dünya üzerinde adalet mahkemelerinin başkanlık yapan efendisidir. Antik İranlıların sözü hep kutsal tutulmuştur ve tüm yasaya ve adalete başkanlık eden Mitra, adını yasal sözleşmelere verir.[13] Sonraki Ahamenişlerin zamanında, Mitra kültü dinsel bir düşünce okuluna dönüşmüş ve bu kült ile erken ilintili belli mistik gizli törenler ve simgeler oluşmuştur. Kuşkusuz çağdaş Yunan gizemlerinin de Mitra kültünün son biçimini almasında, Yunanistan'da yayılmasında etkisi olmuştur ve sonraki Roma dünyası gerçekten olağanüstüdür. Bütün Avrupa'da, çok uzaktaki İngiltere'de bile, Mitra kutsal yerleri bulunmuştur, ve Hıristiyanlığın ilk günlerinde, bu antik Ari güneş tanrısına tapma çok egemen bir külttü ve yeni dine de etkisi olmuştur.

Sonraki Avesta günlerinde ibadetinin canlandırıldığı başka bir Ari tanrısı-baş zebaninin katili, Vritra, Verethraghna'ydı (Veda tarzında Vrtrahan). Hindular arasında, Vritra'nın katili

12 Yaşt x.

13 Mitra sözcüğü cins adı olarak "sözleşme" anlamındadır.

sonradan tüm tanrıların efendisi olan Indra'dır. Mamafih, İranlılar arasında, Indra bir Şeytandır, yalnızca Ehriman'a ikinci olarak gelir, ama Verethraghna tanrıların en büyüklerinden biridir. Uzun ilahi (Yaşt xiv) Vedalar'ın Indra ilahilerinden birini anımsatır. O çok kuvvetlidir ve destansal görkemle doludur, ve nerdeyse çarpışmalar duyulur. O, zafer meleğidir ve savaşta dizilmiş rakip orduların ikisi tarafından da dua ile yardımı istenir. Onun önemli bir özelliği de çeşitli biçimlerde görünmesidir; ilahi, çeşitli hayvanları kapsayan böyle on tane sayar.

Eski Hindu-İran tanrıları arasında, post-Zerdüşt döneminde yeniden tapınılan, bir grup gökyüzü ışığı da belirtilebilir-Hvare-Kşaaeta (Surya, Güneş), Maongha (Masa), Ay ve Uşah (Uşas, Tan). Bunların ilki Hvare-Kşaeta (sonra Hurşid) hep güneşle Mitra olarak yakından ilişkilidir. Veda tarzında Surya'ya yakın bir benzerlik gösterir. "Ölümsüz, ışıltılı ve hızlıdır"; Efendi Ahura'nın gözüdür. Ona adanan ilahiler (Niyayeş i, ve Yaşt vi) Avesta'daki en güzel şiirlerden birkaçıdır. Güneş parladığı sürece, müritler gerçek efendiye ve dünya sisteminin yaşam-verenine yaklaşırlar.

Maongha (Ay) hayvan yaratılışı ile yakından ilintilidir. O, "sığır tohumunun sahibi" diye anılır ve böylece Vohu Menah, hayvan dünyasının koruyucu meleğiyle ve ayrıca sığırlara ve tüm hayvanlara sağlık ve kuvvet veren Dravaspa'yla[14] (dişil tanrı) yakından ilintilidir.

Avesta'daki Uşah, Vedalar'daki kadar sık dua edilmez; O'na söylenen ancak kısa bir ilahi vardır, ve çeşitli kaynaklardan oluşturulmasına karşın, halen çok yüce etik düşüncelerle dolu güzel bir parçadır. Tüm Gah v,[15] aynı Tanrının eril cinsi, Uşahina'ya yalvarır.

14 Ayın, Vohumano, Maongha, Dravaspa (Goş) ve Rama'ya (Vayu) ayrılmış günlerinde ortodoks Parsiler etten çekinir.

15 Gün geceyarısı başladığına göre gerçekte bu Gah, i'dir.

Aralarında en dikkat çekicisi Tiştrya, köpek-yıldızı olan çeşitli başka yıldızlarla ilişkili tanrılar vardır. Öteki Hindu-Avrupa ulusları gibi yağmurla yakından ilişkilidirler. Ona adanan Yaşt (vii) güzel ve güçlü bir destan parçasıdır. Onun, Kuraklık Şeytanı Apaosha'yla kavgasının ve sonundaki zaferinin öyküsünde, suları tutsak etmiş Şeytan Vrtra'nın Indra'yla kavgasının antik Ari betimlemesinin yankıları vardır.

Avesta'da dua ile yakarılan öteki "Doğa Güçleri", sular, rüzgar ve topraktır. Sonraki Ahamenişler döneminde, Ardvisura Anahita (suların tanrısı), krallar kralının velinimeti olarak Ahura Mazda ve Mitra'yla yan yana adı anıldığında çok önem kazanmıştır. O zaman İran'ın kraliyet kuvvetinin koruyucularından biri olarak sayılmıştır. Anahita'ya tapma çok uzaklara kadar yayılır ve o birçok yönden Mitra'nın dişil karşılığını temsil eder. Uzun bir Yaşt (v) ona adanmıştır. O, orada antik İran'ın bütün büyük kahramanlarının sırayla taptığı ve zor zamanlarında onlara yardım eden güzel ve görkemli bir bakire olarak betimlenir. Yunan yazarların kaydettiği gibi onun tasvirine İran'da da tapılırdı, ve kimi akademisyenler Yaşt v'de verilen betimlemenin Artakserleses[16] Mnemonu'nun yaptığı gerçek tasvire yakından uyduğu düşüncesindedir.

Raman (antik Vayu) rüzgarı temsil eder. Onun üzerine yağan sıfatlar Ahura Mazda'nın kendisinin kullandıklarının nerdeyse aynısıdır. Ona adanan Yaşt'ta (xv), ona yakaranların listesinin başında Ahura'nın kendisi vardır. İran'ın ardı ardına gelen hükümdarları da ona dua ile yakarmış ve o, tüm iyilere yardım etmiş, ama kötülerden yardımını esirgemiştir.

Zam'a da (Toprak Ana) yakarır. Ama, Zam Yaşt (xix) olarak bilinen Yaşt, İran'ın imparatorluk görkemi (Kavaem Kvareno) tarihine, sahipliği toprağın sahipliği de anlamına gelene,

16 Dhalla, Zerdüşt Tannbilimi, sayfa 138. Bu bölümde bulunanların çoğundan ötürü bu çalışmaya çok borçlu olduğumu kabul etmeliyim.

adanmıştır. Bu görkemin, birbiri ardına İran'ın kraliyet pirlerinin her birinin üstüne indiği ve onlar öldüğünde ya da değerini yitirdiğinde ayrıldığı söylenir. Bu Yaşt'ın tümü, böylece, İranlıların tarihidir. Ve, sonraki İran destanı Şehname'nin, İran'ın "ilk yasa koyanları"nın[17] tarihinin Avesta'daki hikayesine çok yakından uyması dikkat çekicidir.

17 Bu antik İran'ın ilk hanedanına verilmiş adın, Peşdadian, anlamıdır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
BAZI SEREMONİLERİ VE ADETLERİ

"Bir gün gelir, Spitama Zerdüşt, ya da bir gece, sığırlar sahibini bırakırken,
ya da sahip sığırları bırakırken, ve ruh bırakır arzularla dolu gövdeyi.
Doğruluk tek başına, varoluşun tümünün en büyük, en iyi ve en güzeli,
asla ayrılmaz insandan... Çünkü, öküz toza dönüşür,
altın ve gümüş toza dönüşür, tüm ölümlüler toza dönüşür:
Tek toza dönüşmeyen, insanın dünyada yaptığı doğruluktur."
Aogemadaeca



Parsiler Hindistan'a geldiklerinden beri, bu ülke halkının üç şeyini benimsemiştir -dil, giysi ve evlenme töreninin bir bölümü. Tabii ki, bu ülkede yaşadıkları yüzyıllar boyunca Parsi yaşamına giren çok sayıda daha önemsiz seremoniler ve batıl inançlar vardır. Bunların kimisi, eski seremoninin nedeni unutulduğu ve yalnızca şekil olarak kalmasından ve eski ritüelin kaçınılmaz bozulmasından ötürüdür. Ve kimi de, doğrudan çevredeki Gucarat'ın Hindu halkından alınmıştır.

Bugünkü Parsi toplumu, Hindistan'da, sayısal olarak ancak birkaç yüz bini geçmesine karşın, antik geleneklerini korumuş ve bireysel varlığını sürdürmüştür. Şimdi, on bir yüzyıldır Hindistan'da yaşamış ve ülkenin dil ve giysisini benimsemiş olarak, Parsiler ülkenin birçok toplumundan birini oluşturarak, Hint halkıyla görünüşte birleşmişlerdir. Ama insan yaşamının en önemli olaylarında -dine giriş, evlilik ve ölüm- Parsiler açıkça, öteki Hint soylarından görece farklılıklarını, ayrı bir halk olarak bireysel varlıklarını gösterirler.

Dine giriş töreni, ya da Navjote, çocuğun Zerdüştlük katına kabul edilmesi, ve sonra çocuğa inancın dış simgeleriyle-gömlek (sudre) ve kemer (kusti), giydirilmesidir. Bu tören çok eski bir Ari geleneğidir ve 'Pre-Zerdüşt' çağdandır. Zamanı bilinmeyecek kadar eski çağlardan beri tüm Ariler arasında uygulanmıştır. Hem Hindular, hem de Zerdüştiler onu günümüze kadar getirmişlerdir. Ama, bugünün iki halkı arasında önemli farklılıklar görülür. İlk başta, Parsiler arasında, hem erkeklere, hem de kızlara gömlek ve kemer giydirilir, halbuki Hindular arasında, tören yalnızca erkekler içindir, kızlar[1] için değildir. Zerdüştiler giysinin antik biçimini, yani gömlek ve kemeri, nerdeyse hiç değiştirmeden korumuşlardır. Ama, Hindular arasında, gömlek yalnızca bir fileye-göğüs ve sol omuza konulan kutsal file-dönüşmüş, bu arada kemer, tören zamanı kuşanılmış olmasına karşın, nerdeyse tümüyle yitmiştir. Gömlek ve kemerle birlikte gerekli bir üçüncü şey de, başın örtülmesidir. Elli yil önce, hiçbir Parsinin gündüz ya da gece başı açık kalamazdı; ve bugün bile, her ne kadar erkekler Avrupa giysilerini benimsemiş ve çoğu zaman başı açık gezseler de, dua zamanlarında yine, tapınakların içinde ve tüm dini kutlamalarda küçük bir kadife ya da ipekten tepe takkesi kullanılması zorunludur. Tutucu ve eski moda kadınlar başları hep örtük olsun diye başlarını beyaz, keten bir baş örtüsü bağlarlar, ve bugün baş örtüsünden vazgeçilmiş olmasına karşın, yine de dua zamanı başları bir baş örtüsüyle ya da ipek bir sari ile örtülür.[2] Hindular arasında, erkeklerin başın tepesinde bırakılan saç perçemi -shikha- özgün amacıyla Parsilerin takkesine karşılık gelir.

Navjote (tam tamına "Yeni Doğum") töreni, çocuğun ikin-

1 Hindu kızları eski günlerde örtünürlerdi; ve bugün bile bir adam evlenirken olay için iki kutsal iplik takar.

2 Hıristiyanlar ve Yahudiler arasında, dualar sırasında, kadınların benzer düzenini karşılaştırın.

ci doğumunu; yani Zerdüştlük katına girişini, gösterir. Tören, yedi ile on beş yaş arasında yapılmalıdır diye buyurulmuştur, ama nadiren ergenlik sonrasına ertelenir ve genelde yedi ile dokuz yaşları arasında olur. Bu kutlamadan sonra, Zerdüşti gömlek ve kemeri, gündüz ve gece (yıkanma dışında) giyinmelidir, ve bunlar, son dinlenme yerine taşınana kadar Zerdüştinin gövdesinin giysisini oluşturur.

Gömlek, beyaz ketenden, rengi Aşa'yı, Zerdüşt inancının ana öğretisini anıştıran, bol bir giysidir.[3] Ona, kimi akademisyenlere göre "iyi yol" anlamında, sudre denir. Genelde kısa kolludur ve neredeyse dizlere kadar uzanır. Yakası yoktur ve göğsün altına kadar kesiktir; ve ortasında küçük bir kese ya da cep biçiminde dikilmiş bir takma parça vardır. Buna giriban denir. Giysinin en önemli parçasıdır, çünkü giyenin iyi düşüncelerinin, iyi sözlerinin ve iyi edimlerinin simgesel deposudur.

Kusti ya da kutsal kemer, giyenin kuşak bağladığını ve ustası, Zerdüşt'ü izlemeye hazır olduğunu anıştırır. Kusti, beyaz kuzu yününden dokunmuştur; ve dokuma yöntemi çok karmaşıktır. O, kural olarak, yalnızca, ruhban sınıfından kadınlarca hazırlanır, yine de günümüzde kimi zaman rahip olmayan kadınlar da onu dokuyabilir.[4] İlk başta yün iyi bir ipliğe sarılır, ve gerekli uzunlukta iki iplik, iki ruhun birleşmesini simgelesin diye, birlikte burulur. Sonra böyle ikili yetmiş iki ip alınır ve birlikte uzun, ince, içi boş bir şeridin içine dokunur. Yetmiş iki sayısı, yazıtların en önemli kitabı Yasna'nın yetmiş iki bölümünü simgeler. Sonradan törenle yıkanacak olan iki boş şerit, dokumanın ardından ters yüz edilir ve sonunda sıkıca sarılır. Kusti'nin hazırlanışının her ayrıntısı simgeseldir; yetmiş iki ip, her biri on ikilik altı gruba bölünmüştür, bu sayıların da belli bir anlamı vardır.

3 Daha serin olan İran'da, beyaz yünden yapılmış olabilir.

4 Her durumda, o bir Zerdüşti tarafından dokunmuş olmalıdır.

Sudre'nin üstüne sarılan, Zerdüşt'ün üç buyruğuna dalalet eden-humata, hukhta, huvarshta-kuşak, kusti bele üç kez dolanır. Önden ve arkadan "bir gemici düğümü"yle sağlamlaştırılır. Bu düğümlerin her bir bükümü, giyenin aklına önemli bir gerçeği hatırlatmak için tasarlanmıştır: 1) Tanrı tek sonsuz varlıktır, 2) Mazdayasni inancı gerçek inançtır, 3) Zerdüşt Tanrının gerçek ilham gelmiş peygamberidir, ve 4) giyen bu üç buyruğa uymayı deneyecektir.

Evlilik durumu, bütün Ariler tarafından her zaman yaşamın en önemli bölümü olarak sayılmıştır. Vendidad'da, Ahura Mazda'nın evli bir insandan, evlenmemiş olandan daha hoşnut olduğu, ve onun çocuklu bir insandan, çocuksuz birinden daha hoşnut olduğu açıkça belirtilmiştir.[5] Evlenme ve bir aile oluşturmak, böylece soyun ve dinin sürmesini sağlamak, her Zerdüştinin boynunun borcudur.

Parsiler Gucarat'ta Sanjana'ya inerek, Yadava Prensi'nden bölgesinde[6] yerleşmek için izin istediklerinde, onlardan beklenenlerden birisi, evlilik töreninde bir değişiklik yapılması olduğu söylenir. Kutlama zamanı gündüzden, günbatımından hemen sonraya alınmıştır.[7] Törenin esas bölümü, evlilik sözleşmesinin töreni yapan din adamı tarafından üç kez anlatılmasından oluşur. Özgün şekli, İran'ın Arap istilası sırasındaki dili olan Pehlevi dilindendir. Aynı evlilik töreni, ülkesine yerleşmesine izin veren Yadava Prensine anlaşılır bir dil kullanılacağına dair verilen sözden dolayı ekseri Sanskritçe olarak da yinelenir.

Evlilik töreninin ana bölümü şöyle gelişir:

Rahip: " ...kentinde, uğurlu İran'ın Sasani hanedanından[8]

5 Vendidad iv.47. İbid aynı yerde iii, 2'yle: "Dindar bir adamın ateş, sığırlar, çocuklar ve iyi ardıllarla üzerinde bir ev yaptığı o yer mutludur."

6 Bu prens Parsiler tarafından genellikle Jadi Rana diye adlandırılır.

7 İran Zerdüştileri arasında evlilik halen gündüz saatlerinde yapılır.

8 Parsiler şimdi, İran'ın son Zerdüşti İmparator (İS 632-651), Yazdegerd Şehri-

İmparator Yazdezard Şahriyar'ın ...yılının... ayının... gününde bir araya gelmiş bu topluluğun varlığında, ...adlı bakireyi Mazda'ya tapınanların dini törenleri ve geleneklerine göre, ona 2000 dirhem saf beyaz gümüş ve standart Nişabur parasından iki dinar altını ödemeye söz vererek bu güveyle evlendirmek üzere almaya karar verdiğinizi söylüyorsunuz?"

Damadın Tanığı:[9] "Karar verdim."

Rahip: "Ve siz ve aileniz, iyi niyet ve doğru düşünceler, sözler ve edimlerle ve doğruluğun büyümesi için, sonsuza dek, bu gelini evlilik için ....vermeye karar verdiniz mi?"

Gelinin Tanığı: "Karar verdim."

Rahip: "Bu sözleşmeye iyi niyetle ve ölüm sizi ayırana dek katılmayı arzu ediyor musunuz?"

Damat ve Gelin: "Öyle arzu ediyorum."

Törenin geri kalanı, yani birleşmiş çifte, Tanrının kutsamalarına ve Ameşa-Spentalar'a ve Yazatalar'a dua edilmesi ve Ra-

yar'dan (Yazdegerd III) beri, Yazdezardi tarih hesabını kullanır. Yani (İS 1965) Y.S. 1334-35'tir. İran'da yeni yılın başlangıcı çok eskiden beri ilkbahar gündönümünden (21 Mart) hesaplanır. Hindistan'da her nasılsa, Parsilerin bir bölümü yeni yıla Temmuzda bir zamanda başlar, bu sırada başka bir bölümü tam olarak Ağustostan otuz gün sonra bunu yapar. Bu çelişki, antik İran'da 365 günlük dünyevi yılın, gerçek yıla, her 120 yılda bir ay eklenmesiyle eşitlemek için düzeltildiği gerçeğinde aranmalıdır. Arap işgalinden beri halkın bir bölümü bu eklenmeye ancak bir kez uymuştur, ama diğerleri bir kez bile bunu yapmamıştır. Ve böylece iki hesap yöntemi arasında kesinlikle bir ay ve antik İran takvimi ile modern Parsi takvimi arasında yaklaşık on aylık bir fark vardır. İran'da eski Şah Majesteleri Rıza Şah Pehlevi, antik İran (yani Zerdüşti) aylarının 21 Mart 1926'da eklenmesini buyurmuştur. Bu yıl, sonunda fazladan beş günle birlikte, on iki aylık her bir 30 güne sahipti. Her dördüncü yılda (Avrupa'nın artık yılına karşılık gelerek) yılın sonunda fazladan bir altıncı gün hesaplanmış olmalıdır. Hindistan'daki kimi Parsiler bu yeni İran takvimini sevinçle benimsemiştir, ve Hindistan'daki toplumun da yakında bu konuda İran'ın önderliğini izleyeceği zannedilmektedir.

9 Avrupa ülkelerindeki "sağdıç"a karşılık gelir. O, genellikle yakın bir akraba ya da çok samimi bir arkadaştır. Hem o, hem de gelinin şahidi evlilik defterini imzalamalıdır.

hip'in onlara yaşamdaki davranışları için bir söylevdir.

Ölümün görkemli saati ve sonrasındaki törenler, doğal olarak, her dinde ritüelin en önemli ve en etkileyici bölümünü oluşturur. Zerdüştiler arasında, böyle bir anda ölen kulaklara Aşem Vohu ve Ahuna Varya'nın kutsal şiirlerini yinelemek en yakın akrabaların boynunun borcudur. Ölmekte olan kimse, eğer bilinci yerindeyse bu dualara katılmak zorundadır.

Soluk onu terk eder etmez, gövde kirli sayılır, çünkü hemen çürümeye ve parçalara ayrılmaya başlar. Böylece en kısa zamanda, yaşama en az zarar verecek şekilde yok edilmelidir. Ölü madde hemen çürümenin merkezi olur, ve böylece ölü gövdenin temizlenmesinde, Ahura Mazda'nın saf ögelerinin kirlenmemesi için özen gösterilmelidir. Mazda'ya tapana, "ölü gövdeyi güneşe bırakması"[10] buyurulur. Gövde yakılmayacağı gibi, ne gömülecek ne de suya atılacaktır. Bu nedenle, Parsilerin sayıca çok olduğu yerlerde, toplum yaşamına uygun, ya da Zerdüşt dininin iyi düşünülmüş kuralları bozulmadan ölülerin bırakıldığı "Sessizlik Kuleleri" diye bilinen yapılar kurulmuştur.

Sessizlik Kuleleri genellikle, tüm çevresi kalın bir duvarla çevrili ve üstü gökyüzüne açık, yaklaşık 20, 30 ayak yüksekliğinde, basık silindirik biçimdedir. Bırakılan tek giriş, güvenle kilitli tutulan, duvarın doğu yanındaki demir bir kapıdır. Kulenin içinde üç aynı merkezli çembere bölünmüş yekpare taş bir plarform ve tam ortada, derin ve yuvarlak bir çukur vardır. Bu çukur da yekpare taştan yapılmıştır. İçteki platform, hafifçe ortadaki çukura doğru eğimlidir. Üç aynı merkezli çemberin her birinin içinde, üç farklı boyutta sığ girintiler radyal olarak düzenlenmiştir. En dıştaki çember bunların en büyüklerini kapsar ve erkeklerin gövdelerini almak için tasarlanmıştır, ortadaki çemberin kadınlar için tasarlanmış bi-

10 Vendidad v, 13.

raz daha küçük girintileri vardır, ve en içteki çember en küçük girintileri kapsar ve bunlar çocukların gövdeleri içindir. Bu üç çember arasında tüm çevreyi dolanan, onları birbirinden ayıran dar çıkıntılar vardır; ve bunlar orada önceden konmuş gövdelerin üzerine basmadan içerinin herhangi bir bölümüne yaklaşabilinecek yollar olarak hizmet verirler. Ayrıca, tüm sıvıların sonunda içine akabileceği ortadaki çukura, girintilerin her birini bağlayan dar kanallar vardır. Ortadaki çukurun dibine, kusursuz bir filtre işlemini sağlamak için tabaka tabaka kum ve kok kömür tozu serilmiştir; ve buradan ayrıca, aynı filtre tabakaları olan dört yeraltı kanalı çıkar. Bu kanallar sonunda toprağın derinliklerine ilerler ve böylece, toprağa giren tüm sıvılar sonunda bütünüyle filtre edilmiş ve zararsız hale getirilmiş olur.

Ruh ayrıldıktan hemen sonra, gövde yıkanır ve beyaz ketenden eski giysiler giydirilir. Sudre giydirilmesinin ardından, en yakın erkek akraba (genellikle en büyük oğul) uygun dualar okuyarak kusti'yi bağlar. Tüm gövde, sonra yalnızca yüz ve kulaklar görünecek biçimde, beyaz, uzun bir kaftana sarılır. Bu arada evdeki bir oda temizlenir ve bir köşede yere kum serilir ya da üzerine taş levhalar konur, ve bunun üzerine ayrılma saati gelene dek gövde saygıyla yatırılır. Gövde, kuleye gündüz saatleri dışında taşınamaz, ve cenaze için alışılmış zaman, sabah ya da öğleden sonradır. Gövde evde kaldığı sürece bir rahip dualar okuyarak ve tütsü ve sandal ağacının sürekli yandığı bir ateşi koruyarak yakınında oturur. Nasasalarlar (ölü taşıyıcılar) dışında hiç kimse gövdeye dokunamaz ve ölünün üç adım yakınına hiç kimse yaklaşamaz.

Kararlaştırılmış zamanda, iki Nasasalar üzerinde cesedin taşınması gereken bir demir sedyeyle gelir;[11] ve iki rahip odanın

11 Maden ya da taştan yapılmışlar dışında, ölü gövdeye sürünmüş her madde yok edilmelidir. Ölü gövdeyi taşırken yardım edenlerin tüm giysileri, tümüyle her cenazeden sonra yok edilir.

kapısında durur ve ayrılana dönerek, yüksek sesle Ahunawad Gatha'yı (Yasna xxviii-xxxiv) okur. Ezbere okuma bittiğinde, toplanmış arkadaşlar ve akrabalar, ölünün önünde eğilerek, ayrılandan son iznini alırlar. Sonra sedye beyaz bir çarşafla kaplanır ve taşınır. İki "ölü taşıyıcı"ya yardım eden başka adamlar da vardır, ama bunlar sedyenin uzun kolları dışında bir yere dokunamazlar. Gövdeyi taşıyanlar, duaları okuyan rahipler ve "Sessizlik Kulesi"ne kadar onu izleyen dostları, beyaz giyinmeli, ve aralarında bir beyaz mendil tutarak, hep çiftler halinde gitmelidirler. Giysilerin rengi saflığı gösterir ve çiftler halinde gitmek acı saatlerinde karşılıklı yardımı anıştırır. Kuleye varınca topluluk ondan belli bir uzaklıkta durur, sedye yere konur ve yüz son bir kez gösterilir. Tüm toplananlar eğilerek son kez selamlarlar; ve sonra iki "ölü taşıyıcı"[12] sedyeyi kulenin içine taşır. İçeri, bu iki kişi dışında hiç kimse giremez. Orada gövde uygun çemberin içine konur ve tüm giysileri çıkarılır. Çünkü dünyaya çıplak gelmişizdir ve ondan çıplak gitmeliyiz.[13]

Sessizlik Kulesi, yırtıcı kuşlara -Tanrının ölü gövdeleri yemesi için kararlaştırdığı yaratıklar- serbest girişi sağlar. Yani, kuşları ölü gövdelerle beslemek, ölümde bile Zerdüşt'ün iyilik erdemini vurgular. Oldukça büyük Zerdüşti nüfusun olduğu kentlerde, böyle kuşların yuvalarını kulelerin yakınına yapmaları özendirilir. Bombay gibi yerlerde kuşlar etleri yarım saat içinde bitirirler, ve kemikleri güneş ve hava birkaç günde ağartır. Bunlar sonra bir araya toplanır ve parçalanıp toz olacakları, ortadaki çukura konurlar. Böylece, zengin ve yoksul,

12 Bunlar, toplum tarafından bu amaç için özellikle bakılan özel bir sınıf insanlardır. Düzenli olarak ödemeleri yapılır ve başka bir hizmete girişemezler. Her nasılsa, bağımsız bir mesleği sürdürebilirler, ama çağrıldıkları gün ya da gecenin herhangi bir saatinde hizmete hazır olmalıdırlar.

13 Ölü gövdenin ilk olarak başı kuleye girer, çünkü insanoğullarının ilk önce başı dünyaya gelir.

erdemli ve günahkar, erkek, kadın ve çocuk, herkes sonunda aynı düzeydedir ve tozları karışır. Zenginin yoksuldan ölümde bile ayırdedilmemesi için hiçbir anıt dikilmez.

Yağmur, kuleyi yıkar ve çukura akan su oradaki kemik tozlarından ve filtre yataklarından ve dört kanaldan geçerek filtre edilir ve sonunda saf ve berrak olarak toprağa ulaşır.

Bu sistemin sağlık kurallarına uygunluğu yüzlerce yıllık kullanımdan geçerek yeterli derecede kanıtlanmıştır. Kuleler, buyurulduğu gibi, kentin yakınında, ama insan yerleşiminden uzak bir tepenin üzerine yapılmıştır. Bu, olası bir pis kokunun yaşayanları rahatsız etmemesini sağlamıştır. Ama, kulelerin yerleşimlerle sarıldığı Bombay ve Kalküta gibi yerlerde bile, bir kokudan ya da başka bir sıkıntı veren şeyden yakınma olmamıştır.[14]

Bu kadarı, gövdenin yok edilmesi içindir; ama Zedüştlük, ruhu çok daha değerli sayar. "Ayrılık"ın dördüncü sabahından sonra, ruh iyinin kötüden ayrıldığı, Çnivad Köprüsünden geçer ve öteki tarafta Sroş'un gözetiminde, o yüce yargıçlar, Mitra ve Raşau tarafından yargılanır. Yargıçlar, dünyadaki yaşamında bütün yaptıkları için, ayrılana tam ödülünü verirler.

Ayrılmış için dualar, Zerdüşt ritüelinin en önemli bölümünü oluşturur. Ölüm yıldönümlerine dikkatle uyulur. Birçok törenin önemli bir bölümü, ayrılanın Fravaşi'si için duadır. Fravaşi düşüncesi, biraz Hinduların Pitrilerine ve Romalıların Manelerine benzer. Ama, çok önemli farklılıklar vardır. Bu düşüncenin tam felsefi gelişimi ancak son çağlarda bulunmuştur. Fravaşi bir insaoğlundaki en yüce ve en sonsuz "ilke"dir. Yalnızca insanoğullarının değil, bitkilerin bile, Fravaşi'leri vardır. Onlar tüm sonsuzluk boyunca dayanır, yaratılışın başından beri varolmuş ve sonuna kadar süreceklerdir. Onlar

14 Bu konunun çok dikkatli bir araştırması Bombay'da birkaç yıl önce büyük bir salgın sırasında yapılmıştır, ki sonuçları yukarıda belirtilmiş olanlarla uyuşur.

ayrıca, sürekli bir durumdan ötekine yükselerek ve kutsallaşarak gelişiyor görünürler. Yazatalar ve Ameşa Spentalar'ın da Fravaşi'si vardır. Ahura Mazda'nın bile kendi Fravaşi'si vardır. Ama, bir Zerdüşti, yalnızca iyinin Fravaşi'sine dua için yakarır, çünkü onlar yaratılışın koruyucuları sayılırlar, ve tüm iyi işlerinde dindarlara yardım ederler ve gelişme ve doğruluktaki her çabayı kutsarlar. Onlara edilen uzun dua (Yaşt xiii) gerçek "Büyük Adam ve Kadınların Takvimi"dir.

Her önemli kutlamada -mevsimlik festivaller, şükran duası törenleri, ölüm yıldönümleri, vb- büyük ayrılanlara dua edilir ve adları anımsanır. Antik İran'ın tüm kahramanları, Hindistan'a göçten beri topluma hizmet etmiş olanlar da dahil olmak üzere, minnetle anımsanır. Birisinin adının bu listeye eklenmesi bir Parsinin ulaşabildiği en büyük onurdur. Böyle olaylarda, Hindistan'ın her yanındaki Parsilerin kullandığı genel bir liste ve her kasabanın ayrıca kendi yerel listesi vardır. Parsi ölülerinin anılarına dikilmiş hiçbir anıt olmamasına karşın -bir taş yapıdan daha görkemli birşeyleri- hizmet ettikleri dostlarının seven anımsayışı vardır. Gerçekten, sevmiş ve hizmet etmiş olduklarımızın yüreklerinde yaşamak, hep bir hizmet örneği olarak anılmak, insan yüreğinin arzulayabileceği en büyük anıttır.

DOKUZUNCU BÖLÜM
ZERDÜŞT DİNİNİN GEÇMİŞİ VE GELECEĞİ



Büyük Peygamber Zerdüşt'ün soluğunun, antik tapınakların sunaklarındaki küllerini üfleyerek, yine tapınaklarını süpüreceği günü düşlüyorum, ve her sunak ışıldayarak ateşe dönüşecek, ve yine gökyüzünden karşılık veren alevler, İran dininin bir kez daha olması gerektiği gibi, insan tinlerinin işaret fişeği, dünyanın en büyük dinlerinden biri, yaparak düşecek.
Annie Besant: Dört Büyük Din

Baktriya'nın Efendisi Viştaspa'nın derin bağlılık ve yandaşlığı, Zerdüşt dininin kısa sürede bütün İran'da kabul edilmesini sağlamıştır. Antik geleneğe inanacak olursak, mücadelenin ardından peygamber, yetmiş beş yaşında öldüğünde, inancın İran'da kesin olarak yerleştiğinden emindi. İnancın ardılları kuşaktan kuşağa artmış ve Büyük Darius'un günlerinde (İÖ 521-485), hatta daha öncesinde bile, Zerdüşt inancının İran'ın resmi dini olduğuna inanmak için yeterli nedenlerimiz var. Geleneğe göre Darius tahta iyice yerleştikten[1] sonra Zerdüştlüğün tüm kutsal kitaplarını bir araya toplatmış. Onları parşö-

1 Bu, Zerdüşt dininin Darius yazıtlarında ad olarak niçin belirtilmediğinin bir nedeni değil midir? Büyük Behistun yazıtı, tümüyle, düşmanlara, çeşitli ayaklanmalara ve çeşitli yollarla saltanatı ele geçirmeye çalışan kişilere karşı savaşarak ve gücünü sağlamlaştırarak geçmiş ilk on beş yıllık ya da saltanatının çoğundaki başarılarını betimler. Doğal olarak Zerdüştlüğün kutsal yazmalarını toplamayı düşünecek zamanı olmamıştır.

men üzerine altın harflerle yazdırmıştır. Tüm koleksiyon, ana konularına göre, Naş denen, 21 kitaba bölünmüştür. Bu koleksiyon Persopolis'teki İmparatorluk Kitaplığı'na konmuştur.

Büyük Kyros (Cyprus) (İÖ 558-529) ve Darius, ikisi de dinlerinin güçlü savunucularıdır ve yazıtları Ahura Mazda'ya alçakgönüllü inançlarını ve bağlılıklarını kanıtlar. Onların ikisi de antik dünyanın en büyük hükümdarları arasında sayılmalarına karşın, yine de yazıtlarında tüm büyüklüklerini Ahura Mazda'nın lütfuna atfederler. Behistun'daki büyük yazıtında Darius şöyle söyler:

"Ne yaptımsa, tümünü Ahura Mazda'nın lütfuyla yaptım: Ahura Mazda ben işi tamamlayana dek, yardımını bağışladı bana. Ahura Mazda koruyabilir beni... ve evimi ve bu toprakları da! Bunun için dua ediyorum Ahura Mazda'ya: Ahura Mazda bağışla bana bunu!

"Ey insan! Bu sana Ahura Mazda'nın buyruğu: Kötülük düşünme; doğru yoldan ayrılma; günah işleme!"

Sonraki Ahameniş yazıtları oldukça farklı bir ruh gösterir. Ahura Mazda'ya saf etik tapınma biraz geri plana çekilir ve adı belirtilmesine karşın, Mitra ve Anahita gibi ötekiler de onun yanında dua ile yardıma çağırılır. Bu, kuşkusuz antik inancın zayıfladığının işaretidi.[2] Ve bununla beraber, krallar kralının ünvanlarının gittikçe daha tumturaklı ve mağrur olduğunu da görürüz. Bu yazıtlar Antik İran'da sahip olduğumuz tek kabartmalardır, ama onlar yıkımdan önceki gururu en iyi şekilde ifade ederler. Zerdüşt inancının gerçek ruhu gitmiştir ve

2 Browne, Literary History of Persia, I, sayfa 93 sonrasında, Darius yazıtları üstüne, "onların içinde gerçek edebi biçeme sahip saymamıza hak veren bir doğruluk, bir ağırbaşlılık, bir söylem açıklığı vardır" der. Sonraki Artakserkses Okhos (İÖ 361-336) yazıtlarında, dilin kendisinin yozlaştığını "ve sonuçta dildeki bu çürümeyle imanda yozlaşma işaretleri göründüğünü" Ahura Mazda'nın bundan böyle tek başına durmadığını, ama öteki tanrılar Mitra (Güneş) ve Anahita'yla (Venüs) ilintili olduğunu" söyler.

imparator ailesi, karşılıklı kıskançlıklarla ve iç hizipleşmelerle parçalara ayrılmış ve aşırı lüks yaşamdan ötürü kuvvetten düşmüştür. Yani genç Makedonyalı, Büyük İskender, Yunan ordularını İran'a karşı sürdüğünde, tüm Ahameniş gücü çökmüştü (İÖ 330).

Sonraki tüm yüzyıllarda İranlılar, İskender'in adından, yalnızca Ahameniş gücünü yok ettiği için değil, ama daha değerli bir şeyi -Zerdüşt'ün kutsal kitaplarını- yok ettiği için nefret etmiştir. Bir sarhoşluk nöbetinde Persepolis'teki sarayı ateşe vermiş ve tüm kitaplık yangında yitmiştir.

İskender'in ölümünden sonraki iki yüzyıl boyunca Zerdüşt dininin ne olduğu konusunda elimizde hiçbir kayıt yok. Kuşkusuz, istiladan kurtulmuş bilgili ve sadık din adamları, inancı insanların yüreklerinde canlı tutmuş ve büyük olasılıkla yok edilmiş kutsal kitapların büyük bölümünü anılarında da korumuşlardır.[3] Din hiçbir biçimde ölmemiştir; çünkü İran'ın yeni hükümdarları, İskender'in ardılları, dini konularda oldukça hoşgörülüydüler. Ama, dinin, şimdilik resmi din olması sona ermiş ve belki de bu geri çekilme ve bu belirsizlik, zamanı geldiğinde yenilenmiş bir kuvvetle dirilmesine neden olmuştur.

İskender istilasının hemen ardındaki günlerde, Zerdüştlüğün ana kolunun yeraltına sürülmesinden sonra, çok çeşitli dini düşünceler İran'a akmıştır. İlk planda, bir taraftan Mitraizm (Ahameniş'in son günlerinde İran'da yükselen bir gizemli okul) ve diğer taraftan, eski Mısır dininden etkilenmiş Yunan dini vardır. Sonra yine, İskender'den sonraki iki yüzyıl boyunca tüm Batı Asya'ya yayılmış Budist misyonerleri vardı.[4] Düşünce dünyasında önemli bir gücü olan Yahudiliğ'i de unutmamalıyız. Ve İran'da Zerdüştlük yeniden dirildiğinde, Hıristiyanlık da gelmiş bulunuyordu.

3 Kutsal Kitaplar, Doğu'da hep anımsanmış ve korunmuştur.

4 Aşoka'nın (İÖ 272-212) dine verdiği sürükleyici güçten sonra.

Partların yükselişi (İÖ 24), İran'ın tarihinde yeni bir çağı işaret eder. Partlar başlangıçta Zerdüşti ve büyük olasılıkla Ari bile değildiler.[5] Hanedanın kurucusuna, Zerdüşt dininin ilk kabul edildiği ülke olan Baktriya'nın hükümdarlarının yardımcı olduğu söylenir. Görünüşe göre Partlar Zerdüşt dinini, onlara yardımcı olan Baktriya Zerdüştilerinden almışlardır, ve Parth gücü doruğuna ulaştığında, Zerdüştlüğün de İran'da yitirilmiş hakimiyetini yeniden kazanmaya başladığını görürüz. Bir dönem, üç büyük İran (Zerdüşti) gücünü Batı Asya'nın tümüne hükmederken buluruz. Bunlar Pontus, Ermenistan ve Parthia'ydı. Sonunda bu rekabetten Partlar galip çıkmıştır. Sonraki Part hükümdarları kesinlikle Zerdüştiydi ve eski kutsal kitaplardan kalmış parçaları bir araya getirmek için çok çalışmışlardır. Avesta metinlerinin yeniden derleme işi kesinlikle Parth Valkhaş(Vologesus) I (İS 51-77) tarafından başlatılmış, ama iş sonunda ancak, Büyük lakaplı, Sasani Şahpur II (İS 309-379) yönetiminde tamamlanmıştır.

Şimdi, İran'da yeni bir güç yükselmektedir. Daha önce Ahamenişleri doğuran Pers ilinde, Sasani hanedanı[6] doğmaktadır. Son Part hükümdarını devirerek (İS 226) Ardeşir Kyros'un tahtına çıkmıştır. Yeni hanedan; Ari, Parsi ve Zerdüştiydi. Ardeşir, bir kez daha İran'ın tümünü kendi hakimiyeti altında birleştirerek, Ahameniş günlerinin kayıp görkemini eski durumuna getirmiştir. O, Zerdüşt Efendi'nin ateşli bir hayranıydı ve önceden son Part hükümdarlarının başlattığı, Avesta kutsal kitaplarının yeniden derleme ve halkın diline (Pehlevi) çevirtme işini, büyük bir çabayla sürdürmüştür. İş onun hü-

5 Şehname'nin Parthianları hiç de hükümdarlar olarak değil, ama İran krallarının saray halkındaki şövalyeler olarak belirtmesi dikkate değerdir. Gerçekte bu kahramanca şövalyeler için kullanılmış ad, Parthava'yla (Parthian) fonetik olarak benzer Pehlevidir.

6 Bu ailenin gelenek olarak, İskender'in fethinden sonra Hindistan'a sığınmış bir Ahameniş sülalesi prensinden geçtiğine inanılır.

kümdarlığında bitirilememiş ve oğlu ve ardılı Şahpur I (İS 240-271) tarafından sürdürülmüştür.[7] Hem babaya, hem de oğula, aralarında en ünlü olanları iki Dastur (Yüksek Rahip) Adarbad Mahraspandan ve Arda Viraf olmak üzere büyük ve bilgili adamlar yardım etmiştir. Bu kutsal din adamlarının ikisinin de antik İran inancının yeniden kurulmasında ve kutsal kitapların halkın diline çevrilmesinde büyük payı olmuştur. Ayrıca, ikisi de önemli dinbilim çalışmalarının yazarlarıydılar.

İlk Sasaniler, Antik Zerdüşt dininin sadık ve, öteki inançların üyelerine de hoşgörülüydüler. Tüm dinler yan yana barış içinde yaşıyordu. Tabii ki, Zerdüştlük, krallar kralının dini olmasıyla, ülkedeki hakim güçtü. Ama, ne hükümdarların kendileri ayrımcılık yapıyor, ne de öteki inançlara zulmediyordu.[8] Ne yazık ki, bu hoşgörü politikası uzun sürmedi. Şahpur I'in hükümdarlığı sırasında, olağanüstü bir adam, Mani, İran'ın dini ufkunda belirdi. Hıristiyanlık çoktan İran'da yerleşmiş ve Asur kilisesinin, yalnızca Zerdüştlükten sonra gelecek kadar, büyük bir gücü vardı. Mani, olağanüstü bir kişiydi; zamanının en keskin zekalı aydını, görüşleri çağının gelişiminin ötesindeydi. Hoşgörü ve insanlığın kardeşliği üzerine ileri görüşleri vardı. Ülke ve toplumun örgütlenmesi üzerine görüşleri aşırı demokratikti ve böylece çağının aristokrat Ari yönetiminde özellikle benimsenmesi beklenemezdi. Yaşamı, karışmamış kötülük olarak görmesi kadar, uzlaşılması zor, dinin yasaklarından sakınması, Zerdüşt din adamlarınca kabul edilemezdi. Kendi yaşamı, en aşırı dinin yasaklarından sakınmaktı ve karakteri oldukça saftı ve bundan ötürü bir süre propagandasını sürdürmesine izin verildi. Ama, sonunda, halkçı öğretisi Ari-İran yönetimini baltalıyor diye tanımlanmış ve

7 Valeria fatihi.

8 Zerdüşt dini başka ülkelerin ve inançların kutsal erkek ve kadınlarını tümüyle tanır ve saygı gösterir. Karşılaştırın, Yaşt xiii, 143-145

Behram I (İS 272-275) tarafından başı kesilmiştir.

Bundan kısa zaman sonra Roma İmparatorluğu, Konstantin yönetiminde Hıristiyanlığı resmi din olarak benimsemiştir. Sonunda İran Hıristiyanları, Rum (Bizans) İmparatorluğunu dini liderleri olarak görmeye başlamışlardır. Roma, Pompeus günlerinden beri, İran'ın güçlü bir rakibiydi, ve bu iki ruhani güçten her biri sürekli ötekine sorun çıkarmaya hazırdı. Doğal olarak, sonuçta, İran Hıristiyanları Bizans'a ruhsal bağlılıklarıyla siyasal açıdan kuşkulu sayılmışlar ve bu kuşku tabii ki gerçek olaylarla da haklı çıkarılmıştır. Şahpur II kesinlikle Hıristiyanların İran ve Sasani hanedanına sadık olmadıkları görüşünü benimsemiştir. O zamandan beri Hıristiyanlar çok zulüm görmüşler ve zaman zaman acı çekmek zorunda kalmışlardır.

IS 487 dolaylarında başka bir tarikat ortaya çıkmış ve tüm İran ve Ermenistan'da oldukça hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu, Mazdek'in kurduğu tarikattır. Ruhsal yönden Mazdek, dinin yasaklarından sakınma ve hayvan yaşamının kutsallığını öğretmiştir, ama sosyal yönden görüşleri modern bir Bolşeviğe göre bile fazla ileridir. Yalnızca doğumda değil, yaşam boyunca, tüm insanların kusursuz eşitliğini iddia etmiş, ve nitekim malın da eşler gibi ortak kullanılmasını öğretmiştir. Bu devrimci öğretilerin çok hızlı yayılması, Sasani yönetiminin özünde, temelden yanlış birşeyler olduğunu açıkça gösterir. Devrimci öğretiler, gerçekten, aristokrasinin, halkın doğal liderleri olarak onlardan -noblesse oblige- sözünde olduğu gibi dinleme ve boyun eğme beklemelerine karşılık olarak görevlerini yerine getirdikleri yerde, yayılamaz. Sonunda, Mazdakçılar acımasız bir zulümle yenilmiş ve bu insanlara İS 523'te başlayan büyük çapta bir soykırım uygulanmıştırr.

Daha çok Dürüst Nuşirevan diye bilinen Keyhüsrev I, İS 531-578 arasında hüküm sürmüş ve zamanında Sasani impa-

ratorluğu güç ve görkemin doruğuna ulaşmıştır. Onun zamanında Arabistan'ın büyük peygamberi doğmuştur (İS 570). Gerçekten, peygamberin gururla, o büyük kralın günlerinde doğduğunu söylediği anlatılır. Bu güçlü Sasani İmparatorluğunun, en büyük Sasaninin ölümünden üç çeyrek yüzyıldan az bir zaman sonra parçalanması ve bunun da tüm İranlıların o zamana kadar küçük gördüğü çöl gücünün ilk saldırısında olması kadar hiçbir şey olanaksız görünmemiştir. Bu, birçoklarının düşündüğü gibi kesinlikle bir mucize değildi; bu İran'ın "şanssızlığı" değildi, çünkü böyle şeyler, dürüst Ahura Mazda'nın hükmettiği bir dünyada oluşamazdı. Bütün bunlar, İran'da kuşaklar boyunca sürenlerin kaçınılmaz sonucudur, çünkü

Tanrının değirmenleri öğütüyor yavaşça, ama son derece küçük öğütüyorlar,
Yine de sabırla ayakta bekler O, tümünü kesinlikle öğütür.[9]

Sasani Hanedanının büyük kurucuları ve onlara yardım etmiş büyük Dasturlar, Tanrının gerçek adamları ve İran peygamberinin müritleri gibi derinden dürüsttüler. Bu dizinin sonunda[10] Nuşirevan gibi görkemli bir kişiliği de buluruz. Ama içtenlikle kabul etmeliyiz ki, kalabalıklar arasında antik ileti-

9 İleride anlatılanların büyük bölümünün Parsi kardeşlerime kabul edilir gelmediğini biliyorum. Her nasılsa, Sasani ve Zerdüşt gücünün, özellikle gizlenmemiş küçük görmeyle bakılan bir gücün ellerinde birden ve bütünüyle çöküşünün gerçek açıklamasını bana göründüğü gibi oluşturmalıyım. Gerçekte, hiç kimse bu fethe Arapların kendinden çok şaşırmamıştır, ve onlar bunu doğru olarak yeni inançlarının coşkunluğuna vermiştir. Bize, Parsilere, bu gerçek sevimsiz gelmektedir, ama onunla yüzleşilmelidir. Böylece, Parsi kardeşlerimden hoşgörü istiyorum ve onlardan görüşümü "kibarca dinlemelerini, sevecen yargılamalarını" diliyorum.

10 Bu büyük krala adaleti ve doğruluğu ve dindarlığından ötürü bu ad, Nuşirevan (Anuşak-ruban, "tini kutsanmış") verilmiştir.

nin gerçek ruhu, Sasani hükümdarlığından sonraki ilk iki yüzyıl boyunca onlara doğru yolda önderlik edecek hiç kimse bulunmaması gibi basit bir nedenden ötürü yitmiştir. Nuşirevan, ölen bir davanın son kıvılcımıdır ve öldüğünde yerine alacak hiç kimse yoktu. Zerdüştlüğün son yüz elli yıllık yönetiminde, İran kitlelerinin ruhsal yaşamında yavaşça, ama kesinlikle sürünerek ilerleyen değişimin, hiç doğrudan kayıtlarının kalmaması şanssızlıktır. Mazdek ve daha öncesinde Mani'nin önemli başarısı, işlerin Zerdüştlükte daha uzun bir zaman diliminde hiçte iyi olamayacağını gösteriyor gibidir. Ayrıca, dönemin dini literatüründe belli bir miktarda iç kanıt bulabiliriz. Vendidad (sosyal adetler ve ritüel üzerine çok önemli bir çalışma), Avesta tarzında olmasına karşın, bu döneme aittir. Dilinde bile Yasna ya da Yaşt[11] ilahilerinden sonraki bir düzenlemenin damgasını taşır. Ve çok eski bir geleneğin özünü içermesine karşın, kitabın tüm ruhu yine de doğal olarak Yasna'dan farklıdır. Vendidad'ın şimdiki düzeltilmiş metninin içerdiği herşeyin, daha önceki bir çağa ait olduğundan emin olamayız. Büyük ve gerçek antikitenin kimi gelenekleri vardır ve betimlenmiş kimi çok eski adetleri vardır, ama kitabın büyük bölümü yine de ölü gövdeyi çevreleyen pislik, kadının hastalık dönemindeki doğal psikolojisi ve hamilelikle ilgilidir. Bu kaynaklardan çıkan pislikler ve bunları temizlemek için sonsuz yıkanmalar ve kefaretler, kitabın büyük bölümünü oluşturur ve onu oldukça sıkıcı, umarsız bir okuma haline getirir. Bunlara eklenen, bir köpeğin ya da bir su samurunun çeşitli organlarını yaralama ve insanoğullarına ve öteki canlılara karşı türlü türlü değişik suçlar gibi "günahlar" için katlanılan

11 Vendidad'ın dilini gözönünde tutarak, bana, yazarın Avesta dilinde düşünmediği, ama Pehlevi dilinde (o çağın dili) düşündüğü, ve çoğunlukla Pehlevi dilini koruyarak, onu Avesta diline çevirdiğini gösterir gibi gözükmüştür. Tabii ki, bu kitabın tümüne uygun düşmez, ama kesinlikle büyük bölümüne uyar.

sayısız cezalar ve perhizler vardır. Zerdüşt'ün mesajının yüksek idealizmiyle ya da Yasna ve Yaştlar'ın sonraki ilahileriyle bile karşılaştırıldığında, Vendidad açıkça ideallerin alçaldığını gösterir. Ve verilmiş ayrıntıların büyüklüğü, bütün bu kefaret ve temizlenmelerin gerçekten uygulandığını gösterir gibidir.

Böyle yıkanmalar ve perhizlerle ve "Cesedin Şeytanı", ve Vendidad'da okuduğumuz öteki şeytan saplantılarıyla, hiçbir ulus ruhsal yaşamını sürdüremez. İnsan yüreği tanrısal sevgi ve lütufun ekmeğine gereksinim duyar, ve Vendidad onun yerine yalnızca bir taş sunar. Daha eski Yaştlar ve Yasna ve Gathalar'ın, daha doyurucu düşünceleriyle bu dönemde varolduğu yadsınamaz, ama, onların Pehlevi yorumları da, çoğunlukla Vendidad'ın[12] ruhuyla boyanmış görünür. Vendidad'ı derleyenler hiç kuşkusuz oldukça büyük derecede fiziksel saflık amaçlamıştır, ama gerçek, çabalarında yanılmış ve konuyu takıntı noktasına taşımışlardır.

Bu ruhsal doyumsuzluğa eklenen, aristokrasi arasında, özellikle Nuşirevan gibi güçlü hükümdarlar çekildikten sonra görünen, siyasal çıkarcılık vardır. Son Sasanilerin tarihi, hükümdarın ve soyluların sürekli yükselme kavgasıdır. Onların ruhsal ya da siyasal kararlarından halk hoşnut değildir. Ve sonunda, yeni ve güçlü İslamın ilk darbesiyle, İran'ın eski gücünün neredeyse eridiğini görürüz. Hemen hemen yalnızca iki zor savaş; Kadisiye (IS 636) ve Nehavend (IS 642) savaşları yapılmıştır.

Araplar ülke üzerinde güçlerini oluşturduğunda, kalabalıklar onların yanında toplanmış ve yeni dini, İslamı kucaklamış-

12 Bombaylı Dr. John Wilson bir yüzyıl önce Parsi dinine şiddetli bir suçlama yayımlamıştır. Ama onun bütünü Vendidad'da anlatılmış yöntemlerin üstüne kurulmuştur. Meraklı okur, ayrıca, Sir William Jones'un Zerdüşt kutsal kitaplarının Anquetil-Duperron çevirisi, Avrupa diline yapılan ilk çeviri, üzerine eleştirisinde yaptığı uyarılara baş vurabilir.

lardır.[13] Sasani yönetiminin son günlerinde uygulanmış şekliyle eski dinle karşılaştırıldığında yeni dinin çeşitli iyi yönleri vardı. İlk önce, ibadet ve seremonilere uymak daha kolaydı ve böylece onların özlem çeken yüreklerine daha doyurucu gözükmüştü. Ve herşeyin üstünde, İslam'ın öğrettiği en büyük şey ve İslamın o günlerde uyguladığı, Sasani günlerinin hem soyluları, hem de din adamlarının gururlu aristokrat soğukluğuyla karşılaştırıldığında da önemli bir karşıtlık içinde, gerçek, canlı kardeşlikti.[14]

Böylece, Ardeşir'in kurduğu, iki Şahpur'un büyüttüğü ve Keyhüsrev Nuşirevan'ın doruğa taşıdığı büyük imparatorluk, çölden gelen göçebe Arapların saldırısından önce, nerdeyse savaş yapmadan yitmişti. Böylece, doğduğu ülkede asırlık Zerdüşt dininin yerine, Arabistan'dan gelen yeni kutsal kitap geçti. İran'da, İslami yönetimin ilk günlerinde, Zerdüştiler'e ne inançları nedeniyle eziyet edildi, ne de zorla dinleri değiştirildi. Kendi inançlarını yaymaya gayretli ve istekli olmalarına karşın, Arap liderler büyük oranda hoşgörülüydüler ve onların doğuştan demokrat ruhu, kuşkusuz kendilerinin sahip olmayı istedikleri aynı dini özgürlüğü, başkalarınına da uygulamalarına yardımcı oldu. Ayrıca bu hoşgörü için, çok sağlam ekonomik nedenleri de vardı. Daha önceki İslami yasaya göre,

13 Parsiler arasında alışılmış geçerli söylenti, Arapların kitlelere kılıcın ucuyla din değiştirttiğidir. Böyle dönmeler olmuştur, ama birkaç yüzyıl sonra. Araplar bütününde çok hoşgörülü bir soydur; onların demokrat ruhu ve çocuk yetiştirmesi, ötekilere kendilerinin hoşlandığı kadar çok dini özgürlük vermelerini sağlamıştır. İstilanın ilk günlerinde Müslüman olmayanlar kelle vergisi ödemek zorunda bırakılmışlardır. İstilacıların ruhu, Ermenistan'daki bir kasabanın halkıyla daha eski dinlerin güvenliğini garanti ederek yapılan bir anlaşmadan, yapılan ilerdeki alıntıda görülebilir: "Güvencedesiniz ve bu anlaşmayı siz ona uyduğunuz, kelle vergisini ve toprak vergisini ödediğiniz sürece, bizim uymamız üzerimize düşer." Bak, Browne, adı geçen kitap, sayfa 200 sonrası.

14 Tabii ki, göz kamaştıran bireysel istisnalar vardır. Yukarıda yapılmış konuşmalar soylular ve rahiplerin çoğunluğuna uyar anlamındadır.

yalnızca İslam olmayan kişiler vergi ödüyordu; ve İslam imparatorluğu sınırlarını genişlettikçe, idame harcamalarına katkı için çok sayıda İslam olmayan kişilere sahip olmak, devlet için çok önemliydi. Bu, kendi dinine çevirme çabasına, kesinlikle uzun zaman gem vurmuştur.[15]

İran Zerdüştilerine gerçek zulüm, Arap egemenliği uzaklaştıktan sonra başladı. Hıristiyanlığın başlangıcından dokuz yüzyıl sonra başladı, ve yaklaşık olarak dokuz yüzyıl boyunca onlar, ayaklar altında çiğnenen ve çok acı çeken bir toplum olarak kaldılar. Yine de, yalnızca bir avuç kalsalar da -birkaç bin[16] oldukları söylenir, babalarının inancına bağlıydılar. Kutsal metinlerin Müslüman yobazların elinde tehlikede olduğu görülünce, korunabilecek değerli elyazmaları Hindistan'a yollandı. Bu eski İran metinleri, sekiz ya da dokuz yüzyıl süresince Hindistan'da kaldı. Ama, antik metinlerin büyük bölümü, tüm kurtuluş umutlarının aksine, tamamıyla yok oldu. Kalmış şeyler, günlük tapınma ya da sık yapılan ayinlerde kullanılan Avesta metinleridir, ve din adamları tarafından anımsanmışlardır. Kalanlardan yalnızca kısa parçalar kurtulmuştur. İran'da, toplum o kadar vahşice zulme uğratılmıştır ki, eski dinlerini canlandıracak fırsatları hiç olmamıştır. Sürekli ayaklar altında çiğnenip zulmedildikleri için, kısa sürede bilgisiz kalmış

15 Dinkard (Din Edimleri), Pehlevi çalışmalarının en önemlisi sayılır, ve Harun-ür-Reşid'in oğlu Çalip El-Mamun'un (İS 813-833) isteğiyle-Faruk-zad oğlu Zerdüş Dastur Atur-farnbag- tarafından yapılmıştır. O, Mazda dininin öğretileri, alışkanlıkları, gelenekleri, tarihi ve edebiyatını gözönünde tutan büyük bir bilgi koleksiyonudur. Oradaki ayrıntılar böylece bizi, Avesta metinlerinin okuyucuya elverişli Sasani geri çekilmesinin nerdeyse eksiksiz baskısına götürmesi gerektiğini anıştırır. Bundan başka tüm Pehlevi dini literatürü elinin altındadır. Bunların çoğunluğu İran kaynaklı İslami din adamlarının bağnazlığından ötürü tümüyle yitirilmiştir.

16 Şu anda İran'daki Zerdüşti nüfusunun yaklaşık 10,000 kadar olduğu sanılmaktadır; ve büyük olasılıkla son birkaç yüzyıl boyunca göze çarpacak biçimde artış olmamıştır.

ve yoksulluğa düşmüşlerdir. Böylece, İran'ın modern Zerdüştileri, kural olarak bilgisiz ve batıl inançlara bağlıydılar. Yine de kimi antik gelenek ve göreneklerini Hindistan'ın Parsilerinden daha iyi korumuşlardır.

Yalnızca yaklaşık bir yüzyıl ya da biraz daha önce, İran Hükümeti Zerdüştilere acı veren alınmış haklarını geri vermeye başlamış, ve onların zarar gördüğü yasalarının çoğunu, ya kaldırmış, ya da gevşetmiştir. Ve çok yakınlarda, İran'ın eski hükümdarı, İmparatorluk Majestesi Şah Rıza Han Pehlevi, Zerdüştileri Müslümanlarla nerdeyse eşit koşullara getirerek, tüm askeri atamaları onlara da açmıştır.

Arap istilası sırasında, halkın ve ülkenin büyük bölümü değişimi kabul etmeye razı olmasına karşın, yine de belli toplulukların, belli bölgelerde, gösterdiği çok inatçı bir direniş vardı. Kitleler İslamı kucaklamaya hazır olmalarına karşın, yine Zerdüşt'ün antik mesajından ilham alan ve içinde dini coşkun ateşinin yandığı, küçük ama sadık, bir Zerdüşti grubu vardı. Bunlar İran'ın antik inancına katılımlarında güçlüydüler, ve onlar ayrıca Zerdüşt hanedanının sadık taraftarlarıydılar. Horasan eyaletinin Kuhistan tepeleri arasına, yanlarında İran'ın kutsal ateşini taşıyarak, sığınmışlardı. Orada, yaklaşık bir yüzyıl, Arap istilacılara dayanmışlar ve onları rahatsız etme fırsatını hiç kaçırmamışlardır. Onlar kararlı vatanseverler ve özgürlük sevdalıları, Ahura Mazda'nın ateşli tapanları ve hocaları, Zerdüşt'ün hayranlarıdır. Onlar sonunda dağdaki sığınaklarında bulunmuşlar ve İran Körfezi'nin ağzındaki Hürmüz adasına sığınmışlardır. Burada bile çok baskı altında kalmış, sonuçta doğuya, Hindistan'a yelken açmışlar. Hindistan'ın kendi dini gelenek ve inançlarının çok benzer olduğunu,[17]

17 İran ve Hindistan arasındaki ilişki, ilk günlerinden beri çok samimiydi. Onun tarihi yavaşça çözülmektedir. Hinduların Bhavishyat-Purana'sı, kuşkusuz İranlı olan Maya Brahmanlar sınıfını betimler. Merhum Dr. Spooner'ın araştırmaları tümüyle benimsenmemesine karşın, eski geçmiş günlerdeki bu Hint-İran ilişkileri ko-

kardeş Arilerin ülkesi olduğunu iyi biliyorlardı. Dinlerine gösterdikleri sevgi nedeniyle, ve kendi tanrılarına, kendi usullerine göre, eksiksiz bir özgürlükle tapınmalarına izin verilmesini istedikleri için, bu inatçı "Göçmenler", bile bile dost Hindistan ülkesinde sürgünü kabullenmişlerdir. İlk başta Kathiavar kıyısının uzağında, Div adasında birkaç yıl kaldılar. Ama, yeri uygunsuz buldular ve dolayısıyla orayı bıraktılar ve Güney Gucarat'ta, Hindistan'ın batı kıyısında, Sanjan adını verdikleri limana vardılar.[18] Burada, Yadava Prensi[19] tarafından iyi karşılandılar. Prens onlara yerleşmeleri ve İran Şahı[20] adına ateş tapınağı kurmaları için yer verdi.Bu, Arap işgalinden yaklaşık yüz elli yıl sonra olmuştu. Hindu Prensinin bu iyiliğine karşılık olarak, Zerdüştiler, ülkenin halkıyla barış içinde yaşayacaklarına, Prense ve ardıllarına savaş zamanı yardım edeceklerine, halkın giysisi ve dilini benimseyeceklerine, ve evlilik törenine kesin değişiklikler getireceklerine söz verdiler. Bu koşulları, Parsiler o gün inançla benimsediler. Delhi Kralı on dördüncü yüzyılın başında Gucarat'ı aldığında ve

nusuna oldukça büyük ölçüde ışık tutmuştur. Tarihi kayıtların eksikliği ve Doğu İran'da kapsamlı kazıların olmayışı, Zerdüştlük döneminde İran ve Hindistan arasındaki ilişkiler hakkındaki tüm bilgisizliğin nedenidir. Paikuli'de yapılan son çalışma, ilk Sasanilerin günlerindeki bu ilişkilere oldukça önemli ölçüde ışık tutabilir.

18 Sanjan adının, İranca sözcük hanjamana'nın (toplanma yeri) Hintçeleştirilmiş biçimi olduğu söylenir.

19 Halk geleneğinin "Jadi Rana"sı. Asıl adı bilinmiyor.

20 irkaç yüzyıl sonra yazılmış bir İran şiirinde, Kisseh-i-Sanjan, verilmiş geleneksel hikaye böyledir. Bu hikaye kimi Parsi akademisyenler tarafından yadsınmıştır. Onlar, Parsilerin esas grubunun Pencap'tan geçerek karadan Hindistan'a vardığını savlar. Arap istilasından sonra Hindistan'a sığınmış birden fazla topluluk olma ihtimali fazladır. Sanjan'a varan topluluk en önemli olanı olarak gözükür, ve kesinlikle bunlardan Batı Hint Parsilerinin çoğunluğu çıkmıştır. Kisseh-i-Sanjan'de verilmiş hikaye, geleneğin nasıl kuşaktan kuşağa geçtiğinin ayrıntılarını gözönünde tutarak, fazla kapsamlıdır, ciddi olarak yadsınmıştır. Yazar yalnızca antik geleneğin saygınlığını azaltarak yazdığını söyler.

Sanjan'a saldırdığında, Parsiler, Hindu kardeşlerinin yanında benimsedikleri anayurtları için savaştılar ve öldüler.

Bu "Göçmenler" ülkelerini vicdanları ve ibadet özgürlüğü adına terk etmiş ve onların üzerine Tanrının vaadi -tüm insanlar ve tüm zamanlar için, gerçek tapınanı asla yüzüstü bırakmayan- bol bol yerine getirilmiştir. Parsiler, Hindistan'da kaldıkları sürece bolluğa kavuşmuş ve sayıları ülkenin kalabalık nüfusunun yalnızca küçük bir parçası olmasına karşın, Batı Hindistan'a damgalarını vurmuşlardır. On iki yüzyıl önce, ataları tarafından Sanjan'ın Yadava Prensine verdikleri sözü inançla yerine getirmiş,[21] ve Ahura Mazda'nın kutsamalarıyla, bu büyük ülkenin yaşamında, onurlu bir yer edinmişlerdir. Halkın yaşamını paylaşmışlar, neşelerinde ve hüzünlerinde onların yanında durmuşlar, onların dilini konuşmuşlar ve onlarla kardeş olarak yan yana yaşamışlardır. Hindistan'ı kendilerininmiş gibi, ikinci anaları olarak sevmeyi öğrenmişlerdir.

Batı öğretisi Hindistan'a ilk geldiğinde, Parsiler onu edinmek için halkın arasında ilk sıradaydılar. Kısa zamanda Batı kültürü nedeniyle, kendilerini, yeni hareketin ve Hindistan'ın modern yaşamının liderleri durumunda buldular. Son yüzyıl boyunca, Hindistan'ın sosyal, entellektüel ve siyasal kalkınmasındaki her büyük hareket, özellikle eski Bombay Eyalet Meclisi'nde,[22] Parsilerin öncülüğünde olmuştur. Hint ulusal hareketinin ilk kurucusu ve ilham kaynağı, kendisine sevecenlikle "Hint Dada'sı (büyük baba)" ünvanını kazanmış olan Dadabhay Naorozci'dir. Hindistan'da Batı çizgilerinde kadın eğitiminin öncüsü de odur. Ve en doğru Zerdüştilerden biriydi. Hindistan'da endüstriyel canlanışın, bu ülkede demir ve çelik endüstrisinin kurucusu başka bir Parsi Zerdüşti, Camşetci Tata'ydı. Hindistan'ın kaynaklarının bilimsel araştırması-

21 Esas söz verdikleri, tüm Hintlilerle barış içinde yaşayacaklarıydı.

22 Doğal olarak, çünkü Parsiler başlıca Batı Hindistan'la sınırlandırılmışlardı.

na yardımcı olmak için Bangalore'da Hindistan Bilim Araştırma Enstitüsü'nü de kurmuştur. Başka bir Zerdüşti, Camşetci Jeejeebhoy, tüm Hindistan'da görkemli ve geniş düşünceli iyiliği, ve gerçekten ağırbaşlı, ama alçakgönüllü tavrından ötürü kendisi ve toplumu için evrensel bir saygı kazanmıştır.

Batı öğretisiyle birlikte, bir materyalizm dalgası ve yalnızca dünyevi zevk ve mutluluk furyası gelmiştir. Ama, akımın şimdi tersine döndüğüne inanacak nedenler var. Dünya görüşünde çok fazla Batılı ruh ve tüm batıl inançların bırakılması için gösterilen aşırı gayret, on dokuzuncu yüzyılın sonundaki olayların korkutucu boyutundan sorumludur. "Batıl inançlarla" birlikte gerçek dinin büyük bir bölümü de bırakılmış, ve uzunca bir süre, dindar olmak "batıl inançları olmak" olarak anlaşılmıştır. Ama şimdi, değişimim kesin işaretleri var. Topluluk yüzlerce yıllık değerli mirasına geri dönüyor. Ve yalnız kör bir inançla değil, bu kez anlayışla, antik din seviliyor ve arkasından gidiliyor. Böylece şimdi, hem kafa, hem de yürek, Zerdüşt dininin hizmetinde birleşti. Soyun yüreği hep efendisine bağlı kalmıştır, ama Batı biliminin erken (ve biraz sapkın) coşkusunda, kafa tuhafça şaşırdığını duyumsamış ve toplum bir an çaresizce yok olmaya sürüklenme tehlikesinde görünmüştür. Şimdi tehlike geçmiş gibi görünüyor. Ve toplumda küçük bir değişim var gibi gözükse de, yükselen kuşağın yüreğindeki iç değişim en umut verici belirtidir. Dine tümüyle duyarsızlık, ya da en hafif deyimiyle, antik inancın sembollerine yalnızca hoşgörü gösteren, geçen yüzyılın sonlarının ortak görüşünü karakterize eden bir çeşit tarafsızlık yerine, bugün dine kesin ve gelişen bir yakınlık vardır. Ve din bugün, yalnızca dini kurallara uymaktan çok daha önemli bir noktaya gelmiştir. Bu, yalnızca yüzeyde görünen, ince bir değişimdir, ama yine de çok umut vericidir. Yükselen kuşak, dünyanın tümü gibi, yaşama önderlik edecek bir ideal gereksinimi-

ni anlamaya başlamıştır. Ve bu ideal, İran'daki Efendi Zerdüşt'ün insanlık hizmeti diye vaaz ettiği mesajdır. Bu mesaj Zerdüşti yüreklerini bir kez daha harekete geçiriyor ve kafalar bir kez daha bu antik mesajı yanıtlamaya başlıyor; ve peygamberlerinin kutsamasıyla, onlar dinlerinin dünyanın büyük dinleri arasında, insanlığın kalkınmasının ve gelişmesinin gücü olarak, uygun yerini bir kez daha alacağını umuyorlar.

İran'daki canlanma başka bir umut dolu işarettir. İran ruhu İslama taze bir kuvvet ve canlılık aşılamıştır, ve İslam kültürü genelde ruhunda İranlıdır. Mamafih, çağların akışında, İslamın kuvveti de İran'da azalmış, ve az ya da çok, batıl inançları olan ve hatta bilgisiz kalabalıkların yüreklerine hakim olan bilgisiz din adamlarının ellerine düşmüş görünüyor. Asya'nın öteki ulusları gibi, İran da geçen yüzyılın sonuna dek derin bir uykuya dalmıştır. Ama, şimdi sarsılıp uyandı. Uyanışın ilk işareti, Bab, hoşgörü ve insani kardeşliğin yeni kitabını ilan ettiğinde, 1850'de gelmiştir. Bu, İran'ın yobaz İslam din adamlarına doğrudan indirdiği ilk darbedir. Bab'ın kendisi ve onun binlerce izleyicisi kanlarıyla Tanrıya inançlarını damgalamıştır. Ve bu şehitlerin kanından, onsuz İran'ın hiçbir geleceği olamayacağı, bugünün zengin hoşgörü ve dinsel özgürlük hasadı fışkırmıştır. İran hızla yüzyıllar süren uykusundan uyanıyor, ve Müslüman ve Yahudi ve Babi ve Hıristiyan ve Zerdüşti, tümü, sevdikleri İran için geçmişinde olduğundan daha görkemli bir geleceğin düşleriyle heyecandan titriyorlar. Bunun için, tüm İranlılar geçmişe -İslamdan önceki geçmişe-yitmiş çağların büyük hükümdarlarına, Nuşirevan'a ve Şahpur'a ve Ardeşir'e, Darius'a ve Kyros'a, onlara gayret ve coşkuyla ilham veren yaşayan idealler olarak bakıyorlar. Tümünün üstünde, insan soyunun en büyüklerinden biri ve en büyük İranlı olarak Zerdüşt'ü görüyorlar; ve mesajını, modern dilde yeniden yorumlandığında, İran'ın insanlığa armağanı olarak

görmeye başlıyorlar. Zerdüşt'ün mesajının, Tanrının peygamberinin, bugün İranlılarca yeni bir anlamı var. Onun içinde, ülkesinin umudunu, İran'ın geleceğini görüyorlar. Ve İran ulusu, Hindistan'ın Parsilerine, İran'ın büyük yazgısının bu oluşan başarısında yardımcı olarak bakmaya başlamıştır. Parsileri, büyük babalarının ülkesine, insanlığın liderlerinden birini doğru yere bir kez daha koymaya yardım etmeleri için geri çağırıyorlar.

Asya'da üç güçlü insan eseri ve kültürü -Çin, Hindistan ve İran- vardır. Bu üçü de bin yıldır üzerlerine kapanan uzun uykudan yeni uyanıyor ve kendi görkemli miraslarını geri almaya çalışıyorr. Modern İran şairlerinin en iyilerinden biri, Işqi, geleceğin görkemli bir görüntüsünü görmüştür:

Yeni tan
Kızartıyor yine Doğu ülkelerinin göğünü
Ey Doğu yüksel, ve öğret Batı'ya yeniden
İnsanlık ve doğruluğun ne anlama geldiğini.
Haydi umut ve dua edelim, Doğu bütünüyle uyandığında,
Ve yine güçlü, yeni bulduğu gücünü kullanacak
Getirmek için acı sınanmış dünyamıza erincin armağanını,
İyi niyetin ve insanın kardeşliğinin.
Bundan böyle, esir olmayacak hiçbir halk;
Tanrı'dan doğar tüm Uluslar: Özgür olmalı işçiler!

Geçmişte, İran, Aşa'nm büyük mesajını dünyaya ve Tanrının üç buyruğunu -Humata (iyi düşünce), Hukhta (iyi söz) ve Huvarshta (iyi eylem)- insanoğluna vermiştir. Bugün dünya mesaja bir kez daha gereksinim duyuyor; ve o, Zerdüşt'ün tüm izindekilerin, ve peygamberin ülkesinin umududur; ve yeni bir İran ve dirilmiş Zerdüştlük, bu Tanrının sevgisinin mesajını, insanlığın kardeşliğini ve Aşa'nın yolunu bir kez da-

ha dünyaya verme ayrıcalığına sahiptir. Böyledir umudumuz.

"Bırakın Efendi yorumlasın istediği gibi."

ANA BÖLÜM II

ZERDÜŞT'ÜN GATHALARI

Giriş

Zerdüşt'ün Gathalar'ı imanımızın gerçek temelleridir. Ve çok doğal olarak, onların mesajını anlamak için yeterli gayreti göstermek bize düşmektedir. Anquetil du Perron'dan beri, Batılı akademisyenler çeşitli Avrupa dillerinde -Latince, Fransızca, Almanca, İngilizce, vb- birçok Gatha çevirisi yapmışlardır. Bizde de bunlara dayanılarak yapılmış Gucarat dilinde bazı çeviriler ve son zamanlarda Prof. Pour-e Davud'un İran diline yaptığı bir çeviri vardır. Bu modern çevirilerin yanında, Sasani döneminin geleneksel Pehlevi çevirileri ve de bunların Dastur Nairyosang Dhaval tarafından yapılan Sanskritçe versiyonunu da sayabiliriz.

Bu çevirilerde, Gathalar'ın çok yüksek ahlaki ve dini kurallar içerdiği görülebilir. Ama ben bu çevirilerin, onların ana özelliklerini oluşturması gereken ilhamdan bir şekilde yoksun olduğunu hep duyumsamışımdır. Bu noksanlığın bir ana nedeni, çevirmenlerin, çok bilgili akademisyenler ve seçkin dil-

bilimciler olmalarına karşın, yine de Avrupalı ve Hıristiyan olmalarından kaynaklanan iki kere peşin hükümlülükleri vardır. Onlar, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, Hıristiyanlıktan çok önce ve uzak bir Asya ülkesinde verilen bir mesajın, ister istemez, kendi inançları ve kendi ideallerinden daha aşağı bir düzeyde olması gerektiğini düşünmeden edemezler. Böyle yüksek bir ahlaki öğretinin o kadar uzak bir çağda nasıl verildiğine gerçekten şaşırırlar. Kısaca, onlar Zerdüşt'e ilkel çağda yaşamış büyük bir önemli adam olarak bakarlar, ve döneminde o kadar yüce olmasına karşın, İran peygamberinin mesajı, kesinlikle, İsa'nın vahyiyle kıyaslanamayacağı inanışına sahiptirler. Böylece, Gathalar'ın öğretisinin yüceliğini benimseseler ve beğenseler bile, onlardan hiçbir şekilde ilham almazlar. Ve çeviriler akıllarımızda beğeni ve şaşkınlık uyandırır ama, orada kalır -okura ilham vermekte başarısızdırlar.

Bu çok gereksinim duyulan ilhamı sağlamak görevi, şimdi bize, Parsi Zerdüştilere düşmektedir. Şimdiye kadar Parsi akademisyenler Batılı gurular (otoriteler) tarafından yönetilmekten ve onların bize öğrettiklerinin tümünü benimsemekten hoşnut olmuşlardır. Çok azımıza, onların ayaklarının dibinde oturmak ve onların özenli ve dikkatli düşüncelerini ve araştırma yöntemlerini öğrenmek ayrıcalığı verilmiştir. Ve biz, gurularımızın sahip olmadığı bir şeye -Zerdüşt'ün mesajının canlı, coşkulu inancına- sahibiz. Bize göre Gathalar yalnızca Antik İran'ın ilginç belgeleri değil, ama aynı zamanda ruhsal yaşamının sonsuz pınarlarıdır. Ve bu inancımız, tüm farklılığı yaratmalıdır.

Halkımızın önüne, iki kat kuvvetli inancımla Gathalar'ın benim kendi versiyonumu koymaya kalkıştım. Zamanının en büyük İran uzmanı Alman Bartholomae'nin öncülüğünde, Avesta'yı öğrenme şansına sahip oldum. O, karşılaştığım en iyi hocalardan biriydi, ve büyük Efendi Zerdüşt'ün hayranı ol-

duğunu kesinlikle ileri sürebilirim. Ben, alçakgönüllü bir biçimde, ve yeteneklerimi en iyi şekilde kullanmaya çalışarak, Onun öğretisinden anladıklarımı yaşamda uygulamayı denedim. Tabii ki, sıradan halk için yapılmış bir versiyonda, filoloji ve bilgi tartışmalarına yer olamaz. Ben, yine de, okurlarıma orjinal metnin her sözcüğünü dikkatle ele aldığımı ve gramer ve yapıyla ilgili her noktanın tüm ayrıntılarıyla incelendiğini temin ederim. Bunların tümü defterlerimde yazılmıştır ve ilk fırsatta basılmaya hazırdır.* Ben, yine de, Gathalar'ın mesajını yorumlama görevimde bana öncülük etmiş ana ilkeleri, genel bilgi için burada tek tek sıralayacağım.

1. Gathalar kendilerince ve içeriklerinin ışığında anlaşılmalıdır. Yani, sonraki Zerdüşt literatüründen edinilmiş anlamda bir Gatha sözcüğünü almak doğru olmaz.

2. Gathalar'a en yakın, hem literatürde, hem de ruhta, Hindistan'ın Veda tarzı literatürü durur. Böylece her adımda, dikkatle Veda'da geçen sözcükleri, deyimleri ve düşünceleri karşılaştırdım.

3. Gatha şiir sanatı, Veda tarzında da olduğu gibi, "bir birim şiir, ayrıca bir birim anlamdır" kuralını sürekli izler. Bu nokta, hemen hemen önceki çevirmenlerin hepsi tarafından atlanmıştır.

4. Gathalar tüm temel Kutsal Kitaplar'da da olduğu gibi, biçem ve söylemlerinde tümüyle yalın ve dolaysızdır. Dil, kolay ve karmaşıklık ya da sözçokluğundan bağımsızdır. Çok derin olan düşüncedir.

5. Gathalar sözcüğün tüm anlamında ruhsaldır. Bu yüzden, onların mesajını asla maddi düzeye indirmemeliyiz. İncil "İyi Çoban"dan söz ederken, Hindu kutsal kitapları, Krişna olarak "İneklere bakmayı" anlatır ve Şira, Paşupati (Davarların Efen-

* Bu notlar, çevirilerle birlikte 1951 yılında "Zerdüşt'ün İlahi Şarkıları" adı altında yayımlanmıştır. (y.n.)

disi) olarak adlandırılmıştır. Ruhsal anlamda "kuzular", "inekler" ve "davarlar" insan ruhlarıdır. Eğer Gathalar'da yalnızca "sığır bakıcılığı" ve "yem" ve "otlakları" görürsek, onların ilhamını tümüyle yitiririz. Şimdiye kadarki tüm çevirilerin bize gerçek anlamda ilham vermeyi başaramamasının asıl nedeni budur.

6. Zerdüşt geçmişte, ve şu anda, en gerçek dünya hocasıdır ve mesajı tüm zamanlar için, tüm insanlığındır.

7. Zerdüşt, tanrısal bilgeliğin doluluğuyla konuşur. Onun belirttiği gibi, ruhsallığın yolunu yürümeye başlayınca, onun mesajını anlamaya başlarız, ve ilerledikçe azar azar daha derinden kapsadıklarını algılarız. Ama, bu sonsuz mesajın doluluğu, yalnızca onun ulaşmış olduğu bilgelik seviyesine ulaştığımız zaman anlaşılacaktır.

Gathalar'dan yaptığım çeviriyi basit okunabilir dilde ifade etmeye çalıştım ve mümkün olduğu kadar orijinalinin ruhuna yakın tutmaya çabaladım. Şiirler arasında gerekli yerlerde açıklayıcı uyarılar ekledim.

Bu küçük çalışmayı halkın önüne, İran peygamberinin mesajını daha iyi anlamayı amaçlayan tüm istekli arayıcılara yardım edebilir umuduyla koydum. Çok sınırlı gücümle bu dünya hocasının ulaştığı ruhsal yükseklikleri ölçmeye çalıştım. Bu kitapta her ne kusur varsa benimdir; burada her ne hakikat varsa, onun kutsama ve şefkatinden geçerek gelmiştir.

O bizi hep kutsasın ve sonsuz ışığa doğru giderken bize öncülük etsin

Bombay,
Irach J.S. Taraporewala

ÜÇ KUTSAL ŞARKI

AHUNA-VAIRYA

(Yasna 27.13)

Ölümlü efendiler gerçekleştirirken iradelerini dünya üzerinde,
Böyle onların Aşa Hocalarının bilgeliğiyle;
Vohu Menah'ın armağanları gelir ödül olarak
Yaşamın Efendisi için sevgiyle yapılmış eylemlere;
Tabii ki Ahura'nın Kşatriya'sı aşağıya gelir
Hizmet edenlere gayretle alçakgönüllü kardeşlerine.

AŞEM VOHU

(Yasna 27.14)

İyi olanların en iyisidir doğruluk,
Işıltılı amacıdır dünya üzerindeki yaşamın;
Bu Işık'a ulaşır biri doğrulukla yaşarken
Yalnızca en yüce doğruluk adına.

YENGHE HATAM

(Yasna 27.15)

Taparız bu erkeklere ve kadınlara,
Her ibadetleri
Aşa, yaşamın sonsuz yasası ile dolu olan;
Onlar Mazda Ahura'nın gözünde
En iyi ve en soylu ölümlülerdir;-
Bunlar en gerçek liderleridir insanoğlunun.

GATHA AHUNAVAİTİ

Kutsal Söz'ün Gathası

GİRİŞ ŞİİRİ (YANİ-MANO)

0* Kutsal Zerdüşt'ün düşünceleri ve sözleri ve davranışları
Tüm insanoğluna gösterir Mutluluk Yolu'nu,
"Ölümsüz kutsal"-Amahraspandlar-
Kabul etsinler bu şarkıları, onların övgüsünü onun söylediği.
Derin ve candan saygıyla eğiliriz
Tanrımızın kutsal Gathalar'ı önünde.

AHUNAVAİTİ I

(Yasna 28)

1 Ona dua ederim alçakgönüllü minnettar yüreğimle,
Ve kaldırılmış ellerle, kusursuz mutluluk için,
Önce Mazda'nın kutsal ruhuna[1] dua ederim;
Aşa'nın eelemleriyle elde ederim gerçek bilgiyi
Ve Vohu Menah'ın seven aklıyla da,
Ve böylece avuturum toprağın ruhunu.

2 Kıvançla ben, Mazda Ahura, sana
Ulaşırım Vohu Menah'ın, adanmış sevgisiyle,
Bağışlanayım, ey Tanrı, iki dünyada da-

* Bu, tüm Gathalar'ın giriş şiiridir ve bundan ötürü Geldner (çeviri için standart metni izlenmiş olan) onu Yasna 28'in başlangıcına koymuştur ve 0 diye numaralandırmıştır.

1 Mazda'nın kutsal ruhu, Vohu Menah ya da sevgidir.

Bu dünyasında cismin ve ruhun,-
Kutsamalar akar Aşa'nın hakikatiyle
İmanlıyı ışığa götürdüğün yerde.

3 Ey Aşa, sana ilahiler oluşturacağım,
Ve Vohu Menah'a, önceden hiç olmayan,
Ve Mazda Ahura'ya da;
Sonra senin lütfunla, senin sınırsız Kşatriya'nla
Armaiti büyüyecek yüreklerimizde;-
Gel çağrımıza ve bağışla bize kusursuz mutluluğu.

4 Onların yüce evine, gerçekten,
Götüreceğim Vohu Menah'ın sevgisine uygun ruhları:
Ayırdında olarak dökülen kutsamaların
Mazda Ahura adına yapılmış işlere,
İradem olduğu ve kontrol edebildiğim sürece gücü
Öğreteceğim insanoğluna sevmeyi ve hakikat için
çabalamayı.

5 Ne zaman göreceğim seni, Aşa, hakikatin efendisi?
Ne zaman göreceğim sevgide bilge Vohu Menah'ı?
Ne zaman Sroş'un[2] sözünün öncülüğünde,
Yürüyeceğim güçlü Ahura'ya giden yolda?
Kutsal söz[3] ilan ediyor bizim
Söz gücüyle şu yolunu şaşıranları değiştirebileceğimizi.

6 Gel, ey Tanrı, seven Vohu Menah'la bize,
Ve getir uzun erimli armağanlarını hakikatin,
Söz verildiği gibi, Mazda, senin yüce sözlerinde;[3]

2 Sroş (ya da Saroşa), Ahura Mazda'nın iradesine itaattir.
3 Ahuna Vairya.

Bağışla Zerdüşt'e[4] ruhsal yaşamın neşesini,
Ve tümümüze de, ey Ahura,
Ki hakkından gelebilelim düşmanların nefretinin.

7 O kutsamayı bağışla, ey Aşa, üzerimize,
Vohu Menah'ın zengin ödülü gibi akan;
Armaiti, kutsal ana, bağışla sen,
Viştasp'ın[5] her dileğini, ve adamlarımın;
Ve, Mazda, senin gücün, böylece buyurur,
Biz, senin müritleriniz, uyarız sözüne.

8 Sana, Ahura, özlemle dua ederim
En yüce ev için;[6] ey yüce Tanrı,
Uygunluk içinde Aşa'nın yüce hakikatiyle;
Değerli Fraşaoştra[7] ve adamlarım için,
Hatta şu bağışlayacağın
Vohu Menah'ın kutsamaları için, tüm zamanlarda.

9 Asla, ey Mazda Ahura, bunlarla,
Kışkırtmasın öfkeni, kötüye kullanmadık senin
armağanlarını,
Ne Aşa'nın, ne de yüce Menah'ın;
Çabalarız almaya senin övgünü şarkılar için.
İnanırız size, tanrılar, yakarılacak en değerliler
Kutsal şarkılarda, -ve güçlü Kşatriya'ya da.

4 Tüm Gathalar boyunca bu ad özellikle peygamberi, bu şiirlerin şarkıcısını anıştırır. Ama ayrıca, Zerdüşt'ün gerçek izleyicilerinden biriyle ikincil ilintisi vardır.
5 Peygamberin ilk kral müridi. Baktria kralıydı.
6 Vahişta, en yüce gök.
7 Zerdüşt'e en yakın müridiydi. O ve kardeşi Jamasp, Viştasp'ın güvenilen hizmetkarlarıydılar.

10 Ve olacaksa birileri, doğruluklarıyla
Ve seven yürekleriyle görünürse sana,
Gerçekten gören ve dürüst, ey Tanrı,
Bağışla onlara ruhlarının arzuladığının tümünü bolca;
Çünkü inanırım hakikat için hiçbir candan duanın
Yanıtsız kalmayacağına senin tarafından.

11 Ve bu dualarla tutarım sonsuza dek
Aşa'yı ve Vohu Menah'ı yüreğimde;
Sen, Ey Mazda Ahura, kendin
Öğret bana hakikati, ki ben, böylece ilhamlanmış,
Senden, senin tanrısal sesinle, duyururum
Hangi güçlerin ilk yaşamınızı doğurduğunu.

AHUNAVAİTİ II

(Yasna 29)

1 "Sizlere[1] toprak ananın ruhu yakındı:
"Niçin doğurdun beni? Kim biçim verdi bana?
"Tutku ve yağma, zorbalık her yerde
"Ve şiddet ağına düşürür her yandan beni;
"Sizinkinin dışında hiç yardım görmüyorum, siz tanrılar;
"Açıklayın bana güçlü birini, kurtarabilecek."

2 Sonra toprak ananın yaratıcısı
Sordu Aşa'ya: "Kim kurtarıcısı olacak onun?
"Ferahlık getirmemiz için ruhuna,
"Gayretle koruyacak?
"Kimin onun tanrısı ve rehberi olmasını istersin,
"Öfkeli kalabalığı tümüyle geri savmak için?"

3 Aşa, Tanrı, tüm yaşamı birine bağlayan,
Yaşayan hiçbir yaratıktan nefret etmeyen, yanıtladı:
"Aşağıdakilerden hiçbiri bilinmiyor benim
tarafımdan,
"Yalana karşı hakikat saf tutabilir;
"Ölümlü insanların en güçlüsü olması gerekiyor
onun,
"Çağrısını aceleyle yanıtlayabileceğimiz.

(Aşa sürdürür:)

4 "Mazda en iyi aklında taşır tüm yardım dualarını
"Ona ulaşmış, uzak geçmiştekileri bile

1 Tüm Gathalar boyunca nerede çoğul olarak "siz" kullanılmışsa, tüm Yedi Amşaspandlar anlatılmak istenmiştir.

"Daevalar'ın[2] ve onların müritlerinin;
"Ve gelecektekileri de duyacak;
"Yalnızca Ahura yargılar neyin en iyi olduğunu,
"Yani, o ne isterse olur bize.

(Aşa sürdürür:)
5 "Yani gerçekten, taşan yürekler
"Ve uzanmış ellerle, Ahura'nın lütfunu isteyen,
"Ruhum ve toprak ananın ki -çok umut dolu-
"Seslenir sana, Mazda, bu dilekle,
'Asla doğru yaşam zarar görmez
Ne de onların çobanı, kuşatsa da düşmanlar.'"

6 Sonra konuştu Ahura Mazda, o, soluğu,
Her yana yayılarak, yaşamın ağını canlandıran;
"Tek bir hoca yok mu gözünde,
"Ne de doğruluğu engin bir kurtarıcı?
"Bundan ötürü geçirilmedin mi başa,
"Çobanı ve benim yeryüzünün koruyucusu olarak?"

7 (Ahura Mazda sürdürür:)
"Özverinin o kutsal sözü[3] çıktı
"Ahura'dan -sonsuz yasası olan;
"Mazda'nın kendisi bu sözü yazgılı kıldı
"Herkese hizmet eden toprak ananın sevilenlerine.

* * *

(Bir aradan sonra Ahura Mazda, Vohu Menah'a döner)

2 Daevalar antik inancın tanrıları ve hizmetkarlarıydılar.
3 Ahuna Vairya.

"Kim var, Vohu Menah, senin gözünde,
"Kim imdadına yetişebilir tüm insanoğlunun?"

8 (Vohu Menah'ın yanıtı yoktur, böylece
Ahura Mazda'nın Kendisi sürdürür:)
"Böyle biri, burada hazır, iyi biliniyor benim tarafımdan,
"Tüm buyruklarımızı tutan tek kişi-
"Kutsal Zerdüşt Spitama;[4]
"Hevesli o ve duyurmaya arzulu
"Şarkılar ve ilahilerle Mazda'nın sonsuz yasasını,
"Konuşmanın tatlılığını, yani, ona bağışlarız."

9 Buna toprak ananın ruhu yerindi:
"Böyle gereksinimlere bir güçsüz destek kabul etmeliyim,
"Güçten yoksun birinin sözünü,
"Halbuki, gerçekte, güçlü bir prens arzuladım:
"Orada düşünü gördüğüm biri çıkmayacak mı,
"Beni güçlü sağ koluyla koruyacak?"

10 (Bir aradan sonra, toprak ana, sonunda yazgısıyla
uzlaşmış, konuşur:)
"Ey Ahura, bağışla lütfunu bunların[5] üzerine,
"Bağışla yaşamsal gücü, ve bağışla, ey Aşa,
"Bağışla şunu, ey Vohu Menah, ona,
"Ki o önderlik edebilsin tümümüze barış ve erince
doğru;
"Çünkü şimdi, ey Mazda, kabul ederiz,

4 Peygamberin kişisel adı Spitama'ydı. Zerdüşt, mesajını ilan ettikten sonra bilinen ünvanıdır. Ünvan, "Zaratha" (altın) ve "ışıldamak" anlamındaki "uş" kökünden gelen "Uştra"dan (ışık) türemiştir. Peygamberin bu sıfatı, dünyanın en büyük ışık getiricilerinden birine verilmiş uygun bir ad, "altın ışığın adamı" anlamına gelir.

5 Yani, Zerdüşt'e ve yardımcılarına.

"Onu rehberimiz ve efendimiz olarak, senin en soylu oğlunu."

11 Ne zaman siz tümünüz, Aşa ve Vohu Menah
"Ve Kşatriya, getireceksiniz hoş girişimlerinizi bize?
"Ey Mazda, ki bu öğreti yayılabilsin uzaklara,
"Onun iyilik dolu kardeşliğini[6] benimseriz seninki gibi;
"Ahura, şimdi yardım geldiğine göre yanımıza,
"Hizmet edeceğiz gayretle hem sana, hem senin olanlara."

6 Zerdüşt ve müritlerinin büyük Maga kardeşliği.

AHUNAVAİTİ II

(Yasna 30)

1 Şimdi duymak isteyenlerle konuşacağım
Mazda'nın yarattığı iki ruhtan:
Bu, bilge için;-Ahura'ya ilahilerimi
Sunacağım, ve şarkılarımı Vohu Menah'a;
Ve Aşa'nın kutsal ilmini açıklayacağım,
Ve siz, eksiksiz ulaşacaksınız onun ışığına.

2 Duyun kulaklarınızla öğütlediğim en yüce hakikatleri,
Ve aydınlanmış akıllarınızla onları özenle tartın,
Seçmeden önce iki yoldan hangisinde yürüyeceğinizi,-
Karar versin her adam kendi için birini;-
Büyük yeni çağ başlamadan önce
Uyanın, hazır olun Ahura'nın sözünü yaymak için.

3 İlk yaratılmışlar, çift ruhlarmış,
İkiz yoldaşlar diye tanıtırlar kendilerini;
Yine de, her düşüncede ve sözde ve edimde bu ikisi
Asla anlaşamazlar;-biri iyi, öteki kötü;[1]
Ve bu ikiden bilge seçer doğru olarak
Bilge olmayan seçemez böylece, -ve yolunu şaşırır.

4 Ve bu çift ruh bir araya
Geldiğinde yaratılışın erken şafağında,
Yaşamı yapmış biri, öteki yapmış yaşam olmayanı;
Ve böylece gerçekleştirilmiş yaratılışın amacı;
Yalana takılanların karanlıktır aklı

1 Zerdüşti tanrıbiliminde Spenta Mainyu ve Angra Mainyu (ya da Ehriman) olarak bilinir.

Ama hakikati tutanların aklı ışıldar parlakça.

5 Bu çift ruhlardan yalancı olan o
Hep seçer kötü edimler yapmayı,
Ama doğruluk seçer kutsal birini;
Gökyüzünün ışığıyla kendini kaplayan o,
Efendi Ahura'yı hoşnut eden o,
Hakikatin edimleriyle seçsin Mazda'nın yolunu.

6 Daevalar bile seçemedi doğru olarak,
Çünkü baş sahtekar yakındır onlara
Yaklaştı onlar kararsızlık içinde tartışırken;
Böylece seçtiler en kötü düşüncenin ruhunu,
Kandırılarak onun tarafından, öfkeye hamlettiler,
Ve böylece kirlettiler ölümlü yaşamımızı.

7 Ve böylelerine[2] gelecek Tanrının kendi gücü
Vohu Menah'ın ve Aşa'nın da armağanlarıyla birlikte;
Onun öz benliği erişecek daha yükseklere
Armaiti'nin iyilik dolu sevgi ve özeninin önderliğinde;
Ait olacak onlara, gerçekte, sana,
Çünkü geçti o hakikatin ateşli sınavını.[3]

8 Öte yandan, verilenlerin vadesi geldiğinde
Ötekilere, tümüyle ödenir günahlar,
Sonra, Mazda, herşeyin efendisi, senin üstün yasan
Açıklanacak onlara Vohu Menah tarafından;
Sonra, ey Ahura, öğrenecekler, gerçekten,

2 Yani, "Mazda'nın yolunu seçen" kişiler (şiir 5).

3 Harfi harfine "erimiş metal sınavı". Geç Zerdüşti tanrıbiliminde, bu harfi harfine anlaşılmıştır. Ama Gathalar'da, belirtilen "hakikatin ateşli sınavı", tüm günaha davetleriyle dünya üzerindeki yaşamımızı anıştırır.

Tüm yalanı vermeyi Aşa'nın ellerine.

9 Biz aynı yoldan[4] ait olalım size
Ve o, dünyamızı yenileyenlere,
Ey maddenin efendileri ve ey yaşamın[5] efendileri!
Aşa'yla bir olalım sizinle
Akıl ve yürek bir yönelmiş döneriz size
Ne zaman kuşkularımız aklımıza baskın çıksa.

10 Cezalandırıldığında yalancı biri,
Ve tüm utkularını hiç ettiğinde hakikat,
O zamandan başlayarak aklının izini sürerek geriye gidecek;
Özleyecek yüreği kutsanmış evine ulaşmayı
Mazda'nın, Aşa ve Vohu Menah'ın,
Sürekli erişmeye çabalayarak onların lütfuna.

11 Eğer yalnızca bilecek ve öğreneceksen bu yasaları,
Mazda'nın senin için yazgılı kıldığı, ey, insan,-
Mutluluğun yasaları, acının yasaları,-
Ve yalan asırlık cezayı getirir,
Ve hakikat götürür daha dolu, daha yüksek, yaşama,-
Tüm böylelerinin üstüne tanrısal ışığın doğacağı.

4 "Hakikatin ateşli sınavından geçmiş" kişiler gibi (şiir 7).

5 Mazda Ahura adı, (buradaki gibi) çoğul sayılarla kullanıldığında, en yüceyi de kapsayarak tüm yedi Ameşa Spenta'yı anıştırır.

AHUNAVAİTİ IV

(Yasna 31)

1 Gözeterek bu senin mutluluk ve acı yasalarını,
Uzun zaman aldırış edilmemiş mesajını açıklayacağım,
Baştan çıkarıcı yalan tarafından ayartılanların[1]
Hakikat dünyasına yıkım getirmek için;
Ama o özellikle duymaya değer olanlar,
Yüreklerini Tanrıya adayanlar içindir.

2 Bu hilelerle kandırılmış, açıkça göremezsin
Yüksek yolu, seçimin olması gereken,
Böylece sizin tümünüze, Ahura'nın[2] gönderdiği, ben
Hoca olarak gelirim; Mazda yazgılı kıldı
Öğretmeliyim her iki yana nasıl yaşayacağını
Yaşamlarını Aşa'nın yasasıyla uygunluk içinde.

3 Ruhsal ateşinle açıkladığın şey,
Aşa'nın tümümüze vadettiği mutluluktur,
Anlayan ruhlar için tanrısal yasa;-
Bunların hepsini, ey Mazda, açıkça söyle,
Ağzından çıkan ilham sözleriyle,
Tüm yaşayan insanları değiştirmemize yardım etmek için.

4 Aşa çağrımızı güler yüzle dinlerken,
Ve siz, ey maddenin ve yaşamın[3] efendileri,
Armaiti, kutsal olan, da duyar,

1 Yasna 30.6'ya bakınız.
2 Yasna 29.8'e bakınız.
3 Yasna 30.9'a bakınız.

Sonra benim en iyi aklım, Vohu Menah'la çalışarak,
Güçlü Kşatriya'yı -hizmet etme gücünü- kazanmak için,
Güçlenmiş, yeneriz tüm yalanı.

5 Benim daha iyi yolu seçebilmem için, göster,
Hangisidir yazgılı kıldığın hakikate uygun;
Sevgiyle bana açıkla, Vohu Menah'la,
Ki ben yükseltilebileyim ve emin olayım,
Senin buyruğundan ne gelse en iyisidir
Benim için ödül ya da değil.

6 En yükseği ve en iyisi gelecek ona
O ki, aklı öğrenerek, mesajımı yayacak,
Kutsal söz, kusursuzluğa öncülük edecek,
Ve sonsuz yaşama -hakikatin sözü-,
Mazda'nın kendi gücü gelecek ona bunun için,
Vohu Menah'la büyüyecek kuvvetten kuvvet.

7 O, onun kutsal sözüyle, ilk ilan etti,
Akacak onun ışığı yukardaki tüm ışıklardan geçerek;
Kendisi, çok bilge, hakikatin yasasını ilan etti,
Ki onun ışığı pırıldayacak yüce sevgi gibi;
Daha yüksekte ışıldat onu, Mazda, lütfunla
Senin kendi tininin, hep aynı sonsuza dek.

8 Böylece kavrayabileyim seni, ilk
Ve de Sonuncu[4] olarak, ey Mazda, aklımda,
Babası olarak tüm sevginin -Vohu Menah'ın;
Böylece tutabileyim seni sonsuza dek gözümde,
Sonsuz yasanın gerçek babası olarak,
Yüce yargıcı olarak insanın her eyleminin.

4 Harfi harfine "en genc"i.

9 Senindir Armaiti, sağlam sarsılmaz inanç,
Senindir, bilgelik de, yaşamı yaratmış-
Senin ruhunun bilgeliği, -yüce Tanrı;
Yolların seçimini yaşayanların tümüne verdin-
Çobanın güvenli yanını bırakmayı
Ya da dönmeyi çobanların yalanından.

10 Bu ikisi arasından hep seçmeli ölümlüler
Koruyucuları ya da gerçek çobanları olarak
Aşa'ya sadık bir hocayı,
Vohu Menah'ın sevgisini yaymaya yardım eden,-
Ey Mazda, asla kılık değiştirmesin kurt
Dindar çoban, senin kutsal hakikatini paylaşırken.

11 Mademki bizim için, Mazda, başlangıçtan beri yaptın
İlk ruhlu gövdelerin içinden algılayabilen
Senin düşüncenden verdin bize düşünce gücünü;
Mademki kafese koydun tenin içindeki yaşamı,
Yine de harekete geçmek için güç ve yol göstermek
için sözler bağışladın,
Böylece seçeriz özgürce yürüyeceğimiz yolu;-

12 Böylece her biri yüksek sesle duyurur kendi inancını,-
Ya yalanı konuşur ya da konuşur hakikati,
Bilgiyle birlikte ya da onsuz konuşur;-
Ama her birimizin yüreğine ve kafasına,
Doğrudan onun ruhuyla, Armaiti
Yalvarır, onun kuşkularını çözmek için yanında
durduğu için o kız.

13 Her açık kuşku için yalvardığında o kız,
Ya da, ey Mazda, gizli bazılarını hallettiğinde;

Ya da yalnızca önemsiz hata yaptığında bir insan
Boyun eğer uzun ve korkunç cezalara;-
Işıltılı gözüyle izlediklerinin tümü,
Ve yakından incelediğin, senin yasanda belirttiğin
gibidir.

14 Sorarım, Ahura, senden öğrenirim,
Yazgının nasıl geldiğini, ve geleceğini bize;
İyi ve doğru insanların özlemleri nasıl sessizce
Yazılmıştır yaşam kitabına,
Hangi özlemler izler yalanı;
Nasıl dayanır bunlar, hesap kapandığında?

15 Bunu sorarım -nedir ceza
Yalancı birinin gücünü yükseltenler için,
Kötülük yapanların yanını tutanlara, Ahura;
Yaşamlarında yalnızca bir işi gerçekleştirmeyi
dileyenlere-
Gerçek çobanın ayrılması
Ve sevmesi güvendiği insan sürüsünden?

16 Bunu sorarım -eğer bir insan, gerçekten,
Bilgelikle dolu, hizmet gücüyle çabalar
Evi, kasabası, kenti[5] ya da ülkesi için,
Tüm yüreğiyle ve böylece ilerleterek senin hakikatini,
Ne zaman böyle bir adam, ey Mazda Ahura,
Ve ne edimlerden geçerek, sende tümüyle birleşecek?

17 İkisinden hangisini doğru biri seçecek,
Ve hangisini yalancı biri, iyi yol olarak,-

5 Bu sözcük Geldner'in özgün metninde yoktur. Ama ben onu hem özgün şiire ve hem de çevirisine ekledim. Şiir 18'e bakınız.

Bilge birileri bilgeye bu gizi anlatsın;
Cahiller baştan çıkarmasın insanları;
Açıkla, ey Mazda Ahura, bize
Senin sevginin, Vohu Menah'ın gizini.
Yalancı hocaya aldırmasın kimse
Ne de sözlerine ve öğretilerine kulak assın;
Çünkü evi, kasabayı, kenti de,
Ve ülkeyi bile, yalancı biri fırlatır
Aşağıya, ezinç ve ölüm dünyasına;-
Karşı koy onlara iç ruhunun kılıcıyla.

Hakikati duyan ve yaşamında onu yaşayan,
Ruh sağaltan bilgeliğin tanrısı olur;
Gerçek öğretileri yaymak için, Ahura, onun sözleri
Güzel ve inandırıcı;
Ey Mazda, duru pırıldıyan ateşinle,
Ayırırsın her insana yerini.

Bilge, ruh sağaltan Tanrıyı izleyen,
Sonsuz ışık evi olacak onların;
Ama yalancı birileri çağlar boyu oturacak
Karanlıkta, söyleyerek hüzün sözleri;
Böyle yaşamlar umutsuzluğa hükümlüdür
Kendileri tarafından, kendi kötü edimleriyle.

Mazda Ahura bağışlar kutsamalarını-
Kusursuzluk dolu ve ölümsüzlük-
Tam bilgelikle verir Aşa'nın hakikatini;
Onun yaşamsal Kşatriya'sı hizmet etme gücünü verir
bize,
Onun bütünüyle destekleyen Vohu Menah'ı sevgiyi
getirir

Tini ve gövdesi sadık kalanlara.

22 Bilgeliğin Tanrısı açıkça bilir yasayı;
Onlar bilir ayrıca arayanları akıllarında
[Ve hakikatle Vohu Menah'la gerçekleşen];[6]
Böylece, onun Kşatriya'sı yardım ederek, yüceltir
Sözleri ve edimlerindeki Aşa'nın yasasını;
Böyle insanlar, ey Mazda, hep senin yanındadır,-
En candan ve en bağlıdır onların yardımı.

6 Bu fazladan dize, yoksa çevrilemez olan, orijinal sözcüklerin ikili anlamını göstermek için eklenmiştir.

AHUNAVAİTİ V

(Yasna 32)

1 Hep ona 'Güvenli'[1] dua eder
Ona dua eder 'yoldaşlar',[1] ayrıca 'arkadaşlar'[1] da;
Gerçekten ona Daevalar bile dua eder,
Ahura Mazda'ya yüce mutluluk için:-
Söyleyerek, "mesajını uzak ve engine yayacağız,
Ve senin kutsal adından nefret edenleri uzakta tutacağız."

2 Tümünün üstüne Tanrı Mazda Ahura,
Vohu Menah'la hükmeden dünyalara, o sevgisi
Ve tanrısal gücüyle, şöyle yanıtladı:
"Sıkıca bağlan Aşa'ya, Armaiti,
"En içten imanının kutsal koruyucusunu,
"Seçeriz senin için. Sıkı tutun ona."

3 Ama, ey siz Daevalar, baştan çıktınız,
Yalancılar sürüsü, Ako insansınız,
Ve kötüdür, sizi izleyenler de;
Yalandan ve sizin bencil akıllarınızdan
Tüm iki yüzlü edimleriniz fırlar,
Bundan ötürü iğrenilir ve nefret edilirsiniz bu dünyada.

4 Saptırdığınız için iyinin çalışmasını,
Böylece, en kötü yaşayan ve davranan insanlar,
Gösterilir büyük gözdeleriniz olarak;
İlişkilerini keserler Vohu Menah'la,
Mazda Ahura'nın iradesinden sapar,

1 'Güvenli', 'yoldaş' ve 'arkadaş', aralarında ilki en yüce olan, Zerdüşt'ün müritlerinin üç aşamasının adlarıdır. Yasna 33.4'e bakınız.

Ve uzaklaşırlar Aşa'nın yolundan.

5 Böylece siz, Daevalar, aldatırsınız tüm insanoğullarını
Kusursuz yaşamın ve ölümsüzlüğün;
Kendi kötü aklınıza kötü biri
Öğretti bunların tümünü, ey Daevalar, size;
Dünya üzerinde sahte büyüklük vaadiyle
Aldatılmış kişileri baştan çıkardı o kötü yollarla.

6 Böylece aldatılmış bir günahkar başarabilir
İlk başta, ve erişebilir yüksek üne;
Yine de, ey Ahura, senin yüce aklında
Anımsanır tümü, ve dürtüler yargılanır;
Çünkü gerçekten, Mazda, senin egemenliğinin
yayıldığı yerde,
Ve senin sonsuz yasan, hüküm sürer hakikat.

7 Anlamaz hiçbiri tüm bu günahkarların
Gerçek ve süren ilerlemenin neyi anıştırabileceğini,
Bu yalnızca öğrenilebilir dünya üzerindeki yaşamdan,-
'Erimiş kurşun deneyi'[2] duyurulmuştur senin tarafından;
Günahkarların kesin sonu, Ahura,
En iyi, ey Mazda, yargılanır yalnızca senin tarafından.

8 Böyle günahkarların arasında birinin bilinir ünü,
Yima, Vivangha'nın oğlu,[3] ünlüdür eskiden;
İnsanları burada aşağıda mutlu etmek istemiş,
Çekici bir hale getirdi dünyayı;

2 Yasna 30.7'de belirtilmiş "hakikatin ateşli sınavı"dır.

3 Yima (Cemşit), halkın daha önce hiç bilmediği maddi refaha eriştiği "İran'ın altın çağının hükümdarıydı. Yima'nın gerçekten büyük bir adam olduğu söylenir, ama aşırı gururundan ötürü düşmüştür. Böylece o, , uhsalıktan ayrılmış saf maddi büyüklüğü temsil eder.

Ama, Mazda, onun gibi yargılama beni,
Ben hep çabalarım yükseltmek için ruhu.

9 Kötü hoca, Mazda'nın sözünü çarpıtır,
Ve bozulur sözleriyle yaşamın planı;
Kalıtımızı bizden uzağa çevirir-
Vohu Menah'la akan değerli sevgiyi;
Benim bu sözlerim anlatır içten düşüncelerimi,
Başvururum sana ve Aşa'ya büyük istekle.

10 Onlar bozanlardır elbette onun sözünü,
İnsanı lekeleyen az çok ölümlü günahkarlar olarak,
Bakarlar boş gözlerle dünyaya ve güneşe;[4]
Dindar akılları bile çevirirler yalana doğru,
Ve zehirlerler böylece ruhumuzun gıdasını;
O onların yükseltilmiş silahıdır hakikate karşı.

11 Böyle kişiler bu yollarla kirletir yaşamlarımızı,
Dünyevi görkemle gözleri kamaşmış sayarlar
Günahkarı dünyanın en büyükleri olarak;
Burada aşağıda engel olurlar tüm yapılanlara,
Ey Mazda, yaşamın en yüksek hakikatinden
Döndürürler doğru insanların akıllarını.

12 Onlar öğrettikleriyle denerler ellerinden gelenin en iyisini
Böyle insanlar bırakabilir dürüst çalışma yolunu,
Ama Mazda onlara haklı cezayı yollar;
Kandırıcı şarkılarla baştan çıkarırlar tüm yaşamı

4 Peygamber tarafından salık verilen açık doğal mekanlardaki güneş ve dünya ibadetine karşı olarak, bu, Daevalar tarafından uygulanan gizli ve karanlık büyülü ayinleri anıştırır.

Hakikat olmayanla, ama aç kurtlarla biz karşılaşana dek,
Başka herşeye duyarsız[5] ve yalanda güçlüdürler.

13 Hangi umutlarla bu kurtlar elde etmek zorunda olsalar da
Yalanlar ve kötü akıllar ülkesinde güç,
Bu gücün kendisi yok eder onların ruhsal yaşamını;
Sonra onlar, Mazda, uzun yıllar duymayı özleyecekler
Senin ilahilerini söyleyen şarkıcılardan
Hep uyanık hakikatin düşmanlarına karşı, mesajı ilan etmelerini.

14 Bu kurtlar, çok eski günlerden beri yöneltir
Yüreklerini ve kafalarını, körleşmiş[6] aldatılmışların yardımıyla,
Yakalamak için senin ilahilerinin imanlı şarkıcılarını;
Baştan çıkmışların yardımını isterler,
Arzularlar dünyadan uzak olmasını Ahura'nın yaşamının,
Ve insanoğluna hükmetmek için umut ederler görünmez olmayı.

15 Onun görkemine kör ve onun sözüne sağır,
Boşa çıkmıştır onların bu planları tümüyle;
Köleliğe mahkum ettiği kurbanları
Hep uygun olmayan dünyaya hakim olmaya ve yönetmeye,
Kusursuzluk ve sonsuz yaşam elde edecekler,

5 Bunlar "kendi istekleriyle sağırdırlar"; onlar Karapanlar, Daeva ibadetinin ayin düşkünü rahipleridir.

6 Bunlar "kendi istekleriyle kördürler"; Kavayalar diye bilinirler. Aralarına, peygamberin çağdaşı olan birçok prens ve başkanlar katılmıştır.

Ve böylece ulaşacaklar Vohu Menah'ın ülkesine.

16 Bu gerçekten, son evidir mutluluğun,-
Bu hakikati bizim için getirmiş bilge hocalar;
Onların edimleri beni nefretle tehdit etse bile,
Hepsi senin ellerindedir, ey Ahura;
Bu insanların nefretini, yalanın yol gösterdiği
Engelleyeceğim senin müritlerine karşı.

AHUNAVAİTİ VI

(Yasna 33)

1 Yasa'ya uygun davranacak tüm insanlar,-
Tüm yaşamın esasını oluşturan yasaya;-
Tam adaletle Ratu[1] yargılayacak
Doğru ya da yalancı adamı;
Ondaki yanlışa karşı özenle
Tartacak birlikte karıştığı tüm hakikati.

2 Engel olmak istediğinde yalanın yolunu yürüyenlere,
Bir adam uğraşır, ister konuştuğu sözlerle,
Kesin kararlı ya da doğru davranışlarıyla,
Ya da yürümeyi öğrettiğinde onlara doğruluğun yolunu,
Elbette yerine getirir Tanrının kendi iradesini,
Mazda Ahura'ya olan sevgisinden çıkan.

3 Kim uygun davranırsa doğruluğa,-
İster 'Güvenli'[2] diye bilinsin,
İster 'Yoldaş'[2] diye adlandırılsın, ya da 'Arkadaş'[2] denilsin,-
Ve her kim özendirirse gayretle tüm yaşamı,
Bir yer sağlar kendine
Aşa'nın ve Vohu Menah'ın krallığında.

4 Böylece dua edeceğim uzak olmasına tüm İman isteğinin,
Tüm kötü amaçların, Mazda, senin süründen;
'Güvenli'den,[3] sapkın düşüncelerin,
'Yoldaş'tan,[3] düşman konu komşunun,

1 Kurtarıcı ya da peygamber.
2 Yasna 32.1'e bakınız.
3 Yasna 32.1'e bakınız.

'Arkadaş'tan,[3] kara çalan tabanın ve yalancı çobanın
Senin dünyanın otlaklarından dua edeceğim.

5 Senin en büyük hizmetkarın,[4] Sroş'a, yalvarırım,
Yardım etmesi için yaşamın son amacına ulaşmamıza,
Sonsuz yaşamı elde ederek, seninle birlikte biri olarak,
Vohu Menah'ın ağılı içinde, senin sevgine;
Aşa hakikatiyle birlikte yürürüz dar yolu,
Ve ulaşırız Tanrı Ahura'nın tek hakim olduğu yere.

6 Sana tapınan biri olarak, Aşa'ya sağlam,
Tüm yüreğimle, senin en kutsal ruhuna
Yavarırım onun koruyucu lütfu için;
Yerine getireceğim onun tasarladığı koruyuculuğu;
Böylece, Ahura Mazda, isterim senden
Senin bir görüşünü ve konuşmayı seninle.

7 Gel bana, en kutsal ve en iyi olan sen,
Görkemli biçimlerinle gel bana,
Ey Mazda, Aşa ve ey Vohu Menah;
Bizim topluluğumuzdan fazlasına ulaşabilir senin sözün,
Yüreklerimize ve aklımıza açıkça göster
Sana göstermemiz gereken görev ve saygıyı.

8 Yargıla, Mazda, tüm amacımı dikkatle,
Benim gerçek bağlılığımla izlediğim,-
Tapınmak olan sana ve seninle olanlara,
Doğru yürekle söylenmiş övgü sözlerine;
Bağışla bana ölümsüzlüğünü,
Kusursuz yaşamın daha büyük doruklarında önderlik
et bana.

4 Yasna 28.5'e bakınız.

9 Bu İkisi,[5] gerçekten, ey Mazda, senin güçlerin,
Tüm doğruluğun güçlü kurucuları,
Onlarla ışık ve bilgelik kazanırım ben;
Yüce Vohu Menah indirsin
Senin evinden bu ikisinin kutsamalarını,
Tek bir akılla çalışan güçlü birilerinin.

10 Tüm kutsal yaşamlar konmuştur senin ellerinin içine,
Tüm geçmiştekiler, ve tüm bugünküler,
Ve tüm, ey Mazda, gelecektekiler;
Lütfunla izin ver bizim bunları paylaşmamıza;
İnsanlık sevgisiyle, derin saygı ve hakikatle,
Yükselt ruhlarımızı senin ışığının ülkesine.

11 Güçlü Ahura Mazda, dua ederiz
Sana ve senin merhametli Armaiti'ne,
Aşa'ya, tüm yaşama kutsamalarını gönderene,
Vohu Menah'a ve Kşatriya'ya da:
Kulak verin bize, merhametli olun bize,
Dağıtırken gelmesi beklenen ödülü her birinize.

12 Göster kendini, Ahura, yüreğimde,
Armaiti'yle verin bana ruh gücünü;
En kutsal ruhunla, Tanrı Mazda,
Bağışla bana tüm İyiliği dualarımın ödülünü;
Aşa'nın aklıyla bağışlayın bana ruhsal gücü,
Ve tümünü kucaklayan sevgiyi, Vohu Menah'la.

13 Uzağı gören Tanrı, kazanabileyim lütfunu,
Açıkla bana şu senin paha biçilmez armağanlarını,-
Şunları, ey Ahura, senin Kşatriya'nın getirdiği,

5 Bunlar Haurvatat ve Ameretat'dır.

Vohu Menah'la akan kutsamaları
Ey kutsal Armaiti, öğret bize açıkça
Hakikatle kendi öz benliğimizi anlamayı.

14 Sana getirir kurban olarak Zerdüşt
Tüm yaşamını ve kendi varlığını;-
Mazda'ya, sevgi düşüncelerini, ve onların ilk meyvelerini,
Aşa'ya, tüm edimlerin ve sözlerin en iyilerini;
Senin yasana imanlı itaati getirir o,
Onun ruhunun gücünü ve cismini sana sunar.

AHUNAVAİTİ VII

(Yasna 34)

1 Yaptığım işlerle, söylediklerimle,
İçimdeki derin düşüncelerle,
Sonsuz yaşam ve hakikat getiririm insanoğluna,
Kusursuzluktan ötürü güç, Mazda, ben getiririm;
Birleşebiliriz onlarda ve sende,
Ahura, coşkun özverimizle.

2 Yalnızca hep seni düşünürüz,
Ve ölçüp biçeriz Vohu Menah'ın sözlerini;
Düşünürüz kutsal insanların davranışlarını,
Ruhları hakikatle en kusursuzca uyuşan;
Böylece geliriz yakınına senin ve senin olanların,
Sevgiyle, Mazda, ilahiler söyleyerek.

3 Ne gerekliyse, Ahura, sana,
Ve Aşa'ya, öderiz alçakgönüllükle,-
Senin dingin krallığında yaşayan biz tümümüz,
Senin Vohu Menah'ınla yerine getireceğiz;-
Çünkü hakikati arayanlar bulur yukardaki krallıklarda,
Tümünüzün arasında, ey Mazda, eksiksiz mutluluğu.

4 Senin iç ateşini, Ahura, görmek için
Özleriz, -o çok pırıldayan hakikatle;
O senin gücüne sahip; amacımız ve umudumuz o,
Aydınlatır inananı açıkça yaşamla;
Ama Mazda, inanmayanların yüreklerinde
Görür gizli kötülüğü bir bakışta.

5 Ne kadar büyük gücün! Özlüyorum derinden
Hizmet etmeyi, ey Mazda, ve seninle olmayı,
Aşa'yla ve Vohu Menah'la olduğu kadar!
Bilerek senin müritlerini koruduğunu,
Seni sayarız en yüksekteki varlıklar olarak,
Daevalar ve kötü insanlardan ayrı olarak.

6 Ve böyle, gerçekten çok hakikisin,
Ey Mazda, Aşa ve ey Vohu Menah,
Böylece varsın bana yardım eden yol gösterici ellerin,
Ki dünyadaki yaşamımın tüm değişiklikleriyle
Müridin ve şarkıcın kalayım,
Ve böylece kırayım ruhumun prangalarını.

7 Mazda, nerede müritlerin, bilen
Vohu Menah'ı? Zorluk ve sıkıntıda
Onların tanrısal kalıtının bu bilgisi
Özgürlük getirir onların aklına ve düşüncesine;
Tanımayız senin dışında hiç kimseyi;
Böylece koru bizi sonsuz yasanın altında.

8 Çok korkuyor böyle davranışlarımızdan düşmanların:
Tehlike var onların saflarından çoğuna,
Hep ezdiği yerde güçlülerin zayıfları;
Hakikatin yasasına, ey Mazda, meydan okur onlar,
Aldırmazlar Aşa'nın öğretisine;
Böylesinden uzak durur senin Vohu Menah'ın.

9 Düşmanların, kutsal Armaiti ile alay eden,-
Öyle çok saygın ki, ey Mazda, bilgelerce,-
Kötülük yaparken yine ona meydan okurlar,
Vohu Menah'ın sevgisini bilmemezlikten:

Aşa'yla defeder o böylesini,
Bizim bu evcilleşmemiş yabanıllara yaptığımız gibi.

10 Ama senin düşmanlarına Vohu Menah'ın işini
Senin pirin açıklar, ve öğretir onlara sevmesini,
Ve söz ederler onlara kutsal Armaiti'den
Her yürekte bulunan Aşa'nın kökeni olarak;
Tüm düşmanların gelecek sana sonunda,
Ahura Mazda, öğrendiklerinde bu hakikati.

11 Sonra senin iki görkemli gücün, Haurvatat
Ve Ameretat götürecek onları ışığa,
Vohu Menah'ın sevgisiyle ve Kşatriya'nın gücüyle;
Aşa'nın yardımıyla Armaiti sağlar
Sonsuz yaşamı ve ruh gücünü onlara;
Bunlarla birlikte, ey Mazda, çalışır ve kazanırsın.

12 Nedir senin yol gösteren kuralın? Nedir arzun
Nasıl övelim, nasıl tapalım sana?
Önderliğin açık, ey Mazda, öğret bize;
Böylece gelsin bize söz verdiğin kutsamaların
Uymak için buyruklarına; önderlik et bize hakikatin
Yollarında, ki böylece anlayalım sevgini.

13 Yolu, ey Ahura, Vohu Menah'ın,
Bana işaret ettiğin tek yol,-
En eski öğretisidir tüm kurtarıcıların,-
Onların hatırına yapılan iyi edimler götürür çok uzaklara;-
Bu öğreti götürür insanoğlunu doğru bilgeliğe,
Yaşamın bu tek ödülüne-senin amacına.

14 Bu ödül en değerli olacak, ey Mazda, eminim
Kazanıldığında ölümlü gövdelere giydirilmiş ruhlar
tarafından;
Vohu Menah tarafından öğretilen sevgi edimlerinde;
Çünkü onlar bereketli dünya anaya en iyi hizmet
Ve yardım ederler, Ahura, senin kutsal planınla;
Aşa'nın görevini yerine getirir onlar; yaparlar senin
arzunu.

15 Hangi sözler ve işler en yüce ve iyi ise,
Bana öğret, ey Mazda, yaşamım göstersin,
Arkadaş sevgisiyle, hakikat arayışıyla,
Özlemlerimi ve yüreğimin dualarını;
Yeniden yenile, Ahura, hizmet gücüyle,
Yaşamımı, ve istediğin gibi -doğru yap onu.

GATHA UŞTAVAITI

Aydınlatma Gathası

UŞTAVAITI I

(Yasna 43)

1 Kim getirir başkalarına ışığı, kendisi ışık alır,
Mazda Ahura, Tanrının, bağışladığı;
İlerleme için, Aşa'nın yasasını korumak için,
Dua ederim yeniden yenilenmiş yaşam ve ruh gücü için;
Armaiti, kutsa bizi tanrısal ışıkla,
Ve biçim ver yaşamımıza buyurduğu gibi Vohu Mẹnah'ın.

2 Böylece alır o Tanrının bağışladığının en iyisini;
Işık için çalışanın kendisi görür ışığı,
Senin en kutsal ruhun, Tanrının öğrettiği gibi;
Bilgeliği, Vohu Menah'ın öğrettiği, yazgılı kıldığı
Hakikat yasasıyla, gelişecek günden güne,
Ve kutsayacak ve uzun yıllar boyunca destekleyecek onu.

3 Bu adam kesinlikle ulaşacak en yüce iyiye,
Bize işaret eden mutluluğun yolunu,
Dünya üzerindeki yaşamımız ve gelecekteki için;-
Hakikatin dünyasına çıkaran yolu,
Ahura'nın oturduğu yere, ve sevgide bilge,
Senin müritlerinin, ey Tanrı, seninle bir olduğu yere.

4 Biliyorum seni, ey Tanrı, hem kutsal, hem de güçlü olan,

Senin ellerinden yüreklerimizin arzusunu kazandığımız,
Sen, yalan ve doğruya ödülünü bağışladığın zaman:-
Sonra yüreğimde senin alevin parlakça ışıldayacak,
Ruhum duyumsayacak Aşa hakikatinin gücünü,
Ve Vohu Menah'ın gücü benim olacak.

Kutsalsın sen, biliyorum, ey yüce Tanrı,
Birinciydin sen, biliyorum, yaşam başladığında;
İnsanların tüm düşünceleri ve sözleri ve edimleri
meyve
Verecek, belirtildiği gibi senin sonsuz yasanda-
Kötülük kötüye, iyiliğin nimetleri iyiye-
Senin bilgeliğin böylece yazgılı kılar zamanın sonuna
dek.

Sen ve yaşamın gerçek ruhu amacı gösterdiğinde,
Dineldiği yerde senin Kşatriya'nın, Mazda'nın ve
sevginin,
Bizimle çalışırlar ve hakikate götürürler bizi;-
İmanlı rehberimiz, kararlı Armaiti, gösterir
Takdir edilmiş Amacı, ve bozamayacak hiç kimse
Yerine getirilmesini senin iradenin ve planının.

Kutsalsın sen, biliyorum, ey yüce Tanrı,
Sevgiyle iyilik yüreğime girdiğine göre;
Sordu bana sevgi: "Kimsin sen? Ve kimindir yaşamın?
"Hangi yolu seçtin, saldırdığında kuşkular yüreğine?
"Kardeşlerin arasında, kim durur yanında,
"Ve senin kendi yararına hangi yol olacak senin?"

(Ben, Zerdüşt, yanıtladım:)
Zerdüşt'üm ben, sevgiye ve iyiye ahdetmiş,

Tüm yüreğimle karşı çıkan tüm yalana,
Getirerek yaşamın doğru sevincini;
Böylece senin sonsuz gücüne katılacağım,
Ve müritin olacağım her zaman
Ve, Mazda, yalnızca senin için oluşturacağım ilahilerimi.

9 Kutsalsın sen, biliyorum, ey yüce Tanrı,
Sevgiyle iyi yüreğime girdiğine göre;
Sordum: "Nedir senin kutsal iraden? Kime
"Her gün en çok saygımı sunacağım?"
O zamandan beri senin ruhsal ateşine sunarım
Saygımı, ve senin sonsuz yasana.

10 Yani önderlik et bana senin Aşa'na doğru, özlem
duydum
Ona, Armaiti'ye bağlı gelirim;
Sorgula bizi şimdi, ve dene imanımızı
Kanıtladığımızı; senin denemen seçip ayıracak yürekliyi;
Bu öncüler, doğru ve sağlam, senden ilham almış,
Götürecek imanlıyı, ve yerine getirecek planını.

11 Kutsalsın sen, bilirim, ey yüce Tanrı,
Sevgiyle iyilik yüreğime girdiğine göre,
Ve bu öğretiyle doğru ve bilge oldum;
Zorluklar geldiğinde, insana imanım
Götürür beni senin öğrettiğini olmaya ve yapmaya-
Benim kendi gerçek benliğim olmaya ve en iyisini
yapmaya.

12 Ve sen buyurduğunda, "izleyin hakikati,
"Ve böylece bilgeliği kazanın" diye,-benim kendi
arzumdu bu;

Arzularım çalışmayı, yüreğimde
Sroş yükselene dek, -senin yasana itaat ederek;
Yayılacak o yüreğime tanrısal ışıkla,
O ödüllendirirken bizi neyi her birimiz hak edersek.

13 Kutsalsın sen, bilirim, ey yüce Tanrı,
Sevgiyle İyilik yüreğime girdiğine göre;
Bilebiliriz arzularımızın bizi nereye götüreceğini,
Az kişinin sorma yürekliliğini göstereceği iyiliği
bağışla bize,-
Bağışla bize armağanını uzun yaşamın,
Uzun süren hizmet yaşamının, senin Kşatriya'nın
götürdüğü.

14 Büyük Tanrı Kşatriya o sevdiklerine getirir
Senin huzur ve bilgeliğini; kazanır bu insanlar;
Bu severek yaptıkları hizmetler için armağanlar;
Bu senin düzenlerine uyanlar birleşecek
Tüm doğru hizmet edenlerle kutsal bir toplulukta,
Senin mesajını açıklamak ve insanoğlunu kurtarmak
için.

15 Kutsalsın sen, bilirim, ey yüce Tanrı,
Sevgiyle İyilik yüreğime girdiğine göre,
Bu öğretti bana sürekli iç gelişme için
Dingin ve sessiz düşünceye dalmanın en iyisi olduğunu;
Uzlaşmamalıdır hiçbir önder yalancı birileriyle,
Doğruluğun düşmanları olduğunu düşünenlerle.

16 Mademki, Ahura, Zerdüşt'ün seçimi
En kutsal ve en iyi olduğuydu senin ruhunun;
Hakikatin yaşamımızı güçle doldurmasını bağışla,

Ve senin Kşatriya'nla birlikte, güneş gibi parlak,
Armaiti otursun aramızda; getirebilsin
Vohu Menah'ın yaptırdığı işler için kutsamalarını.

USHTAVAITI II

(Yasna 44)

1 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle,
Alçakgönüllülükle sorarım: Nasıl tapınacağım sana?
Mazda, senin için sevgiyle dolu yüreğim,
Seni bilen biri önderlik etsin bana yolda;
Aşa akıllarımızın büyümesi için yardım et bize,
Vohu Menah aşağı gelsin ve otursun bizimle.

2 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Nasıl varacağız kutsal yaşamın amacına?
Kim yukarı çıkacak ve yol gösterecek özlemli ruhlarımıza?
Senin hakikatinle kutsal olacak önderimiz,
O, gerçekten, çiçeğidir soyumuzun,
Koruyucusudur, Mazda, ve ruh sağaltan dostu.

3 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Büyük yaratıcı Aşa'ya hangi yer verilmiştir?
Kimdir sonsuz yasanın ilk babası?
Hangi varlık yollar döşemiştir güneş ve yıldızlar için?
Kim yapmıştır Ayın büyümesini ve erkenden küçülmesini?
Tüm bunları ve daha çoğunu kıvançla sorarım, ey Tanrı.

4 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Kimin gücü taşır dünya ve gökyüzünü ayrı ayrı?
Kim bakar sulara ve bitkilere yerinde?
Kim önderlik eder rüzgarlara akışlarında?

Kim yağmur yüklü karanlık bulutları uzaktan ağır
ağır taşır havada?
Ve kim ilham verir Vohu Menah'ın sevgisine?

5 Bunu sorarım, Ahura bana gerçeği söyle:
Hangi mimar biçimlendirdi ışığın krallığını,
Ve karanlığın krallığını da? Kim böylece planladı
Bizi hem uyku, hem de uyanma-dinlenme ve çalışma
için?
Kim yarattı tanı ve gündüzü ve geceyi
Bilgeye tüm yaşamın amacını öğretmek için?

6 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Söyle bana eğer öğrettiğim şeyler gerçekten doğruysa-
Armaiti eylemle arttıracaksa
Hakikat birikimimizi; sevgiyi izleyen gücü?
Kime miras kalacak, bana gerçekten söyle ey Tanrı
Bereketli toprak ananın tatlılığı?

7 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Kim verdi bize değerli Armaiti'yi ve gücü
Kardeşliğimize hizmet etmek için? Kim neden oldu
oğulun
Yaşayan soluğuyla babaya boyun eğmesine?
Kıvançla bilirim seni, Mazda, yüce Tanrı,
Bunların tümünün yaratıcısı kutsal ruhla.

8 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Açıkla amacını, Mazda, ruhum için;
Doğru öğretini ararım Vohu Menah'la,
Aşa'nın bilgeliğiyle ararım yaşamın amacını;
Tüm ruhumla boyun eğeceğim buyruklarına,

Ve böylece erişeceğim sana ve sonsuz ışığa.

9 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Nasıl adarım tüm benliğimi sana
Tüm gücümle yaptığım kutsal hizmeti?
Bu dindir, bana bilgelik öğretti.
Senin sevgili müridin oturacak seninle,
Hizmetinde, insan ve hakikat sevginde güçlü.

10 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Açıkla bana imanını, en iyisini insanlık için,
Senin hakikatin yükseltir, ilerletir tüm yaşamı;
Armaiti'yi yüreklerimizde tutmayı öğret ki bize,
İnsani davranışlarımızı doğru yönetsin o;
Öğret bize özlemli akıllarımızı sana çevirmeyi.

11 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Nasıl yaşayacak Armaiti yüreklerde
Her kime İman açıklanacaksa?
Sen Beni seçtin bu görevi yerine getirmek için;
Boyun eğenlersenin kurallarına arkadaşların olacaklar,
Gerisi hep sayılacak düşmanların.

12 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Hangi yanda duracağım, doğrunun mu, yalanın mı?
Görüşecek miyim yalancı birileriyle, kötülük yapan,
Ya da onların kurbanlarıyla, acı çeken hakikat için?
Yanlış, hep yadsır senin değerli armağanlarını,
Yayılmaz mı yalan onların akıllarına ve yüreklerine?

13 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Nasıl tutacağız yalancı birini bizden uzakta?

Uzakta kalacağız imanı olmayanlardan;
Uzakta kalacağız birleşmek için çabalamayanlardan
Hakikat ve bilgelikle; ayrıca kalacağız
Uzakta sevgide sevinç bulmayanlardan.

14 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Tek düşmanlarımız, yalancı birilerini, nasıl
Getireceğiz Aşa'nın kutsal ellerine?
Sonra kutsal sözlerinle temizleyeceğim onları;
Ve kötü umutlarına engel olarak,
Acı ve hüzünle kurtaracağım yaşamlarını.

15 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Hakikatinle beni yalandan korurken,
İki tarafda yardım için sana yalvarıp dururken,
Sonra, Mazda, uygunluk içinde kendi yasalarınla,
Doğru ve yanlıştan, hangi yana bağışlayacaksın
Kutsamalarını ve utku tacını?

16 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Hangi kahraman koruyacak bizi senin sözlerinle?
Göster bana bilge ruh sağaltan rehber ve arkadaşı,
İtaat ve insan sevgisiyle dolu;
İkisini de elde edebilir, ey Mazda, senin lütfunla,
Çünkü senin sevgini kazananlar zengindir ikisinde de.

17 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Nasıl ben, Mazda, senin yönetiminde erişeceğim
Coşkun amaca, ve seninle birlikte biri olmaya?
İnandırıcı bir sesle götürürüm insanoğlunu
Kusursuz sonsuz yaşama, senin hakikatinle-
Bizim en iyi ve tek rehberimiz-senin kutsal sözüne.

18 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Nasıl kazanacağım Aşa'yla o ödülü-
On kısrak, duyularım,[1] aygır aklın öncülüğünde,
Ki kısraklar taşıyacak beni güvencede senin ışığına;[2]
Kusursuz Sonsuz Yaşama erişeceğim yere,
Ve ayrıca getireceğim bu armağanları tüm insanoğluna.

19 Bunu sorarım, Ahura, bana gerçeği söyle:
Hakikat-sözcüsü ödül yerine
Kötü kabul görürse dünyanın büyük birilerinden,
Bu boşlama için burada aşağıda ne öder?
Çok iyi bilirim böylesi için neyin yattığını ilerde,
Gelecekte-doğru sayılacak Mazda'nın yasası.

20 Mazda, niye günahkar güçlü?
Sorarım dahası: Birçoğu bencil amaçlar için
Attılar dünyamızı nefrete, kavgaya ve kedere,
Bağladılar onu sana hem sağır, hem de kör olan insanlara;-
Bunlar onu güvenli yapmaz mı Aşa'nın ellerinde,
Ve barış ve sevgi dolu, götürmez mi onu sana?

1 Orijinal sözcükler "bir aygır ve bir deve öncülüğünde kısraklar" anlamında "aspao arşnavaitiş uştrem-ça"dır. On kısrak, beş algılama duyusu ve beş eylem duyusudur. Aygır bu duyuları kontrol eden akıldır. Bu imgelem "Katopanişad" ve Plato'nun Phaedros'unda da bulunur.

2 "Uştra" sözcüğü "aydınlanma" anlamındadır. Geç Avesta'da sözcük "deve" anlamındadır.

UŞTAVAITI III

(Yasna 45)

1 Şimdi konuşacağım; kulak ver ve dikkat et hem de,
Tümünüz, yakın ve uzaktan öğrenmek için gelenler,
İyi anımsayın bu açık hakikatleri, öğretirim ben;-
Asla yine kötü hocalar aramayacak
Yok etmek için yaşamı, ne de aldatılmışlara
öneremeyecekler
Kandırıcı sözlerle yanlışın hoş yollarını.

2 Şimdi konuşacağım çift ruh hakkında
Bir araya gelen yaratılışın şafağında,
Böylece konuştu kutsal biri ikiziyle:-
"Aramızda ne düşünceler, ne arzular, ne de sözler,
"Ne öğretiler, ne inançlar, ne de edimler uyar;
"Öz benliklerimiz ve ruhlarımız oldukça uzak."

3 Ve öğreteceğim yaşamınızın ilk hakikatini,
Eksiksiz-bilge Ahura'dan öğrendiğim;
Açıklayacağım Mazda'nın bana öğrettiği gibi,
Yaşamda yapmaya çalıştığımı;
O boyun eğmeyenler Mazda'nın kutsal sözüne
Yaşamın tek sonu hüzündür onlar için.

4 Ve göstereceğim yaşamın yüce amacını;
Aşa'nın bilgeliğiyle anladığım
Ki Mazda yazgılı kıldı yaşamın yasalarını;
Babasıdır o çalışkan seven aklın;
Kızı Armaiti hep çalışır iyilik için;
Kandıramaz hiç kimse kadiri mutlak Tanrıyı.

5 Ve öğreteceğim bana açıklanmış olanı
En kutsalın söyleriyle-dinlemek için en iyisini;
Onlara yüreklerinde gerçekten itaat edenler,
Onlara gelecek kusursuz sonsuz yaşam;
Ve Vohu Menah götürecek onları edimlerine
Sevginin; ve böylece varırlar Ahura'nın ışığına.

6 Konuşacağım herşeyin en yücesi üstüne,
Onu överek, hakikatiyle bilgeliğin tanrısı,
Ve onun olan bilgeliğin tanrıları[1] üstüne;
İyi ruhuyla duyabilir çağrımızı,
Ona imanımla söz veririm Vohu Menah'la,
O, bilgeliğiyle götürür beni ışığına.

7 Lütfuyla karşılar tüm arayanların aradığını,
Tümünün şimdiki, ya da geçmişteki, ya da gelecekteki:
Doğru ruh üstün gelecek ve kazanacak
Sonsuz yaşamı; ama yalancı bulacak
Hep yeniden yenilenmiş acıyı; -böylece Mazda Ahura,
En güçlü, planladı bunu, kendi yasasını.

8 Onu bize döndürmeye çalışırız biz şarkılarla,
Çünkü onu tam gördüm ruhun gözleriyle;
İyi düşünceler, iyi sözler ve iyi edimler öğretti ilk bana,
Ve sonra Aşa'yla anladım
Mazda Ahura'nın yüce Tanrı olduğunu;
Bağlılık şarkıları sunacağız ona.

9 Onun yardımını arayacağım ve Vohu Menah'ınkini,
Çünkü planında hem mutluluk, hem de dert bulunur;
Güçlü Kşatriya'sını gönderdi obize

1 Ameşa Spenta.

Kardeş insanlara nasıl hizmet edileceğini öğretmek
için,
Ve ileri, hakikate doğru ilerleyecek soy
Derin bilgeliğiyle seven bir aklın.

10 Armaiti'yle onun yardımını arayacağım,-
O hem biçimin Ttanrısı ve hem de yaşamın tanrısı;
Budur onun söz verdiği tüm yaşayanlara:
Akılve sevgi saklandı ruhlarımızda,
Hizmet etme gücü getirin; kusursuz sonsuz yaşam
Kazanırız, güçlendi ruhlarımız, yeniden yenilendi
yaşamlarımız.

11 Daevaları ve taraftarlarını yadsır o
Onlar onu, herşeyin efendisini yadsırken,
Karşı çıkarlarken onlar ona her düşünce ve edimde;
Böylece ona kim itaat eder ve saygı gösterirse
Kurtarıcı, bilgeliğin tanrısıdır,-açıklar o,
Ey Mazda Ahura, yaşam yolunu;-
Arkadaşımız, kardeşimiz, babamız olur o.

USHTAVAITI IV

(Yasna 46)

1 Hangi ülkeye yöneleceğim? Nereye çevrilir
adımlarım?[1]
Güvenli öğrencilerden[2] ve arkadaşlardan[2]
Ayrı ve uzak tutuyorlar beni;
Yoldaşlarımdan[2] biri bile bana sevinç vermez,
Ve yalana tutunmuş hükümdarların tümü;
Sonra nasıl sevindireceğim Mazda Ahura'yı?

2 Mazda, biliyorum dünyevi gücümün yoksunluğunu,
Çünkü sahip olduklarım ve arkadaşlarım az;
Ama Ahura, sana başvuruyorum,
Sevenin Sevilene[3] yaptığı gibi; öğret bana nasıl
Seninle kusursuz mutlulukta birlikte olabilirim;
Aşa'yla sevginin gücünü duyumsamamı sağla.

3 Ne zaman, Mazda, Aşa günlerinin şafağı ağaracak,
Ne zaman bilgeliği kurtarıcılarının pırıldayarak
İnsanoğluna gerçekten hızlı gitmeyi öğretecek
Hakikatin yolu üzerindeki Aşa dünyalarında?
Kime doğru onların seven kutsal kitabı önderlik edecek?
Sizleri seçtim ben öğretmek için.

4 Yalancı engel olur doğruya her yerde
Yardım etmesine insana yokuş yukarı yolda;

1 Peygamberin yaşamında ona yardım edecek kimsenin bulunmadığı ve kendini tek başına düşmanlarla çevrili gördüğü bir zaman gelir. Ruhu yardım için bağırır.

2 Yasna 32.1'e bakınız.

3 Burada "tasavvuf" felsefesi'nin özü bulunabilir.

Çalışmaz arkadaş gibi, tehlikelidir;
İşinde yardımcı olarak çağırma onu;
Ona karşı çıkanlar, Mazda, yürek ve ruh,
Gerçek önderlerdir, itaat edenlerdir senin iradene.

5 Güçlü bilge insan, rehberliğinde tanrısal yasanın,
Ya da kendi insan yüreğiyle, alır sevecenlikle
Gelen tüm yalvaranları, yalancı olsalar da;
İzler Aşa'nın yolunu, hakikat için yaşar,
Ruhu yok eden yollardan onların günahkar adımlarını
Bilgece götürecektir güvenliye.

6 Ama eğer güçlü biri böylece yardım etmezse
değiştirmek için
Kötüyü, tuzağa düşecektir kendisi;
Yalanın karşı durmadan varolmasına izin verenin,
Kendisi destekleyicisi olur yalanın;
Doğruluk sevmektir gerçeği söyleyen insanı;
Budur yasa ruhlar ilk aşağıya gönderildiğinden beri.

7 Kimi göndereceksin, ey Mazda, korumak için
Tümümüzü, yalan gözdağı verdiğinde nefretle,
Senin kendi ateşin ve sevgin dışında?
Bunların ikisi de uyandırıldığında yüreklerimizde,
Aşa'ya uyulacaktır, ey Ahura,-
Ruhum anlasın bu kutsal hakikatı.

8 Ama, tabii ki, biri düşünürse yaşama zarar vermeyi,
Onun alevlenen nefretinin edimleri dokunamayacak
bana;
Kendi başına geri dönecek bu nefret;
Nefretinin edimleri önleyecek kendinin

Kusursuz yaşamı bilmesini; ama bu aynı nefret
Hiçbir biçimde, Mazda, koruyamayacak onu yanlış
yaşamdan.

9 Senin hangi müritlerin öğretecek bunu:-
Yakarılacak en değerli kişi sensin,
Edimlerin kutsal yargıcı, hakikatın tanrısı sen?
Kendi planını kuran yaşamın gizemleri
Açıklar dünyanın yaratıcısı;
Sevgiyle çözmeye çalışacağız bu gizemleri.

10 Erkek ya da kadın, Mazda, getirdiğin
Yaşama, buyurdun en iyisi diye,-
Aşa'nın en iyi kutsamalarını, andı Vohu Kşatriya,
Hizmet etme gücü, ki gelir Vohu Menah'la,-
Öğreteceğim tümüne böyle tapınmasını sana ve senin
olanlara,
Onlarla birlikte geçeceğim senin yargı Köpründen.[4]

11 Gururdan körleşmiş, ve sağır olmuş yalan öğretiden,
Prensler ve rahipler hoşlanır boyunduruğa koşmayı
insanoğlunu
Kötü edimlere ve böylece yok etmeyi gerçek yaşamı;
Ama geldiklerinde senin yargı köprünün durduğu
yere,
Öz benlikleri azarlayacak onları düşerlerken,
Yalanın evinde[5] oturacaklar.

12 Turan'ın[6] Fryana'sının güçlü akrabaları

4 Aynlanların ruhlarının yargılandığı ve ödüllerinin belirlendiği köprü.
5 Yalanın evi bizim sıradan dünyamızdır.
6 Turanlılar, İran'ın geleneksel düşmanlarıydılar. Liderlerinden birinin adı "Fryana"ydı, Zerdüşt'ün vazettiği imanı benimsemiştir.

Armaiti'ye eğilimli, Aşa'nın yönelttiği
İlerlerler insan yaşamının mutluluğuna;
Sonra, Fryana, sıkıca birleştirir onları bir bütüne
Vohu Menah'la ve açıklar onlara
Mutluluğa götüren Mazda Ahura'nın yasalarını.

13 Spitama'nın yüreğini doyuran insan
Ve Zerdüşt'e görevini yerine getirmesi için yardım eden,
Ün kazanacak dürüst ve doğru bir insan olarak;
Dolu bir yaşam Mazda Ahura bağışlayacak ona,
Daha geniş çevrelerde sevgisi yayılacak
Sıkıca bağlı sayacağım onu Aşa'nın hakikatine.

14 Kimdir senin arkadaşın, Zerdüşt, hakikatle bağlı?
Kim ünlendirir senin büyük kardeşliğini?
Kava Viştasp[7] bu insandır,
Dünyaya barış getirecek olan, insana iyi niyet;
Mazda, ötekilere de, senin gönderdiğin,
Sevgi mesajını vereceğim.

15 Ey büyük Spitama soyunun evlatları,[8]
Ey oğulları Haechat-aspa'nın,[8] öğreteceğim
(Duymanız sizin için çok iyi olan şu şeyleri;)[9]
Ki ayırabilirsiniz bilgeyi bilge olmayandan;
Edimlerinizle erişebilirsiniz Aşa'ya kendiniz,
Ahura'nın öğrettiği onun ilk yasasıyla.

7 O, Zerdüşt'ün ilk kral müridiydi. 'Kava'ydı, yani Başkan ya da Kral'dı. Bakteria'da hüküm sürmüştür. Yasna 28.7'e bakınız.

8 Spitama, Zerdüşt'ün ünlü bir atasıydı. Haeçat-aspa, peygamberin büyük dedesiydi.

9 Tüm elyazmalarında bu şiir bir dize eksiktir, beş yerine dört dizedir. Bu eksik dizeyi tamamlamaya çalıştım.

16 Frashaoshtra,[10] topla Müritlerini,
Ey Hvogva,[10] götür onları daha yüksek krallıklara
Sonsuz ışığa ikimizin de arzuladığı gibi;
Hakikatle sıkıca bağlı olduğu yere Armaiti'nin,
Kşitriya'nın, sevgiyle kazandığı, mutlak hüküm
sürdüğü yere,
Görkemiyle ışıldadığı yere Mazda Ahura'nın.

17 Ey bilge Jamasp[11] Hvogva,[11] öğrettim
Eylemi, eylemsizliği değil, daha yüksekte duranı,
İtaat ederek, sonra, onuniradesine, tapınırız
edimlerimizle;
Büyük Tanrı, dünyaların olağanüstü koruyucusu,
Sonsuz yasalarıyla ayırdına varan,
Kimin gerçekten bilge ve kimin bilge olmayan
olduğunun.

18 En iyisini söz veririm gerçekten insana,
Bu işimde bana en iyi yardım edene;-
Gönderirim kutsamalarımı ve sevgimi ona;
Ama karşı koyarım bana karşı koyana;
Böylece, Mazda, yerine getiririm senin isteğini ve
yasanı;
Bu yaptığı seçimdir aklımın ve yüreğimin.

19 Kim ki Aşa'yla tümüyle başarır
Dünya üzerindeki yaşamımızı yenilemeyi,-
Zerdüşt'ün görevini, iradesini Ahura'nın,-

10 Fraşaoştra, Zerdüşt'ün müridiydi. Hvogva onun soyadıdır. Viştasp'ın rahibiydi. Yasna 28.8'e bakınız.

11 Bilge Jamasp, Fraşaoştra'nın erkek kardeşiydi. Viştasp'ın da rahibidir. Zerdüşt'ten sonra imanın lideri olmuştur. Yasna 28.8 ve 46.16'ya bakınız.

Sonsuz yaşamı kazanır ödül olarak,
Miras alacaktır tüm dünyanın verdiğini;
Mazda, en bilge, böyle bana açıklandı.

GATHA SPENTA MAINYU

Kutsal Tinin Gathası

SPENTA MAINYU I

(Yasna 47)

1 Senin kutsal ruhun ve sevgin götürür,
Yol göstericiliğinde hakikatin düşünceleri ve sözleri
ve edimlerinin,
Kusursuz sonsuz yaşama ulaşacak insan;
Kşatriya ve kutsal Armaiti'yle,
Bağışlayacak Mazda Ahura tüm bunları.

2 En iyiye kutsal ruhun götürür,
Dili söyleyecek yalnızca sevgi sözlerini,
Yerine getirecek elleri Armaiti'nin görevini,
Bir tek düşüncenin yol göstericiliğinde yaşamı-
Ki yalnızca Mazda'dır hakikatin kaynağı.

3 Bu kutsal ruhun sensin gerçek babası,
Bize sevinç vermek için sen yarattın bu dünyayı;
Ve sen gönderdin Armaiti'yi korumak için,
Barış getirir bize o, ne zaman sevgiyle dolsa,
Vohu Menah'la birlikte, Mazda, konuşuruz.

4 Senin kutsal ruhun işini bozar kötü birilerinin,
Ama, ey Mazda, doğru insanın değil;
Burada aşağıda az varlığı olan insan
Eğilimlidir hakikate, ama
Mutsuzdur çok varsıl olan, ey Tanrı.

5 Ve Senin kutsal ruhunla, Tanrı Mazda,
Kazandı doğru, en iyilerin tümünü;
Yalancı biri uzak kalacak senin sevginden;-
Kötü akıldan çıkar tüm davranışları,
Karartır ve bulandırır ruhunu kötülükleri.

6 Bu kutsal ruhunla onaylarsın sen,
Ey Mazda Ahura, yazgımızı;
Bağışlayacak ateşin beklenen ödülümüzü;
Armaiti ve Aşa büyürken içlerinde,
Gerçeği arayanlar yöneltilecek senin yoluna.

SPENTA MAINYU II

(Yasna 48)

1 Biri yendiğinde yalanı hakikatle,
Sonunda elde eder
Yanlış hocaların açıkladığı 'düşlerini';
Senin mutluluklarınla, ey Ahura,
Artacak bağlılık yüreklerimizde.

2 Aklımdaki savaşım başlamadan önce,
Anlat bana, Ahura, tüm bilmem gerekeni,
Bana bilgi ve güvence ver, ey Tanrı,
Ki doğruluk yenecek yalanı;
Böyledir senin planın-yaşamın son biçimi.

3 Bu hakikat en iyisidir tüm bilgelerin bileceğinin,-
Aşa'yla öğretir bunu bilge Ahura;-
Tüm kutsal azizler, tüm bilge birileri, tüm vaaz edenler
Senin gizemli bilgini, anladı bu hakikatı,-
Hazırdır sana Vohu Menah'ın sevgisiyle.

4 Hangi edimler ya da sözler yükseltir aklı
Ya da indirir onu,-benlik kesin izleyecek;-
Bir kere yaptığın seçimi, ruhsal irade benimser
Usu rehber olarak, daha iyi ya da daha kötü için;
Onların yazgılarını farklı yapar senin bilgeliğin.

5 Kötü hükümdarlar yönetmesin bizi-ama iyiler yönetsin
Senin iyi bilgeliğinin rehberliğinde, Armaiti;
Yaşamımızı hakikate adamak en iyisiydi,
Didinmek toprak ana için; yürürüz yolu

Onun tüm yaratıklarını ışığa götürerek.

6 O[1] gerçekten güvenli barınağımızdır; getirir o
Ruh gücünü ve yenilenmiş yaşamı, sevginin ikiz armağanlarını;
Mazda kapladı onu insan için yiyecekle,
Besledi tüm insanoğlunu yaşamın şafağından beri;
Böyledir Ahura'nın planı-ve yasası Aşa'nın.[2]

7 Uzak tutun nefreti sizden; imrendirmesin hiçbir şey
Uslarınızı zorbalığa;-tutunun sevgiye:
Kutsal hocalar kurdu hakikate köprüyü,
Ve götürecekler kalabalığımızı senin evine,
Ahura, senin Aşa'nın hep oturduğu yere.

8 Mazda özlerim Kşatriya'yı, tanrısal kuvveti,
Yine de özlerim senden gelen kutsamaları, ey Tanrı,
Coşkun müritlerinin kalabalığının üzerine;
Aşa'yla göster kendini, açıkla iradeni,
Ve yardım et kutsal ruhuna işinle.

9 Nasıl bileceğim herşeyi yönettiğini,-
Hatta onların üzerinden, kim, Mazda, gözdağı verir;
Göster bana sevginin şeklini,
Vohu Menah'ınkini, ve nasıl onun kutsamalarının aktığını;
Emin olmalı peygamberiniz nasıl davrandığınızdan.

10 Ne zaman varacak arkadaşlarım senin imanını yaymak için?

1 Toprak ana; sonraki Zerdüşti tanrıbilimince onun koruyucu meleği, Armaiti de burada anıştırılmıştır.

2 Vendidad 3.31'e bakınız: "O, tahıl yetiştirmiş olan, doğruluk yetiştirmiştir."

Ne zaman bu çürüyen yalanlar yığını yok olacak,
Rahiplerin aldattıklarının büyülediği,
Kötü hükümdarların ülkelere
Hakim olduğu, ve kötü amaçlarını gerçekleştirdiği?

Ne zaman Armaiti gelecek ve Aşa da,
Ödüllendirerek derin hizmeti, getirerek barış ve huzuru?
Kanlı tiranlar, yalanı izleyen,
Saldırdığında her yandan, kim duracak ayakta
Ve dimdik, Vohu Menah'ın sevgisinde sağlam?

Böyledir, gerçekten, dünyanın kurtarıcıları,
İzinden giderler görevin çağrısının, çağrısının sevginin:
Mazda, onlar dinler Vohu Menah'ı;
Yaparlar Aşa'nın isteklerini, ve senin buyruklarını;
Tabii ki nefreti yenenler onlar.

SPENTA MAINYU III

(Yasna 49)

1 Yine inançla direnir ayartıcı,
Onu kötülüklerinden kurtarırken,
Ve gösterirken ona, merhametin tanrısını, Aşa'nın yolunu;
Bağışlarım sevgiyle ele geçirdiğimi ona, ve kazanırım
Sapkın ruhları kurtarmanın iyi ödülünü.

2 Kaygılı düşünceler verir bana onun ayartıcı aklı;
Öğretir yalanı ve ikiyüzlülüğü,
Ve böylece baştan çıkarır yandaşlarını;
Onun için değil Aşa ve Armaiti,
Ve o asla düşünmez Vohu Menah'ı.

3 Mazda, gösterdi insanın nasıl seçeceğini
Hakikatin yolunu ve böylece engel olacağını, yalana;
Hakikatin yolu ama sevginin yoludur,
Yani, insan konuşmalıdır Vohu Menah'la,
Ve kesmelidir tüm ilişkisini yalanla.

4 Kötü niyetli engel olur gerçek çalışanlara,
Çok dedikodu yaparlar, yürekte nefret,
Sevmez bu günahkarlar hakikatin eylemlerini;
Yalana bağlı, özbenlikleri dönüştürür
Onları insan biçimine bürünmüş canavarlara.[1]

5 Ama Mazda, yüreğin dürtüsüyle o,
Özünü esirgemez, bağlar kendini,

1 Daeva'lar.

Ve kendi özbenliğini Vohu Menah'a,
Armaiti'yi bulur, ve Aşa'nın bilgeliğini de;
Kşatriya'nın kanadı altına alınır, oturacaktır onlarla
birlikte.

6 Mazda ve Aşa'ya dua ederim,
Açıkla bana kutsal planını,
Aklında bizim için yaptığını;
Ki seçerek ilan edebilelim
Hangi imanın, ey Tanrı, senin müritlerinde olması
gerektiğini.

7 Her biriniz duysun, Vohu Menah'ı yüreğinde
Ve Aşa'yı aklında; taşı sen tanıklığı, ey Tanrı,
İlan ederken ben insana senin kutsal sözünü;
Ki böylece "Güvenli"[2] ve "Arkadaş"[2]
Yerine getirecek senin iradeni ve "çalışanlar"[2] izler
onları.

8 En iyi kutsamasını Aşa'nın-onunla birlikte olan-
Bağışla Frashoshtra'ya,[3] Mazda Ahura,
Tüm insanlarıma da bağışla bu armağanı;
Hizmet edebiliriz senin kutsal Kşatriya'nın
önderliğinde
Ve hep alabiliriz senin gerçek ilhamını.

9 Her yardım eden, hizmet etmek için doğmuş,
taşıyacak aklında,
Ve hep uzak duracak tüm yalandan,
Böylece onun yükselen benliği birleşecek

2 Yasna 32.1'e bakınız.
3 Yasna 28.8'e bakınız.

Aşa'nın bilgeliğiyle-onun yüce ödülü;
Böylece bilge Jamasp,[4] başlayacak yeni çağ.

10 Bu değerli şeyleri, ey Mazda, bulurum
Senin evinde: Vohu Menah-doğru ruhlar,
Onların duaları-Armaiti ve ruhsal istek,-
Ve hizmet etmek için tanrısal güç, hepsi gülüyor aşağıya
İniyor dünyaya, yardım etmek ve desteklemek için.

11 Ama öz ışığını donuklaştırmayı sürdüren ruhlar,
Henüz görmeyenler hakikatin ışığını,
Bu yalan evi[5] ne dönecektir,[6]
Yalancı öncülerle çevrili, yanlış benliklerle,
Yalan düşünen ve söyleyen ve davranan birileriyle.

12 Sana tapınana hangi yardım gelecek?
Nasıl yardım edeceksin Zerdüşt'üne, ey Tanrı,
Bilge Aşa'yla, seven Vohu Menah'la?
Överim seni ilahilerimde, ey Mazda, bağışla
Bana, Ahura, neyi en yüce tutuyorsan.

4 Yasna 28.8, 46.16 ve 46.17'e bakınız.

5 Yani, dünya üzerine; Yasna 46.11'e bakınız.

6 Bu, ruhların geri gelmesi ya da dönmesiyle -yani, reenkarnasyonla, ruhsal ışığı karanmış ruhlarla ilintili Gathalar'daki tek belli anışt. madır. Yasna 51.12'de, bununla birlikte, "Dünyadaki bu tek yaşamın uzamında, coşkun ruhlar varabilir kusursuzluğa." diye belirtilmiştir.

SPENTA MAINYU IV

(Yasna 50)

1 Kimden ruhum yardım alabilir?
Kim koruyacak sürümü bölgesinde?
Kim tehlikeden koruyacak beni ve benim olanları?
Senin dışında hiç kimse Aşa, Mazda Ahura,
Senin dışında hiç kimse en yüce sevgi, hakikatle
yakarılan.

2 Nasıl elde etmeye çalışacak biri neşe getiren toprak anayı,
Kendi bencil kazançlarını düşünerek?
Doğru insan, izler Aşa'nın yasasını,
Senin güneşinle pırıldayan bölgelerde oturacak,
Bilgeliğin kendi evinde olacak yeri.

3 Ve eminim, Mazda, ona dönecek o kadın,[1]
Aşa'yla birlikte, Kşatriya ve Vohu Menah'la birlikte,
Bize söz verdiğin gibi: Ve kutsayacak o kadın
Onun çabalarını, kaldırana dek o dünyasını
Konu komşunun, yalanın hakim olduğu.

4 Ve göklere çıkararak tapınırım sana,
Mazda Ahura, Aşa, Vohu Menah,
Ve Kşatriya'ya da;-ben, istekli, duracağım
Yolunun üzerinde, notaları yakalamaya hevesli
Senin yüksekteki evinden sevenlerinin söylediği
şarkıların.

5 Yukardaki krallıklardan, ey Mazda Ahura,

1 Dünya-Ana.

Kutsamalar yağıyor şarkıcının başı üzerine;
Bu söz vadedilen kutsamalar gelir yardım biçiminde:
Senin şarkımı yanıtlayan davranışındır bu,
Bu yardım senin ışığına doğru beni yukarı kaldırır.

6 Senin şarkıcın, Mazda, sesimi yükseltirim,
Şarkı söyler sevgi dolu Zerdüşt,
Aşa arkadaşlık etti ona-yol göster sen dilime,
Sen, bilgeliğin tanrısı yol göster ona işinde,
Öğret bana yol gösteren sevginin ilkelerini.

7 Amacıma boyunduruğa koşulu, götürsün beni hedefime,
Senin evine girişi kazanacağım övgüyle;
En çok hak eden yalvarılmayı ve en güçlü,
Sensin, ey Mazda, Aşa, Vohu Menah,
Siz azad edenler, yardım edin bana görevimde.

8 Yüreğimin en içinden fışkıran şarkılarla,
Ellerimi kaldırırım, Mazda, yalvarırım,
Ben, senin alçakgönüllü sevenin, sana erişmek,
Yaklaşmak için sana Aşa'nın yardımıyla,
Harikalar yaratan sevgisiyle Vohu Menah'ın.

9 Bu ilahileri söyleyerek dönerim sana,
Bilge yap, ey hakikatin tanrısı, sevgi edimleriyle;
Yazgımı anlarım böylece;
İstekle özlüyorum erişmeyi
En eski ve yüce olan bilgeliğine.

10 Geçmiş günlerde yaptığım edimler
Ve yapacaklarım sevgiden ilham alarak,
Onların tümü değerli olabilir senin gözünde;

Onlar ama yansıtırlar senin görkemini, yazgılı
kılındığı gibi,
Güneş ve kızaran tanlar gibi, ey Tanrı[2]

11 Aşa öğretti bana sana övgüler söylemeyi, ey Tanrı,
İrade ve güce sahip olduğum sürece;
Yalnızca sevgiyle yerine getirilir yaşamın yasaları;
Yenilenir yaşam-doldurulur-Vohu Menah tarafından,
Ahura'nın yüce iradesinde olduğu gibi.

2 Yasna 31.7'ye de bakınız.

GATHA VOHU-KŞATRİYA

Sevenlerin Hizmet Gathası

(Yasna 51)

1 Kşatriya, tanrısal güç, en değerli armağan,
İndin 'yavaşça yağmur gibi' dünyamızın üzerine,
Özbenliğin insanoğluna hizmet etmesini isteyen,-
Aşa yazgılı kıldı böyle bağlılığı;-
En yüceye erişilecek yalnız edimlerle,
Çünkü doğru davranmaya çabalar ve hep isterim.

2 İlk sana adanmıştır bu edimler,
Aşa'ya ve Mazda Ahura'ya,
Ve ayrıca sana, Spenta Armaiti;
Öğret bana iradeni tanımayı, senin gücünü kazanmayı,
Senin doğru ve inançlı tapınanına
Bağışla Vohu Menah'ın getirdiği kurtuluşu.

3 İşinde sana tüm yardım edenler
Toplansın bir araya, yardım etmek için toprak anaya;
Hep doğru sözler söyler Ahura'nın dili,
Öğretir bize Vohu Menah'ın sevgisini;
Bunu öğretiyorsun, ey Mazda, Tanrı,
Başlangıçtan beri tüm insanoğluna.

4 Nerede durur senin herşeyi kucaklayan sevgin?
Nereden akar üzerine sana tapınanın?
Nerede buluşacağız Aşa'nın hakikatiyle?
Nerede bulacağız senin kutsal Armaiti'ni?
Nerede oturur senin en çok sevdiğin Vohu Menah'ın?
Ve nereden, Mazda, senin Kşatriya'n yükselir?

5 Bu soruların her birini çoban sormalı;
Doğruluğun edimlerini yapacak o, ve arayacak
Aşa'nın yasasıyla yaşamı besleyen tüm yolları;
Derin bilgeliği kazanacak o alçakgönüllülükle;
Gösterecek kendini bilgelere
Öğreterek, kutsama getirecek hakikati insanlara.

6 Kim kendini iyiden daha iyi kanıtlar,
Ve yukarıya yükselişinde yardım eder yaratılışa,
Mazda'nın gücüyle üstadımız olur;
Ama beslemeyen toprak anayı,
Kötüden daha kötü davranır,-
Cezayla karşılaşır sonunda.

7 Ey sen, yaratıcısı toprak anamızın,
Yaratıcısı, sen, suların ve bitkilerin,
Bağışla bana kusursuzluğu ve ölümsüz yaşamı
Senin en kutsal ruhunla, Tanrı Mazda;
Güç bağışla ruhuma sen ve yenilenmiş yaşam,
Senin tarafından öğretilen Vohu Menah'ın[1]
armağanlarını.

8 Senin mesajını, Mazda, tabii ki öğütleyeceğim,
Çünkü açıklanmalı bu bilgeye;-
Kötü yazgı bekler tüm yalancı olanları,
Doğruya tanrısal ışık doğarken;
Yalnız o insan mutlu ve bilge olacak,
Her kim bilgeye açıklarsa senin kutsal sözünü.

9 İki taraf da, doğru ve yalan, denenir
Ey Mazda, senin pırıldayan tanrısal ateşin tarafından;

1 Ahuna Vairya'da.

Bu alevli sınav açığa çıkarır onların içindeki
ruhların çoğunu,
Her birine senin ödülünü gösterirken;-
Bütünüyle zarar görecek yalancı biri,
Senin tüm kutsamalarını doğru biri elde edecek.

10 O insan, gerçekten, dünyayı baştan çıkaran,
Uzakta, ey Mazda, hakikatin yolundan,
Kendisi yalan ülkesinin çocuğu,
Anlayışı çok az, gerçekten;
Kendi halkımız için Aşa yakarırım,
Ve dua ederim senin sevgi ve hakikatinden gelen
kutsamalar için.

11 Kim arkadaş olacak Spitama'ya, ey Tanrı?
Kim gelecek, Mazda, Zerdüşt'ün yardımına?
Kiminle Aşa birlik içinde olacak?
Kiminle görüşecek Spenta Armaiti?
Ve, Vohu Menah'a bağlı olan kim
Doğru yaşayacak kardeşliğimizde?

12 Bu yaşamdan geçen yanlış birilerinin aldatılmışları,
Doyurmaz Spitama'yı,
Hiç sevinç vermezler Zerdüşt'e;
Dünyadaki bu tek yaşamın uzamında
Coşkun ruhlar[2] varabilir kusursuzluğa,
Çabasında gayretli, uğraşında içten.

13 Yalancı biri onun özbenliğinin önüne koyar
Hakikat yolunun çarpıtılmış re. mini;
Ama yargı köprüsünün[3] üzerinde ruhu yorulacak

2 Bu, her Zerdüşti için önemli bir derstir. Yasna 49.11'e bakınız.
3 Yasna 46.10'a bakınız.

Onun bu yanlış öğretisi, bu çarpık resmiyle,
Kendi edimleri ve yalancı diliyle
Baştan çıkar, kayar Aşa'nın yolundan.

14 Yalan rahipleri asla saygı göstermez
Senin buyruklarına ve yasalarına sevmek ve korumak için
Toprak anayı,-aldatırlar onun hizmetkarlarını;
Bu yanlış birileri yanlış öğretileri, kötü edimleriyle,
En sonunda yıkıma uğrayacaklar,
Oturdukları yalanın evinde.[4]

15 Vadettiği tüm kardeşlerine
Zerdüşt'ün, ki onların ödülü
Yüksekteki ev olacak, içinde oturduğu
İlk ve en önde olarak Mazda Ahura'nın;
Böyle bir ödülü Vohu Menah bağışlar,
Onlara söz verdiğim böyle kutsamalarını Aşa'nın.

16 Kral Vishtasp[5] erişti buna,
Bu gücüyle kutsal kardeşliğin,
Vohu Menah'a sevgi ilahileri söyleyerek;
Bilgelik elde etti Aşa'yla, buyurduğu gibi
Kutsal Mazda Ahura'nın kendisinin,
Böylece götürür tümümüzü ışığa.

17 Frashaoshtra Hvogva[6] oluşturdu üzerime
Değerli benliğinin tüm bağlılığını
Hizmet etmek için Mazda imanının kutsal nedenine;

4 Bu dünyevi yaşam. Yasna 46.11'e bakınız.
5 Yasna 28.7 ve 46.14'e bakınız.
6 Yasna 28.8 ve 46.16'a bakınız.

Herşeye gücü yeter Mazda Ahura
Bağışlayabilir ona ruhunun özlemini-
Erişerek Aşa'ya-hakikati tanıyarak.

18 Işığın özlemini çeken Jamasp Hvogva,[7]
Seçti Aşa'nın bilgeliğini-bilge[7] o;
Kşatriya'yı, tanrısal gücü seçti, akar o
Kazanılmış bilgiden Vohu Menah'ın sevgisiyle;
Bağışla Ahura, bu kutsamayı bize
Ki biz hep, Mazda, tutunuruz sana.

19 Ey Spitama boyunun Maidyo-Mah'ı,[8]
Yani bir insan onlara[9] vermeli tümüyle kendini,
Ve tanımalı onları o özbenliğinde;
Gerçek yaşamı anlamaya ve ulaşmaya çabalayan,
Anlatmalı Mazda'nın yasasını insanoğluna
Sözlerden çok hizmetiyle.

20 Bir akıldansınız siz tümünüz iyi niyetinizde,
Tüm insanoğluna kutsamalar bağışlayarak;
Öğretirsiniz hakikatin yasalarını ve tanrısal sevgiyi,
Böylece içimizde büyüyebilir Armaiti,
Tapınırız size seven yüreklerimizle,
Mazda'nın mutluluğunun en üstlerine ulaşmayı çok
isteyerek.

21 Hep temizdir Armaiti'ye tapınan,
Usu, sözleri, edimleri, özbenliği

7 Yasna 28.8, 46.16 ve 46.17'e bakınız: Jamasp hep "bilge"diye çağırılır.
8 O, yeni Zerdüşt imanına ilk geçendir. Peygamberin baba tarafından amcası Arasti'nin oğludur.
9 "Kutsal ölümsüzler."

Hep çalışır Aşa'nın hakikatinin yayılmasına;
Vohu Menah ve tanrısal güçle
Akıtacak Mazda Ahura kutsamalarını;-
Tüm bu görkemli kutsamalar için dua ederim.

22.[10] O insan, gerçekten, her hareketini
Tapınma olarak yapan, Aşa'nın yasasına göre,
Mazda Ahura tarafından en iyi sayılır;
Bu insanların her birinin, geçmişte ve şimdi,
Saygıyla anımsayacağım adını,
Ve öykünmeye çabalayacağım kutsal eylemlerine.

10 Bu, Yenghe Hatam'ın açık bir yorumu olan özgün Gatha şiiridir.

GATHA VAHISHTA-ISHTI

En Yüce İsteğin Gathası

(Yasna 53)

1 Yerine getirildi peygamberin her isteği
Spitama Zerdüşt'ün, çünkü ona
Bağışlandı Mazda Ahura'nın en iyi armağanı-
Tüm sonsuzluk boyunca bir kutsal yaşam;-
Ona karşı çıkanlar, onlar bile öğrendiler
Onun imanının öğretilerine saygı duymayı
Ve izlemeyi bu iyi inancın her hareketini.

2 Böylece uğraşsın onlar düşünce ve söz ve davranışla birlikte,
Mazda'yı hoşnut etmeyi-seçsin her biri
İyiliğin tüm edimleri olarak onun gerçek ibadetini;
Kral Vishtap, inançlı mürit
Ve Maidyo-Mah ve Fraşaoştra da,
Onun gösterdiği kutsallık yollarında yürüyor,-
Soshyant'ın[1] Ahura'dan getirdiği imanın.

3 Mazda imanı tabii ki doldurulacak
Peygamberin ruhunun son "döl"üyle birlikte-
Spitama'nın evinin Pouru-Çişta'sı,-
Haechat-asp'ın[2] "kusursuz bilgeliğiyle";-
Öğretir o Vohu Menah'a eksiksiz güveni,
Tüm insanları Mazda ve onun hakikatiyle birleştirir;

1 Peygamber, Zerdüşt.

2 Peygamberin "kusursuz aklı"ndan burada şiirsellikle, Zerdüşt'ün "dölü", Haeçat-asp'lar ailesinin ve Spitama'lar boyunun tüm geleneksel öğretisinin en yüce noktası olarak söz edilir. Yasna 46.15'e bakınız.

Böylece konuşsun her biri özbenliğiyle,
Ve Armaiti'yle kazansın sezgi.

4 Bu özellikle insanlar için yaratılmış bir imandır,
Babanın ve üstadın adına,
Ayrılmış her birinin görevi her birine,-
Çobana ve Güvenliye[3] de;-
Doğru insanlar için kutsal imandır bu;-
Tanrı Mazda tüm çağlarda bağışlar
Görkemli kalıtını Vohu Menah'ın.

5 Bu sözleri söylerim gerçekten evlenen kızlara
Ve onların genç arkadaşlarına; taşıyın onları aklınızda,
Ve anlayın ruhlarınızın derinliğinde,-
İndirin Vohu Menah'ı dünya üzerindeki yaşamlarınıza,
Üstün çıkmak için çabalayan her biri ötekinden
Aşa'nın hakikatinde, sevgisinde Vohu Menah'ın;
Böylece elde edecek her biriniz zengin ödülleri.

6 Dünyadaki yaşamda bile iyi sayılır bu hakikatler,
Ey erkekler ve kızlar; yalanın cezbettiği,
Daha hoş bulursunuz yoldan çıkmayı;
Ama sürükler bu gerçek benliğinizden sizi;
Dünyaya bağlı yüreklerde ki ışık donuk ve karanlıktır,
Güçlükle içine girdiği yerde hakikatinin ışınlarının,
Ve bu daha yüce bir yaşamın tüm gelişmesini önler.

7 Bir kez bizim kardeşliğimize geldiğinizde,
Anlayacaksınız gerçek yaşamın değerlerini,
İnançlı çabadaki mutluluğu,

3 Yasna 32.1'e bakınız.

İster bu yaşam ya da öteki için çabalayın;-
Ama bu kardeşliği bırakmayı seçerseniz,
Yalanın ruhuyla kandırılmış,
Sonra hüzün ve dert sözleri olacak sonunuz.

8 Tüm kötülük yapanlar, ama sonunda aldatılmışlar
İnsanlığın yergisiyle yaralı, paylarlar kendilerini;
Ama yardım eder iyi önderlerimiz kızlara ve erkeklere
Bu sonsuz hakikatleriyle; iner barış
Mutlu sürümüzün üstüne, ve onların yüreklerinden
Dertler gözden kaybolur sonsuza dek;
O, en büyük,[4] yine öncülük eder bize;
En büyüktür o, çünkü yendi ölümü.

9 Kötü niyetli nefret eder iyiden ve temizden,
Nefretle doludur onların yürekleri, köledirler
Kendi tutkularına; amansızca savaşırlar;
Kimdir doğru Tanrı, karşısında duracak
Tüm kötülüğe ruh gücü ve özgürlükle?
O, Mazda, senin Kşatriya'ndır, getiren
Dürüst mazluma gücünü, ve onların ödülünü.

4 Zerdüşt.

AIRYEMA-ISHYO[1]

Çok İstenen Kardeşlik

(Yasna 54)

1 İnsanın kardeşliği, özlem duyduğumuz,
İnsin aramıza ve sevindirsin yüreklerini
Zerdüşt imanının erkek ve kızlarının.
Vohu Menah'a uyarak;
Alırken insan ruhları en değerli ödülü,
Dua ederim Aşa'ya bağışlaması için lütfunda
İnsan ruhlarının çok istediği bu kutsamayı,
Tümü için kararlaştığı Mazda Ahura'nın.

1 Bu şiir, çok tuhaf ama Gathalar'a katılmamasına karşın, hemen beşinci Gatha'dan sonra gelir. Hem dili ve hem de vezni, beşinci Gatha'nınkilerle tıpatıp aynıdır. Böyle olmasından ötürü bu kitaba alınmıştır. Bu şiir, Zerdüşti evlilik ayininde "kutsama"nın bir bölümü olarak ezbere okunur.

ANA BÖLÜM III

ÜÇ UNUTULMUŞ DİN

MİTRAİZM



Bir dinin tarihini incelemeye, herşeyden önce, o inancın yandaşları tarafından derlenmiş hakikiliği doğrulanan kutsal kitaplarla ya da o inancın üyesi olmayan çağdaşlarının bıraktığı, bu doktrin ve inançların onları nasıl etkilediğini anlatan betimlemelerle başlarız. İkinci olarak, o imanın müritleri tarafından uygulanan çeşitli dini tören ve kutlamalarda bir bütün oluşturan "değişken gelenek" ve folklor denebilecek şeyler gelir. Ve sonra, muhtemelen onunla alay eden, "dine karşı saygısız"lardan kıskançlıkla korunan ve yalnızca çok az kimse tarafından bilinen "kutsal" ya da "gizemli" gelenek ve öğretilerden belli bir miktar vardır. Bu "kutsal", ve sonuçta gizli ilim yalnızca, işin esasını öğrenmiş birkaç kişi tarafından bilinir, ama sonra bunların hafızalardan tümüyle yitmemesi için, bu gizli öğretinin çoğu, halkın önünde yapılmak üzere bir çeşit sembolik ritüelde cisimleştirilmiştir. Bu açık ayin, ruhun Tanrıya doğru ilerleyişini, kötü ve yalanın son yenilgisini, vb gibi,

insan yaşamının ana hakikatlerini sembolik olarak sergiler. Bu kutlamalar, ait olduğu dinin tarihe karışmasından çok sonra bile yaşamakta direnmiş ve hatta eskisinin yerini alan daha yeni bir inanca kendilerini bağlamışlardır.

Mitra dininin tarihi bütün bu noktaları açıklar. Burada, çeşitli ülkelerde çeşitli inançlara kendini başarıyla bağlayan ve kendisini benimseyen halkın gereksinimlerine uyarlayan çok antik ve "gizemli" bir gelenek buluruz.

Mitra, yüce varlık -Asura Varuna- ile yakından ilintili, antik bir Ari tanrısıydı. Varuna her şeyi kucaklayan gökleri anıştırırdı ve Mitra, göksel ışıktı, ve böylece Mitra'ya, herşeyin babası, Varuna ile birlikte yakarılırdı. Hem Zerdüşt Avesta'sında ve hem de Veda tarzında Hindu ilahilerinde Mitra'ya[1] göksel ışığın tanrısı olarak yakarılırdı. O, ışıktır, güneş değil; güneş onun maddi aracıdır. Zerdüşt ritüelinde Mitra'ya yapılan ayin hep Hurşid'e (maddesel olarak güneş) seslenen ayinden sonra okunur. Mitra hep uyanık ve tetiktedir. Bin kulağı ve on bin gözü vardır. Bunlarla bütün yaratıkları izler, tümünü duyar, tümünü görür. Hiç kimse onu aldatamaz. Böylece o hakikat ve bağlılığın tanrısıdır. Ve ne zaman bir ant içilse ona yakarılır. O, tüm sözleşmeleri ve verilen sözleri garanti eder ve tüm sözleşmesini bozanları ve sözünü tutmayanları cezalandırır. İran'da böyle suç işleyenlere Mitro-Druj (Mitra'ya karşı günah işleyen) denirdi, ve onlar en kötü günahkarlar olarak sayılırlardı. Işık olarak o ayrıca (dişi hayvanlarda) çiftleşme isteği ve yaşamı temsil eder, ve böylece "geniş otlakların tanrısı" diye adlandırılır ve o "verimlilik tanrısı"dır. O artış vermiş, bolluk vermiş, sürüler vermiş, soy ve yaşam vermiştir. Sular akıtmış ve bitkilerin büyümesine neden olmuştur. O, tapanlarına sağlık, bolluk ve yetenekli çocuklar bağışlamıştır. Ve bu maddi rahatlıkların yanında barış, ve görkem de bağışlamıştır. Işığın

1 Vedalarda Mitra, ama Avesta'da Mithra diye yazılmıştır.

tanrısı olarak karanlığın ve günahın ve pisliğin düşmanıdır. gökyüzünün ordularını, cehennemin sürülerine karşı götürür. Bir anlamda Mitra, başmelek Michael'in prototipidir.

Hindistan'da, Mitra hep Varuna ile ilintilidir. Bunlar, Büyük ikiz kardeşlerdir ve burada da ikisi açıkça sonsuz ışığın iki görünüşü olarak sayılırlar, ve tüm Veda tarzında ilahilerde Varuna'ya Ari Panteon'unun yüce başı olarak tapınılırken, Mitra onun ikiz kardeşi olarak yanındaki konumunu korumuştur.

İran'da ise, Zerdüşt, Ahura adı altında, Ari Asura-Varuna'nın bütün ve kesin üstünlüğünü özellikle vurgulamıştır. Böylece doğal olarak onun ikiz kardeşi Mitra eşiti olarak sayılamazdı. Gerçekte Mitra Zerdüşt Gatha'larında bir kez bile geçmemiştir, çünkü İkiz Kardeşi Ahura, ikisinin tüm niteliklerini kendinde toplamıştır. Ama sonraki Avesta literatüründe Mitra yine Ahura'yla ilintilendirilmiş, iki varlığa birlikte sonsuz, yüce ve kutsal iki tanrı olarak yakarılmıştır. Yine de bütününde, sonraki Zerdüşti din biliminde, Hurşid (Güneş), Mitra'nın en yakın arkadaşıdır. Sonraki Zerdüşt din biliminde Mitra'nın en önemli görevi, Raşnu'yla (Adalet) ilintili olarak "ayrılan ruhlar" için yargıç olarak bulunmasıdır. Ve "geniş otlakların tanrısı" olarak, sulara hükmeden tanrı, Aredvisura Anahita ile ilintilidir.

Çok eski çağlardan beri, İran halkı hem Babilliler ve hem de Mısırlılarla yakın bir ilişkiler içindeydi. Böylece, doğal olarak İran'ın Ari dinine bu iki ulustan da "etkiler" gelmiştir. Bu ülkelerin ikisinin de -Babil ve Mısır- verimlilik ve refahları büyük ırmaklara, Fırat-Dicle ve Nil'e dayanıyordu. Bu ırmakların her baharın başlangıcındaki yıllık taşkınlıkları, doğal olarak sular ve verimlilik tanrısına tapınmaları ile yakından ilintili bahar festivaline neden olurdu. Böylece Babil'de İştar tapınmasının ve Mısır'da İsis kültlerinin oluştuğunu görürüz. Babil'de İştar kültü önceleri astroloji ve büyüyle birleşmişken,

Mısır'da İsis kültü "kusursuz insan", Osiris'in gizemleriyle karışmıştır. Böylece, Ahameniş İran'ında verimlilik tanrısı kültünün, suların tanrısı Anahita'ya tapınmayla birleştiğini görürüz. İlki, doğanın baba tarafını temsil ederken, Anahita, güçlü bir soy sağlamak için tüm erkeklerin tohumlarını ve tüm kadınların rahimlerini arıtıyor sayılarak, doğanın anne tarafını temsil eder.

Babil ve Mısır ile yakın ilişkisi olan Hititler de, öteki Ari tanrıları ile birlikte Mitra'ya da tapmışlardır. Hititlilerin Ahameniş İran'ında Mitra kültünün gelişiminde birleştirici olarak hizmet ettiğine inanmak için yeterli neden vardır.

Ayrıca, Yunanistan'dan gelen Dionysos ve Dermeter'e yakından benzer bir bahar kültü, farkettiğimiz bir ters akıntı da vardır. Hatta bu kült tarih öncesi Girit'te de uygulanmış görünüyor. Yunanistan'da bu Dionysos-Demeter tapınması, her yıl büyük sevinçle kutlanmış ve hep önemli miktarda fuhuş, açık saçık konuşmalar ve sefahat alemleriyle eşlik edilerek, bahar şenlikleriyle de birleşmiştir.

Hindistan'da da, klasik Sanskrit eserlerde betimlenmiş bahar festivali, aşk festivali (Madanotsava) vardı. O, aşk tanrısına ve verimlilik tanrısı (Madana) ve eşi bereketlilik ruhuna (Rati) tapınmayla yakından ilintilidir. Sonraki zamanlarda bu tapınma kendini tanrısal sığırtmaç, Krişna ve onun süt sağıcılarıyla, özellikle kızı Radha tapınması ile birleştirmiştir. Bu sonraki günümüze kadar sürmüştür ve her yıl, baharın ilk dolunay gününde, Holi festivali olarak tüm Hindistan'da kutlanır. Açık saçık şarkılar ve kaba tavırlar ve küfürlerin tümü, verimlilik ve aşk tanrısının antik festivalinin artıklarıdır.

Böylece, İran'da, geç Ahameniş günlerinde Mitra'ya tapınmanın gittikçe arttığını farkederiz. Daha önceki Ahameniş yazıtlarında yalnızca Ahura Mazda'ya "tanrıların en büyüğü" diye yakarılmıştır, ama sonraki yazıtlarda Ahura Mazda'ya ek

olarak Mitra ve Anahita'ya da yakarılmıştır. Üçüne de imparatorluk sülalesini ve krallığı kutsamaları için yakarılır. Herodot ve öteki tarihçiler, İran'da onun tasvirinin yerleştirildiği görkemli bir Anahita tapınağının olduğunu söyler. Sonraki Avesta metinlerinden birinde (Yaşt V), tümünün tarihçilerin yazdıklarını destekleyen, Anahita'nın özel görüntüsünün ve enfes giysi ve süslemelerinin ayrıntılı bir betimlemesini buluruz.

İran'da, Ahameniş çağının sonunda, kitlelerin olduğu gibi, imparatorluk ailesinin dini de Zerdüştlüktü. Yine de önemli oranda Babil büyüsü ve yıldız kültü, Yunan ve Mısır'ın çeşitli kültleri de eklenip karıştırılmıştı. Ve Mitra-Anahita kültünün kitlelerin arasında çok güçlü bir etkisi vardı. Ahameniş üstünlüğünün günlerinde İranlı Zerdüştiler, geniş imparatorluğun her köşesinde ve sınırların ötesinde bile yerleşmişlerdi. Ve nereye gitseler, inançlarını ve adetlerini de birlikte taşıyorlardı. İskender istilası, İran kültürü üstüne gelen Yunan etkisini daha da fazla güçlendirmişti. Ve o çağın Yunan yazarları arasında, kendi tanrıları ile İran'ınkilerin arasında yakın benzerlikler bulma eğilimi vardı. Aslında Yunanlılar, İran tanrılarına uygun Yunan adları vermişlerdir.

Ahameniş büyüklüğünün anıları uzun yıllar boyunca sürmüştür. İskender imparatorluğunun parçalanmasından sonra, Pontus ve başka yerlerdeki çeşitli hanedanların tümü, antik Kyros ve Darius sülalesinden geldiklerini iddia etmiş ve antik Ahameniş inançları ve adetlerini canlı tutmaya çalışmışlardır. Böylece Mitra tapınması, Anadolu'da kurulmuş bütün krallıklarda sürdürülmüştür. Bunun kanıtı olarak, bu yeni krallıkların hükümdarları ve onu izleyen Arsacid hanedanının da, Mithradates (Mithrdad) adını taşıdığını söyleyebiliriz. Bir dönem (yaklaşık İÖ 130), İran'daki tüm hükümdarlar bu adı taşımıştır.

Sonra Roma, Batı'daki büyük güç olarak dünya sahnesine

gelir. Ve bir dönem, o ve İran, bilinen bütün dünyayı aralarında paylaşırlar. Galerius kral sarayındaki bir İran büyükelçisi, iki imparatorluğun "insan soyunun iki gözü" gibi olduğunu söylerken oldukça haklıydı. Roma'nın gücü doğuya doğru genişlemeye başladıkça, Batı'nın İran üzerindeki etkisi gittikçe arttı, ve benzer biçimde İran'ın Roma üzerindeki etkisi de daha büyük ölçüde duyumsanmaya başladı. İlk başta, Anadolu'da yerleşmiş İranlılar aracılığı ile, Roma yalnızca İran kültürünün kenarına dokundu, ama Hıristiyan çağının ilk yüzyılında, ikisi arasındaki ilişki çok yakın ve içli dışlıydı. İlerleyen Romalıların önünde Anadolu ve Kommagene'deki önemsiz İran hanedanları yok oldu. Ve Romalılar nereye girseler, uzaktaki kasabaları ana karargahlarına bağlayan yol ağları yaptılar. Böylece, Trajanus zamanında (İS 98-117), Roma ve Partların Fırat'ta yüz yüze geldiğini ve Roma alaylarının Fırat'tan Ermenistan'a kadar yayıldığını ve Pontus ve Kapadokya'nın tümünün Latin dünyasıyla sıkı ilişkiye girdiğini görürüz. Dönüşte Roma alayları, İran düşünce ve kültüründen etkilenmiş olarak Anadolu'dan Roma İmparatorluğunun öteki kentlerine geçtiklerinde, kendileriyle birlikte Avrupa'nın her köşesine İran düşüncelerini taşımışlardır.

Mitraizmin Roma İmparatorluğunda yayılması Kilikya'nın Pompeus tarafından İÖ 67'de alınmasıyla başlamıştır. Plutarkhos, Pompeus'un, "bir Likya volkanı, Olympos'un üzerinde tuhaf kurban törenleri düzenlediğini ve diğer Mitra yandaşlarıyla birlikte gizli ayinler yaptığını" kaydeder. Pompeus'un aldığı ülkeler Perslerin orijinal ana vatanına -Pers ya da Parsi ülkesi- hem iklim ve hem de toprak olarak benziyordu. Böylece iki tarafın çiftçilerinin çoğunluğu, o bölgenin (Kilikya) soyluları da dahil olmak üzere, hem kan, hem de kültür olarak saf İranlıydılar. Bu İranlılar arasında, Mitra kültünün, "savaşların yenilmez tanrısı"na kesinlikle tapınılmıştır. Bu İranlıların di-

ni, Zerdüşt'ün öğrettiği Mazda tapınmasıydı, ama zamanın akışında oldukça değiştirilmiş ve pre-Zerdüştlüğün "doğaya tapınma" dinine yaklaşmıştır. O bölgelerin yazılı dili Sami-Arami dilinin bir çeşidiydi. O dönemin Yunan yazıtlarında, bu İranlıların rahipliği, bu rahiplerin özgün adının bir kopyası olan Magus diye adlandırılmıştır. Kilikya'nın İranlıları tarafından uygulanan bu din Mazda'ya tapma ve Babil inançlarının bir tür senteziydi. Ahura Mazda Bel'e (Merodah), Anahita İştar'a ve Mithra Şamaş'a (Güneş) benzetilmiştir. Ve kuşkusuz bundan ötürü Mitra Romalılar arasında hep Sol Invictus diye bilinmiştir.

Anadolu'da, Dülük (Doliche) kasabasının yakınında, adı, daha sonra Romalı yazarlar tarafından Jüpiter Dolichenus olarak yazılan bir tanrıya tapılmıştır. Onun özel silahı, hem Girit ve hem de Mısır'da saygı gösterilen antik bir sembol, çift ağızlı bir baltaydı. Bu tanrı sonra Sami, Baal-Şamin'a uygun hale getirilmiş (benzetilmiş) ve nitelik olarak tümüyle Sami olmuştur. Ama, Kyrus bu bölgeyi aldığında, bu antik tanrı Ahura-Mazda'ya benzetilmiştir, çünkü Herodot bu tanrının "tüm gökyüzünü temsil etmiş ve dağların doruklarında ona tapınılmıştır" diye anlatır. Post-Ahameniş döneminde bu bölgede küçük yerel bir hanedan -yarı İranlı, yarı Yunan- hüküm sürmüş ve onlar Dülük (Doliche)'ün bu antik tanrısını, Zeus Oromasdes diye adlandırmış ve bu tanrının en yüce semavi bölgede oturduğu farzedilmiştir. Bu aynı tanrı, Romalıların Jüpiter Caelus'udur. Romalılar da bu özel Jüpiter'i Mazda'ya tapanların panteonunun başı olarak tanımışlardır. Ve sonra bu aynı Zeus Oromasdes, Mitra tapınmasıyla yakından ilintilendirilmiştir.

Romalıların ilişkiye girdiği Mitra kültü, "Anadolu'nun yerel tapınmalarının belli öğelerini de içine alan, Sami dinbilimiyle Pers inançlarının bir senteziydi." Orada Hitit dininden de ki-

mi etkiler olduğu görülür. Bu bölgenin Roma istilasından önce, orada Yunanlılar hakimdiler ve bu kültü kendi usullerine göre değerlendirmiş ve kendi gizemlerinden kimi ritüelleri benimsetmişlerdir. Bu "yabancı" etkilerin tümüne karşın, Mitraizm belli bir oranda Keldani (Babil) dinbilimiyle karışmış olarak, kendi özü Zerdüşt Mazdakizminde kalmıştır.

Yunanlıların asla Mitra tapınmasından hoşlanmamaları tuhaf görünse de bunun nedenleri anlaşılabilir. Şöyleki: (i) Yunanlıların İranlı olan herşeyden kalıtsal nefreti, (ii) onların kendi ırkçı gururu ve buna bağlı olarak dar görüşlülükleri, ve muhtemelen de (iii) mistik sembolizme karşı ruhsal yetersizlikleri, ve (iv) Mitra mezhebinin aşıladığı disiplin konusundaki yeteneksizlikleri. Yine de İran'ın Makedonyalılar tarafından istilası, Mitraizmin son ve kesin biçimlendirilmesine öncülük eder. Makedon istilasıyla kışkırtılan moral ve dini mayalanma döneminde, kesinlikle Mitraizm aşağı yukarı son şeklini almıştır.

Romalıların kabul etmesiyle, kült çok büyük hızla yayılmıştır. Onu Tuna ve Ren kıyıları boyunca izleyebiliriz. Onun izlerini İngiltere'deki Roma surlarında, Büyük Sahra'nın sınırlarında ve ayrıca İspanya'da Asturias vadilerinde buluruz. Roma İmparatorluğu ve Akdeniz ticareti (özellikle doğusundaki Asyalı Levanten tüccarların ellerinde) bu kültün yayılmasına önemli ölçüde yardım etmiştir. Mitraizm misyonerleri büyük bir oranda Romalı aristokrat ailelerindeki köleler ve erkek hizmetkarlardır. Kült o kadar hızlı yayılmıştır ki, İS 367'de Tuna üzerindeki bir tapınağın en kutsal yeri, Mitra'ya "İmparatorluğun koruyucusu" olarak adanmıştır (*fautori imperii sui*).

Mitraizmin, İran'dan yayılan bu akımın yanında, İran'ın güneyinden ve batısından yayılan başka bir İran kültür akımı daha vardır. Bu özellikle üç tür insanı çekiyordu: (i) Tören albe-

nisine kapılmışlar, (ii) zevklerden el etek çekmiş ve mistik eğilimleri olanlar, ve (iii) entellektüel düşünceli olanlar. İskenderiye'deki büyük kitaplığın, İran kültürünün bu yanının yayılmasında büyük payı vardır. Mitra kültü, bir şekilde, özellikle Roma savaşçılarını etkilemiş, onların disiplin duygusu ve yiğitliğine hitap etmiştir. İsa'nın üçüncü yüzyılında İran kültürünün bu iki akımı birleşmiş gibi görünüyor. Örneğin, Porfir'in Mitra gizemlerini çok iyi bildiği kadar Zerdüşt'ün "Keldani ilmini" de bildiğini görürüz. Bu zamandan başlayarak, sonraki tüm Platonistler, hem Zerdüşt kehanetlerinin, hem de Mitra gizemlerinin derin öğrencileridir.

Roma İmparatorluğundaki yaygın etkisine karşın, Mitraizm Batı'nın imanı olarak sayılmamıştır. Roma İmparatorluğu'nun dini olmayı, hemen hemen başarmış, ve bunu gerçekleştirirken de, Roma putperestliğinin üzerinde Hıristiyanlığın son büyük zaferi için yolu açmıştır. Aslında Konstantin'in tahta çıkışından az önce, Mitraizm tümüyle ancak yenilmiştir. Bu din sonunda yenilmiştir, çünkü "Hıristiyanlık Sezarların tahtına çıkmış ve Hıristiyanlık Sezarlaşmıştır." Mamafih, Mitraizmden Hıristiyanlığa geçiş, birden bire olmamış, çünkü Mitra gizeminin yerini alan İsa gizemi de aynı önemli konuyla, yani insanın kusursuzluğuyla ilgilenmiştir.

Mitraizmi eski durumuna getirmek için dönme Julien tarafından yapılmış son bir girişim vardır, ama o da başarısız olmuş; ve Julien'in ölümünden sonra bu din Batı'da azar azar gözden kaybolmuştur. İran'da, doğduğu ülkede, "görünmez tanrı" Mitra'ya tapınma yerini Ari Verethraghna'sı, Sasani Behram'ı, "savaşların ve zaferin tanrısı"na bırakmış ve böylece antik Mitra kültü Doğu'da da gözden kaybolmuştur. Ama o tümüyle yitmeden önce, antik Mazda tapınması Hıristiyanlık ve Budizmin en iyi öğeleriyle karışmış olarak, üstü kapalı bir biçimde eklektik Mani kültü şeklinde yeniden ortaya çıkmış-

tır. Mani'nin dini de yaşamın mutlak saflığı, insanın disiplini ve kusursuzluğuna büyük önem vermiştir. Mitraizmin İran'da kesin yitişi kuşkusuz İslam istilasından ve Mazda tapınmasının antik mistik ilminin İslami öğretilerle sentezinden ötürü olmuştur. Hiç kuşkusuz Mitraizmdeki tasvirlere tapma, İslami düşünceye taban tabana zıttı ve bu Mitraizmin İran'da son yok oluşunu hızlandırmıştır. Yine de, insanın tanrısallığa katılmasının antik nedenleri başka bir kılıkta, seven ve sevilenin sentezi olarak olağanüstü Tasavvuf şiirinde sürmüştür.

Şimdi Mitraizm'in niçin böyle yaygın bir etkisi olduğunu irdeleyebiliriz. Kültün, antik dünyanın en büyük imparatorluğunun parçalanışını izleyen akılcı ve ahlaki kargaşa günlerinde kristalize olmaya başladığını görmüştük. Yasayı, düzeni ve disiplini -özellikle Roma'nın savaşçı aklı- seven Roma düşüncesi, Perslerin tuhaf dini disiplinlerine verdikleri önem ve uyguladıkları şiddetten özellikle etkilenmişti. Persler dünya fatihleriydiler ve böylece kendine hakim ve disiplinli olmanın değerini anlamışlardı ve pratik Roma aklı, geniş imparatorluklarının yönetim ve kontrolü için bu erdemin değerini anlamıştı. Roma dini çoktan beri uslu, ciddi ve ağır başlıydı; böylece onların ritüeli yalnızca Roma'nın yaşlı kendini beğenmiş aristokratlarına uyuyordu. Ama aynı zamanda bu nedenlerden dolayı Roma'nın putperest dini halk kitlelerini çekmede başarısız oluyordu. Bu sonrakiler, ilk olarak Suriye'den gelen ilkel ve daha duygusal bir kültten etkilendiler; ama Mitra tapınmasıyla karşılaşır karşılaşmaz hemen susuzluğunu çektikleri ve yıllardır aradıkları şeyin ne olduğunu anladılar. Burada kendileri kadar mükemmel bir ulusun kültü vardı, ve o Roma gönlüne çok kutsal gelen düzen ve disiplini aşılıyordu. Tümünün üstünde o, "bireyi idare eden ve devletin mutluluğuna katkıda bulundurtan, kullanışlı bir din arzusunu" doyurmuştu. Mitraizm, Roma dinine Perslerin zorunlu ahlak bilimini -as-

keri bir ulusta çok değer verilen birşey- sokarak yaşam aşıladı.

Mitra, ışığın tanrısı, gerçeklik ve adaletin tanrısı olarak hep kötü birine karşıydı. Böylece inancın kefili ve ant içilmiş sözün koruyucusuydu. Böylece Mitraizm yandaşlarını samimiyet ve bağlılığa zorladı ve taraftarlarına, şimdi onur sözcüğüyle anlatılan, bir doğruluk yükümlülüğü getirdi. Buna ek olarak, Romalıların geniş ve heterojen bir imparatorluğunda gerçek bir bağlayıcı olarak beraberlik ruhu, grubuna bağlılık ve gerçek kardeşlik yarattı.

Sonra, saflık ideali vardı. Mitra, her çeşit pisliğin düşmanı olarak, ideal ve kusursuz bir insan olarak durmuştu. Kutlamalar ve din ululanına verilen ünvanların tümü, derece derece saflık idealini vurgulamaya eğilimliydi. Roma İmparatorluğunda da kabul edildiği gibi, bir özellik Mitra idealini diğerlerinden ayırır ve bu da onun kesin saflığıdır. Osiris'in İsis'i, Bel-Merodah'ın da eşi vardı, ama Mitra hep tek, ve bekardı. Geç Ahameniş günlerinin arkadaşı Anahita tümüyle atılmıştı. Yabancı ülkelerden ithal edilmiş verimlilik kültünün aşırılıkları, kusursuz iffet taraftarlarında doğal bir tepkiye neden olmuştu. Böylece Mitra, terimin gerçek anlamıyla Sanctus'tu. Bahar festivalinin sefahat alemlerinin yerine, şimdi Roma'da Mitraizmin iffete saygısı vardı.

İkiz ruhların Zerdüşt öğretisi, her bireyi yaşam savaşında bir asker yapmıştı ve böylece Mitraizm "bireysel çaba ve insani enerjinin gelişimi için özellikle uygundu." Bu, Roma'da herkese, hem köle, hem de efendiye uymuştu. Günaha çağrıya ve etin kışkırtmasına direnç, iyi ve kötünün sonsuz savaşında büyük kahramanlıklar olarak görülmüş, ve herkes "görünmez" Mitra'nın ordusunun bir askeri olmaktan gurur duyuyordu.

Tümünün üstünde, Mitraizm yenilenmenin, ruhta yeniden

doğmanın gizini öğretmişti. O, insan tanrısallığının tam boyuna erişmenin yolunu göstermiş ve ritüelinin tümü bu amacı açıklamak ve bireyin sonunda babasıyla bir olmasının adımlarını göstermek için bilinçli olarak planlanmıştı.

NOT: Bu denemedeki alıntıların çoğu Franz Cumont'un "*The Oriental Religions in Roman Paganism*" (Open Court Publishing Co., Chicago, 1911) ve G.R.S.Mead'ın "*Echoes from the Gnosis*", Cilt V, "*The Mysteries of Mithra*" (Londra, 1907)'dendir.

MANİHEİZM (MANİCİLİK)



Sasani Hanedanı, tüm büyük görkem ve debdebeli dış görünüşüyle İran'ı dört yüzyıldan fazla (İS 226-642) yönetmiştir. Ama, İslamın yeni kutsal kitabından ilham alan çöl Araplarıyla karşılaşır karşılaşmaz, bu geniş ve kusursuz yapı kısa zamanda parçalanmıştır. Sasani hakimiyetindeki İran'ın toplumsal yapısında köklü bir yanlışlık vardı. Sasanilerin görkemi ve büyük askeri başarılarının altında gizlenmiş çürümenin tohumları öylece duruyordu. Dört yüzyıllık Sasani hakimiyetinin tümü boyunca, Zerdüştlük "ülkenin resmi dini" olmayı sürdürmüştü, ama tarihçiler çeşitli "aykırı düşünceli tarikatlar"dan da söz ederler. Görünüşte bunlar bastırılmıştı, ama "burada bir karara varmak için gerekli malzemeden yoksunuz, çünkü Ortodoks öğretinin zaferi ondan türemiş görüşlerin çoğunu unutulmaya mahkum etmiştir." Zerdüşt Ortodoksluğunun bu görünüşteki başarısına karşın, zaman zaman oldukça fazla sayıda "aykırı düşünce" ortaya çıkmış ve bunlar

kitleler arasında gerçekten oldukça önemli karşılıklar bulmuştur. Böyle aykırı düşüncelerden biri Sasani çağının tam başlangıcında Mani tarafından ilan edilmiş, ve bir diğeri ise aşağı yukarı Sasani hakimiyetinin sonlarında Mazdak'ın ortaya koyduğu "aykırı düşüncedir." "Manişeizm ve Mazdakizm gibi böyle aykırı düşünce hareketlerinin varlığı, İran'daki ulusal inancın son yıkılışının belirtisi olan çürüme tohumlarının varlığının göstergesi sayılabilir."

Sasani Hanedanı, İS 226 yılında Sasani ailesinden Ardeşir Papakan tarafından kurulmuştur. Ardeşir, kardeş kıyımı mücadelelerine ve İran'ın Arsacid (Parth) hükümdarlarının dine aykırı kötü yönetimine karşı gelişen ulusal ayaklanmanın başını çekmiştir. Arsacid hükümdarları sözde Zerdüşti'ydiler, ama ülkeleri ve dinlerinden çok kendi güç ve durumlarını düşünüyorlardı. Siyasal olarak tüm dünyanın gözü önünde ulus çok acı çekmiş, ülkenin başkenti bir yüzyıl boyunca üç kereden fazla Romalılar tarafından zaptedilmiş ve yağmalanmıştır. Bu utanca ek olarak, Ardeşir ve onun yandaşlarını en çok inciten, Arsacid hükümdarların "dindışı" ve kötü yönetimiydi. Ardeşir, halkın, ülkeyi yıkımın kenarına götürdüğüne inandığı Arsacidlere karşı oluşturduğu ulusal harekete başkanlık etmiştir.

Ardeşir'in hakim olduğu Pers ili, antik Zerdüşt inancından canlı kalan herşeyin merkezi ve yeniden düzene sokulduğu yerdi. Ardeşir ve yandaşları, ancak antik dinin yeniden kurulmasıyla dengeli bir düzenin kurulabileceğine ve halkın mutlu olabileceğine inanıyorlardı. Bu coşkuyla yanan Ardeşir antik Zerdüşt imanının yeniden kurulması ve ülkede saf Ari tarzda bir hükümetin oluşturulması hareketlerini yönetmiştir. Ardeşir'in kendisi rahipti ve rahipliği atalarından ona miras kalmıştı. Tüm ulus, çağrısıyla ayaklanmış ve Ardeşir iki amacında da tümüyle başarılı olmuştur. Ve İS 242'de öldüğünde, yeni kur-

duğu imparatorluğu oğlu Şahpur I'e bırakmıştır. Oğluna "vasiyeti" aşağıdadır:[1]

"Krallar onur verdiğinde
"İmana şu halde o ve kraliyet kardeştir,
"Çünkü karışmışlar ki böylece söylersiniz:-
"'Onlar tek harmanı giyer' diye. İman dayanamaz
"Tahtsız ne de krallık kalır
"İmansız; iki parça işlemeli kumaş
"Oluşturulur tümüyle birbirine örülü
"Bilgelerin önünde...
"Her biri gereksinir ötekine, ve görürüz çiftin
"İyilikte birleştiğini."

Bu inançla Ardeşir, İran'da tam bir teokrasi oluşturmuştur. Kendisi de bir rahip olarak, imanının buyurduğu tüm karışık tören usullerini sıkıca izlemiş, ve coşkulu ve samimi bir inanç sahibi olarak, imparatorluğunu dinin sağlam temelleri üzerine oturtmuştur. Bu, onun ve Sasani çağı boyunca basılmış tüm madeni paralarının üzerinde açıkça betimlenmiştir. Her madeni paranın arkasında, iki yanında tam silahlı birer insan figürünün durduğu bir ateş sunağı görürüz. Bunlardan biri kraliyeti, dünyevi gücü ve öteki ruhsal gücü temsil ederek, Dasturan-Dastur'u (imparatorluğun yüce rahibi) betimlemiştir. Bunlar "iki kardeştirler."

Ardeşir I'in kurduğu bu teokratik devlette, çoktan saklanmış çürümenin görünmez tohumları duruyordu. Böyle bir teokratik yapı doğal olarak özel bir dinin rahipliğine ayrı bir ağırlık verir ve özel inançlar ve dogmalar topluluğuna da ayrı bir önem verirdi. Ahamenişlerin yönetimi altındaki impara-

1 İran'ın ulusal destanı Şehname, bunu güzel Pers şiirleriyle vermiştir. İngilizce çevirisi Wamer kardeşler tarafından yapılmıştır (Londra, 1912), Cilt vi, sf.286-287.

torluk Sasanilerinkinden çok daha büyük olmasına karşın, onların dini politikaları, uyruklarının çeşitli inançlarına karşı tümüyle hoşgörülüydü. Öbür yandan, Sasaniler, dayanışma ve birliği, inanç benzerliğinde (en azından uyruklarının çoğunluğunun) başarmayı denemiş ve devlette özel bir imana ve bir grup dini uygulamalar ve dogmalara kesinlikle daha önemli bir yer vermiştir. Zerdüştiliğe bağışlanan bu üstün yer, doğal olarak Zerdüşt din adamlarının kendilerini Tanrının bir çeşit "seçilmiş insanları" olarak düşünmelerine öncülük etmiş ve yavaşça ama kesinlikle onlara tüm öteki inançlara karşı hoşgörüsüz bir ruh eklemiştir.

Yeni eklektik Mani imanının ilk duyurusunun Sasani hanedanının kurucusunun oğlu ve ardılı Şahpur I'in Ktesifon'da (20 Mart, İS 242) tahta çıktığı gün yapılması gerçekten çok önemlidir.

Mani'nin yaşamı boyunca anavatanında bu yeni inanca karşı, "Ortodoks Zerdüştlük, batıya Roma'nın imparatorluk topraklarına yayılırken, Ortodoks Hıristiyanlık tarafından yapıldığı gibi savaşılmış ve nefret edilmiştir." İsa'nın yirminci yüzyılının başlangıcına dek Mani ve öğretisi hakkında tüm sahip olduğumuz bilgi bu iki kaynaktandır ve daha fazla birşey yoktur. Zerdüşti rahipliği onu, "insan biçiminde zebani" ve "sakat şeytan" (çünkü topaldı) diye adlandırmış ve Hıristiyan yazarların ifadeleri de aynı şekilde aşağılayıcıdır.

1902-1903'te Orta Asya'da Turfan bölgesine ilk araştırma grubu Grünwedel ve Huth başkanlığında Berlin'den gönderilmiştir. Bunu 1904'te, Le Coq'un yönetiminde bir ikincisi izlemiş ve bir üçüncüsü Le Coq ve Grünwedel'in öncülüğünde olmuştur. Bu üçüncü, 1905'ten 1907'ye kadar işi sürdürmüş ve Berlin'e Manici metin parçalarından "gerçek bir kayıp hazine" ile dönmüştür. Turfan'dan gelen bu dokumanlar, Mani imanının özgün yapıtlarından parçaları, ve bir zamanlar yaygın Ma-

ni yazınının önemli bölümlerini içerir. Bunlar, Pehlevi lehçesinde, Soğdca, eski Türkçe ve Çincedir. Tümü deşifre edilmiş ve ustalıkla yayına hazırlanarak çevrilmiştir, ve Mani'nin yaşamı ve öğretilerini önemli ölçüde aydınlatmıştır. Bunlardan "Maniheizmin, yalnızca bir tür Zerdüştlüğün kolu ve Hıristiyanlıktaki çeşitli dine aykırı hareketlerin kökeni olmadığı, ama Orta ve Doğu Asya'nın dini yaşamının yüzyıllarca bir unsuru olduğu" sonucunu çıkarabiliriz.

Mani İranlıydı ve muhtemelen bir Zerdüşti olarak büyütülmüştü. Babası oldukça bilgili ve açıkça din konularına seçmeci eğilimi olan zengin bir adamdı. Mani İS 216'da doğmuştu. Yirmi yaşında dinsel bir görüşü vardı ve tanrısal vahiylerden ilham alarak yeni bir peygamber olarak ortaya çıkmıştı. Çabası, "özünde seçmeci, ulusal sınırlarla kısıtlanmamış, ama evrensel olarak benimsenmesi gereken, kendi idealist coşkusundan ilham alan, yeni bir din oluşturmak için çeşitli mevcut dinlerin ögelerinden bir sentez" yapmaktı. Başka türlü söyleyecek olursak, Mani'nin özlemi, gününün bilinen inançlarına dayalı, birleşmiş bir imandan geçerek, Doğu ve Batı dünyasını sıkı bir birlikteliğe götürmekti.

Mani'nin öğretisi bilerek yapılmış bir sentezdir. "Uygulamaya geldiği gerçekliğin öncü açıklayıcıları" olarak saydığı, Zerdüşt, Buda ve İsa'ya borçlu olduğunu özellikle kabul etmişti. Zerdüştilikten, iyi ve kötü sorunsalının temeli olarak, ruh ve madde arasındaki ana savaşım öğretisini almıştı. Buda öğretilerinde, her yerdeki insanlar tarafından benimsenmesi gereken, yaşam yönetimi için ana dersleri bulmuştu. Ve İsa'da, "yaşamın doğrulanmış idealini" tanımıştı. Yaşayan eski Babil inançları ve Hinduizm kuramlarını birleştirerek öğretisine eklemişti. Ve öğretisinde, Gnostik ve Neo-platonik kuramların güçlü bir karışımının da izleri vardı. Mani'nin öğretisinin seçmeci özü, herhangi bir inanca sahip olan bir insanın onu be-

nimsemesini kolaylaştırmıştır, çünkü onlar kendilerini özgün inançları olan bir cemaat gibi tanıtmışlardır. Böylece, Mani'nin öğretisi önce iyi karşılanmış, ve Kral Şahpur I bile onun dostu ve koruyucusu olmuştur.

Ama bu yeni öğreti, Ortodoks ve dar kafalı Zerdüşt rahipliğine çokça uymamıştır. Mani'nin görüşlerine olan muhalefet gün gün artarak güçlenmiş ve sonunda Şahpur I, Mani'ye ülkesini terk ederek sürgüne gitmesini salık vermiştir. Mani, böylece İran'ı terk etmiş ve Çin dahil olmak üzere, yıllarca tüm Orta Asya'da dolanmıştır. Bu gezdiği yıllarda, sonradan yazılacak olan öğretilerine son biçimini vermiştir. Öğretisi hızla Orta Asya'da yayılmış ve Çinliler arasında önemli sayıda yandaşı olmuştur. İnancı yaklaşık İsa'nın 17. yüzyılına dek Doğu'da sürmüştür.

Mani, İS 272'de Şahpur I'in ölümüne kadar sürgünde kalmıştır. Sonra İran'a geri dönmüş ve Şahpur I'in ardılı Hürmüz I tarafından iyi karşılanmıştır. Ama kısa bir saltanattan sonra (İS 272-273) Hürmüz I ölünce, ardılı Behram I, Mani'ye güçlü nefretini onu korkunç bir biçimde öldürerek göstermiştir. Yandaşlarına acımasızca zulmedilmiş ve Mani imanı tüm İran İmparatorluğunda yasaklanmıştır. Böylece, onlar batıya ve güneye doğru göç etmişlerdir. Din Mısır'dan geçerek Afrika'nın tüm kuzey kıyısında yayılmış ve oradan Sicilya ve İspanya'nın içine girmiş ve böylece tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Birkaç yüzyıl boyunca, Hıristiyanlığın çeşitli "dine aykırı" cemaatleri gibi gizlenerek tüm Avrupa'da etkinliğini sürdürmüştür. Çok önemli bir Manici, İsa'nın kilisesinde etkin olmadan önce, gençliğinde bu imanla büyümüş St.Augustin'dir. Bulgaristan'da Maniheizm, Bogomiller (Tanrının sevileni) cemaati olarak görünür, İtalya'da, başka bir "aykırı" cemaat, Cathari olarak görünmüştür.

Bu din son olarak, oradaki ortodoks Katolikler tarafından

acımasızca katledilen, Güney Fransa'daki Albigensler arasında görülür.

Doğu'da Manicilerin kalesi Uygur krallığıydı, ve Uygurlar kendi krallıklarını yitirene kadar dinginlik içinde gelişmiştir. Çin'de yavaş yavaş yok olmuşlardır.

Mani'nin ana öğretisi, iyi ve kötü arasındaki savaşımdır. Bunun nedeni, ona göre, başlangıçtan beri ikiz ilkelerin varlığıdır, ve savaşım tüm sonsuzlukta sürecektir. Mani, ışığın ruh ve böylece "iyi" ve karanlığın, madde ve sonunda "kötü" olduğunu öğretmiştir. Mani üç ana "çağ"ı tanımıştır. İlk "çağ", iki ilkenin tümüyle birbirinden ayrıldığı, bu görünen evrenin varolmadan öncesiydi. İkinci "çağ", şimdiki çağımızda, karanlık, bölme duvardan geçerek ışığın bölgesine birden açılmış ve bu evrensel uyuşmazlıkla sonuçlanmıştır. Son tamamlanmayı göreceğimiz üçüncü "çağ", hakikat ve ışığın son zaferini ve ilk "çağ"daki gibi, ışığın krallığı ve karanlığın krallığının tüm ayrılmasını getirecektir.

Mani'nin kozmolojisi karmaşık ve çokça düşseldir. Karanlığın güçleri ışığın krallığına zorla ilk girdiğinde, tüm dünyevi kötülükler başlamıştır. Karanlığın bu akınını püskürtmek için, yüce tanrılık üç büyük gücü "çağırmıştır." Bu büyük güçlerin üçüncüsü Mitra'nın özelliklerini içerir görünür.

Mani, cinsiyetlerin ayrılmasını özellikle kötü birinin işi olarak saymıştır. "Şeytani amacı bu yolla, dünyevi gövdenin bağlarındaki ışığı sürekli hapsetmekti." Ve böylece eksiksiz cinsel saflık ve bekarlık gereksinimini vurgulamıştır. Dinin kurallarına uygun ve yalnızca zevklerden el çekmiş bir yaşam yoluyla, biri bu kusursuzluğa erişebilir. Mani, her insanda ışığın bir kıvılcımı olduğunu ve orada son kurtuluş umudumuzun yattığını öğretmiştir.

Mani izleyicilerine, çeşitli sıralanmış "düzenler" hazırlamıştır. Kadınlar özgürce bunların içine kabul edilmiştir. Bu "dü-

zenler" Budizmde bulunan düzenler yönünde modellenmiştir. Mani, yandaşlarını "duvarsız manastır düzeninin" temsilcileri olarak örgütlemeye çabalamıştır.

Mani izleyicileri için ayrıca "buyruklar" dağıtmıştır. Bunlar, Ahdi Atik, dağın üzerindeki vaiz ve Budizmde bulunanlara çok benzerdir. Uyulacak bu buyruklar Üstün tanrılık için sevgi, her insandaki sonsuz öge için saygı ve insanlığın büyük hocalarının tanrısal ilhamının tanınması olmuştur. Bunlara ek olarak, Mani, düşünce, söz ve edim saflığında ısrar etti. O, koşulsuz olarak tüm savaş durumlarına karşıydı.

Mani, insanın kusursuzluğuna sıkı sıkıya inanırdı. Kuralları izleyerek herkesin "gittikçe kusursuzluğa doğru ilerleyeceğini ve herşeyden sonra, karanlık maddeden ayrılacak tüm ışıltılı parçacıkların; en sonunda yeniden ışığın krallığına dönüşeceğini öğretti."

Maniheizm şimdi "ölüdür", ama o gerçek bir dindi ve tanrısal sayılan kurucusunun idealleri ve yüksek ilkelerinden ilham alarak, çok sayıda yandaşlarının yaşamları üzerinde, binlerce yıl çok etkili olmuştur."

NOT: Bu denemedeki alıntılar A.V.W.Jackson'ın "*Researches in Manichaeism with special reference to the Turfan Fragments*" (Columbia University, New York, 1932) ve aynı yazarın "*Zoroastrian Studies*" (Columbia University, 1928)'dendir.

MAZDAKİZM

Mani'nin seçmeci imanı, Sasani toplumundaki çürüme tohumlarının göstergesi olduğu gibi, Mazdak'ın öğretisi de, Sasani İmparatorluğu'nun ilerlediği kaçınılmaz çöküşün göstergesiydi. Mani, İran'da Sasani hükümdarlığının oluşumundan bir kuşak sonra gelmişti; Mazdak ise, imparatorluğun Araplar tarafından yıkılmasından yaklaşık bir yüzyıl önce, bu hükümdarlığın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. İki hareket de kökenlerinin ülkesinde şiddetle ve acımasızca söküp çıkarılmış, ve görünüşte, teokratik devlet otoritesi gereğinden çok korunmuş gibi gözükmektedir. Ama, Mazdakizme karşı zafer kısa ömürlü olmuştur. Bu iki hareket arasında başka bir benzerlik daha vardır: Zerdüşti, Hıristiyan ve İslamcı yazarlar ikisine karşı da sınırsız hakaret yağdırmıştır. Bu düşmanca yazılar Mazdak'ın öğretileri ile ilgili biricik bilgi kaynaklarımızdır. Mani konusunda bol miktarda yeni ve değerli bilgi 1902'deki Turfan buluntularından sonra günışığına çıkmıştır. Bunlar

Mani'nin gerçekten büyük bir kişi ve yeni bir imanın kurucusu olduğunu göstermiştir. Ama Mazdak'a eski saygınlığını geri vermek için henüz böyle buluntular ortaya çıkarılmamıştır.

Yine de Mazdakizm, Sasani İran toplumundaki derin kanseri gösteren bir belirti olarak görülebilir. Dolayısıyla, bu hareketi "sonuçlarından onları bileceksiniz" atasözünde bulunan ilkeyi kabul ettikten sonra yargılamalıyız.

Sasani hanedanının kurucusu tarihin üstün insanlarından biriydi. Doğuştan liderdi ve ülkesini ve halkını yenilenmiş bir yaşama doğru götürmüştür. Kararlı bir insan olarak, görevini tümüyle yerine getirmiş ve oğluna yeni kurulmuş bir imparatorluk, yenilenmiş bir din, ve görevini tamamlamaya hazır yüzlerce iyi eğitilmiş ve coşkulu erkek ve kadın bırakmıştır. Kurucu Ardeşir I'in oğlu Şahpur I, babası kadar değerliydi, çünkü o da ortalamanın çok üstünde, büyük bir liderdi. Yeni imparatorluğu oluşturmuş ve Zerdüştiliği canlandırma görevini, ilgili herkesi hoşnut edecek şekilde tamamlamıştır. İmanı ve kraliyeti kardeşleri sayarak bağlılıkla babasının öğüdünü yerine getirmiştir.

O, sıkıca ve değişmesine izin vermeyerek yeni kurulmuş Sasani İmparatorluğunun teokratik yapısını oluşturmuştur. Böylece, Zerdüşti rahip sınıfı, yalnızca kraldan sonra gelenlerin sahip olduğu bir gücü elde etmiştir. Ve doğal olarak İran'ın toprak sahibi aristokrasisi de siyasal bir güç ve kazanç payı sağlamıştır.

Tabii ki, İran toplumunun bu iki büyük grubunun -Zerdüşti rahipler sınıfı ve toprak sahipleri- kitlelere zulmetmesini ne Ardeşir I ne de Şahpur I asla amaçlamamıştır. Ve tepedeki kral güçlü olduğu sürece, bu sınıfları kontrolünde tutabilir ve onlarla kitlelerin arasında durabilirdi. Hem Ardeşir I, hem de Şahpur I, kralların adil olmaları koşuluyla, kitlelerin devlete tam destek vererek bağlı kalacağını anlamışlardı, böylece bu

iki hükümdar da uyruklarının en sıradanına bile adil davranıldığını görmek istiyorlardı.

Ama bir kez tepedeki kralın güçlü eli uzaklaştırıldığında, bu iki güçlü grup doğal olarak, kitlelerin üzerinde kendi güçlerini sağlamlaştırmayı ve yeni ayrıcalıklar kazanmayı denemişlerdir. Mamafih, Zerdüşti rahipler sınıfına haksızlık etmemek için, İran'da Hıristiyanlığın yayılımının yeniden canlanan Zerdüşt dinine sürekli ve gittikçe artan bir tehdit olduğu belirtilmelidir. Bu zorluklara ek olarak Hıristiyan Roma imparatorluğu sürekli büyüyen tehdit edici ve saldırgan bir hal alıyordu. Roma, İran'la savaşmak için hep bahane arıyordu, İran ise savaş için hiçbir mazaret peşinde değildi. İki imparatorluk arasında stratejik bir konuma sahip Ermenistan, Ermeni Zerdüştiler ve Hıristiyanların dini çekişmelerinden ötürü parçalanmıştı; ve ikisi de teokratik olan Roma ve İran için, Ermenistan'daki olaylar nerdeyse her zaman savaş nedeni olmuştur. Ve bu savaşlarda toprak sahipleri, İran'ın zaferini sağladıkları için hep önemli unsurlardır. Ve böylece hem Zerdüşti rahipler sınıfının ve hem de İranlı toprak aristokrasisinin gücünü gün be gün daha sağlam ve daha sıkı yerleşmiş bir gelişim içinde buluruz. Kral babacan ve uysal bir adam olduğu sürece, bu sınıfların ikisi de kazançlarını iyice pekiştirmiş ve daha çoğunu elde etmeyi denemişlerdir. Ve bunların tümü kitlelerin zararına olmuştur.

Ardeşir I ve Şahpur I kitlelerin adil bir paylaşım elde etmeleri için ellerinden gelen herşeyi yapmışlardır. Ama onlar gittiğinde, menfaat sahiplerine devleti kendi iradelerine göre kullanmaya yetecek kadar zaman kalmış, sırayla gelen daha güçsüz insanlar imparatorluğu İS 272'den 309'a kadar yönetmiştir.

Sonra tarihte tek olan Şahpur II (Büyük) gelmiştir. O, babasının ölümünden sonra doğmuş bir oğuldur, ve doğmadan

önce imparatorluğu miras almıştır. Menfaat sahipleri doğal olarak oldukça uzun süren bir çocukluk dönemi (en azından on beş yıl) beklentisi içindeydiler ve bebek kralın karakterini kendi amaçlarına uygun olarak şekil verme umutları vardı. Ama Şahpur bir üstün insandır, kendi sülalesinden ilk iki hükümdardan bile daha büyüktür ve çok erken bir yaşta kendine göre bir kafası olduğunun ve istediği herşeyi elde edeceğinin ve insanlığın su katılmamış bir lideri olduğunun açık belirtilerini vermiştir. Şahpur II, Zerdüşti rahipler sınıfının ve toprak sahiplerinin gücüne gem vurmayı istemiştir, çünkü onları denetimsiz bırakırsa olacak tehlikeleri değerlendirecek kadar akıllıdır. Ama İran dışındaki başka olaylar onu rahip sınıfı ve aristokrasiyle aynı yanda olmaya zorlamıştır. Roma imparatoru Konstantin, Hıristiyanlık hevesiyle coşarak, kendini dünyadaki (tabii ki İran'daki Hıristiyanlar da dahil) tüm Hıristiyanların ruhani reisi ilan etmiştir. Bu, Sasanilerin en gururlusu Şahpur II'nin kabul edeceğinden fazla birşeydi. İran'ın zavallı Hıristiyanları kendilerini çok yanlış bir konumda, kendi ülkelerinin kralına ve imanlarının başkanı Roma imparatoruna karşı, iki bağlılık arasında parçalanmış buldular. Ne zaman İran ve Roma arasında savaş olsa (ki bu hemen hemen hep oluyordu), İran'ın Hıristiyanları düşman ve hain olarak görülmüş ve bedel ödemek zorunda kalmışlardır. Bu, menfaat çevrelerine, Şahpur II'nin gücenmiş gururuyla desteklemediği Hıristiyanlara karşı şiddetli kıyım uygulamaları için iyi bir fırsat vermiştir. Böylece Şahpur II, uzun saltanatının (yetmiş yıl süren) tümünde, menfaat sahipleri güçlü krala karşın az ya da çok kendi çıkarlarını korumuşlardır.

Şahpur II 'den sonra uzun bir süre çok sıradan krallar gelmiştir ve bir yüzyıldan uzun bir zaman (İS 379-487) süresince gerçekten ortalamanın çok üstü de bir tek kral vardır. O da, Behram V'tir (Behramgore, yabanıl eşeğin avcısı), ama o da

zamanın çoğunu Hunlarla savaşmakla geçirmiştir. Behram V'in günlerinde geçen önemli bir olay, İran Hıristiyan Kilisesinin Ortodoks Bizans Kilisesinden kesin ayrılması olmuştur. Hıristiyanlar ve Zerdüştiler arasındaki iç kavga Şahpur II'nin günlerinden beri hep artan kıyıcılık ve şiddetle sürmüştür. Binlerce insan yaşamlarını yitirmiştir; İranlı erkekler, kesinlikle, ölümüne kan dökmüşlerdir. Ama, İran Hıristiyan Kilisesi Bizans Kilisesinden ayrıldıktan sonra görece bir barış gelmiştir. Yine de her iki yandaki nefret ve bağnazlık o kadar büyüktü ki tümüyle yok etmek için çok uzun bir süre gerekmiştir. Şiddetli polemik yazıları iki yanda da sürmüştür.

Bu arada kitlelere menfaat sahipleri tarafından acımasızca zulmedilmiş ve yoksulluk ve sefilliğin en derinine batmışlardır. Firuz I'in Hunlara karşı başarısız savaşları süregelen hoşnutsuzluğa eklenmiştir. Firuz I'in ölümünden sonraki İran'ın koşulları, Fransız Devrimi arefesinde Fransa'da ve Birinci Dünya Savaşının sonunda Rusya'da hüküm sürenlerle nerdeyse aynıdır. Bu zulüm yüzyıllarının sonuçları, çalışmasına İS 488 dolaylarında başlamış Mazdak'ın devrimci ve komünist vaazlarında hemen görünmüştür.

Ama biz İran kitlelerinin toplumsal koşullarını, Mazdak'ın vaazlarındaki aşırı şiddetli dili ve öğretilerinin gittiği aşırılıkları inceleyerek tahmin edebiliriz. Daha önemlisi Mazdak'ın öğretisinin kitlelerce kabul edilişinin aşırı hızıdır. Birkaç ay süresince yandaşları yüz binlere ulaşmıştır: Ve geniş imparatorluğun her bölgesinde onlar hükümdardan başlayarak aşağıya doğru toplumun her kesimini çekmiştir. O zamanki kral Kubad'dır (İS 488-531) ve başlangıçta açıkça bu yeni öğretiye sempatisini ilan etmiştir. Ama menfaat sahipleri cidden rahatsız edilmiş ve o kadar fazla tedirgin olmuşlardır ki kral birkaç yıl süreyle tahtını bırakmaya zorlanmıştır (499-501).

Charles Dickens, devrimler ve nedenleri arasındaki ilintiyi

gösterdiği *A Tale of Two Cities*'in (İki Şehrin Hikayesi) son bölümünde harika bir pasaj vardır. Giyotinin mutsuz kurbanlarını Paris'in sokaklarından geçerek taşıyan altı mahkum arabasını tanımlarken şöyle söyler:

"Altı mahkum arabası sokaklar boyunca gider. Değiştir bunları geriye eski durumlarına sen güçlü sihirbaz, zaman, ve dönüşsün onlar arabalarına görkemli kralların, araba takımlarına feodal soyluların, süslenme masasına pırıldayan kötü kadınların, babamın evi olmayan, ama hırsızların sığınağı, milyonlarca aç çiftçinin kulübeleri olan kiliselere. Hayır; yaratıcının kararlaştırılan buyruğuyla halleden büyük büyücü, asla tersine çeviremez dönüşümünü." Sonra şöyle ekler:

"Aynı çekiçlerle biçimlendir insanlığı, ve o kıvırsın kendini aynı işkence edilmiş formlara. Ek açgözlü aşırı serbestliğin ve zulmün tohumlarını yeniden ve verecek o kendi türüne uygun aynı meyveleri." Gerçekten bu meyvelerden bileceksiniz onları. İran'da ekilmiş tohumların tarihi kayıtlarına sahip değiliz, ama, Tanrının yasalarının anlamı varsa, tohumun doğasından çıkarabileceğimiz iğrenç meyvenin bizde pek çok kanıtı var.

Mazdak, tarihteki ilk Bolşevik olarak tanımlanabilir. Gerçekten, Bolşevikler kimi yönden Mazdak'la karşılaştırlınca duyarsız sayılabilirler: O komünizmi yalnızca dünyevi mallar üzerine vaaz etmemiş, ama ayrıca erkekler arasında kadınların eşit bölüşümünü de savunmuştur.

IS 501'de Kubad yeniden tahta çıkınca, geçirdiği deneyimden akıllanmış olarak, Mazdakitlerden açık desteğini çekmiştir. Mazdakizmin korkunç ağacının geliştiği tohumu, kuşkusuz tanımış ve saltanatının kalan otuz yılını kitlelerin koşullarının daha dayanılabilir olduğunu görmek için elinden gelenin en iyisini yapmıştır. Ama Mazdakizmin asıl nedenlerini uzaklaştıracak kadar güçlü değildir. Bu, Kawadh'dan daha

güçlü bir insana ayrılmıştır. O, İran'ı Mazdak öfkesinden kurtaran, tüm Doğu'da adı Nuşirevan olarak bilinen oğlu Hüsrev I'dir.

Hüsrev, Kubad'ın en beğenilen oğlu, babasının en yakın arkadaşı ve Kubad'ın saltanatının son yıllarında danışmanıdır. Hüsrev kesinlikle İran'ın gelmiş geçmiş en büyük hükümdarıdır. Gerçekten o dünya tarihindeki en büyük altı hükümdarı arasında sayılabilir. Mazdak öğretisinin devlet için ne kadar tehlikeli olduğunu açıkça görmüş ve yaptığı ilk iş onu demir bir yumrukla bastırmak olmuştur. Ama, aynı zamanda, kitlelere yapılmış adaleti görüşmüştür. İyi bir doktor gibi, yalnızca hastalığın belirtilerini uzaklaştırmamış, ama hastalığın kendisini de yok etmiştir. Eşit kararlılıkla kitlelere zulmedenleri kontrol altına almıştır. Oldukça erken 'adl' (dürüst) ünvanını kazanmış, çünkü adalet onun paralosu olmuştur. Onun güçlü ve adil hükümdarlığı altında, barış ve bolluk İran'a dönmüş, ve kitleler mutlu olmuştur. Bu başarısından ötürü şükran dolu uyrukları onu bir ağızdan Anuşak-Ruban ya da Nuşirevan (ölümsüz ruhun kendisi) diye çağırmıştır. Gelecek kuşaklarca o yalnızca, bir dünyevi hükümdara bağışlanmış en görkemli ad olan Nuşirevan olarak bilinecektir.

Mazdak kesinlikle Mani'nin ardılıdır, çünkü hareketi yalnızca toplumsal değil, ama esas olarak dinidir. Aşırı düşünceleri, hem topluma, hem de dine karşı kuşkusuz bir tehdit oluşturmuştur. O kesinlikle Zerdüşti rahipler sınıfının gerçek varlığını tehdit etmiş, ve böylece doğal olarak Zerdüşti yazarlar tarafından şiddetle sövülüp sayılmıştır. O, Aşemaoğa (gerçeği çarpıtan) olarak adlandırılmış, ve bir dini metinde bir yorumcu bu sıfatı "Bambad'ın oğlu, Mazdak gibi" diye ekleyerek açıklamıştır. Zerdüştiler tarafından onun için kullanılan en yumuşak sıfat "uğursuz"dur.

Mazdak'ın düşünceleri o günlerin İran devletinin ve kendi

gözleriyle gördüğü kitlelerin koşullarının doğal bir sonucudur. Aşırı komünizmi ve kadınlar dahil, malların kesin ortaklaşmasını vaaz etmeye kendini zorunlu hissetmiştir. Muhtemelen umutsuz hastalıkların umutsuz çarelere gereksinimi vardır düşüncesinden etkilenmiştir. Aynı zamanda da daha yüksek bir yaşam ideali öğütlemiştir. Ölçülülüğün değerine işaret etmiş ve hayvansal gıdalar dahil tüm duyusal zevklerin bırakılmasını istemiştir. Bu son öğretisinden ötürü "yemek yemeyen şeytan" diye adlandırılmıştır. Zevk ve mal arzusunun, tüm nefret ve bozuşmaların evrensel temelini oluşturduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, Mani gibi, dünyadaki yaşamımızın her yanına yayılmış Zerdüşt öğretisinin iki ana ilkesi iyi ve kötüyü vurgulamıştır. Tanrının "ögeleri" ateş, su ve toprağın saflığını da buyurmuştur. Ama onun gerçekten ne öğrettiği hakkında çok az bilgiye sahibiz.

Mazdak haince öldürülmüş ve en yakın taraftarlarının çoğu da aynı zamanda yaşamını yitirmiştir. Sonra, tüm Mazdakitlerin sistematik ve kanlı bastırılması izlemiştir. Ama görünüşte kökünden koparılmış ve tümüyle yitirilmiş olmasına karşın, Mazdak'ın öğretileri öldürülmesinden sonra birkaç yüzyıl boyunca gelişmeyi sürdürmüştür. Bağdat'ın İslami halifelerinin yönetimi altında, çeşitli "dine aykırı tarikatlar" tarihçilerce kaydedilmiştir. Onların tümü ilhamını Mazdak'ın öğretilerinden almış görünürler, çoğu onu otoriteleri olarak belirtmişlerdir. Ama daha şaşırtıcı ve önemli olan, bu "dine aykırı tarikatlar"ın çoğunun Mazdak'ın adını, antik İran'ın peygamberi Zerdüşt ile birleştirmeleridir.

Büyük Peygamber Zerdüşt'ün soluğunun, antik tapınakların sunaklarındaki küllerini üfleyerek, yine tapınaklarını süpüreceği günü düşlüyorum, ve her sunak ışıldayarak ateşe dönüşecek, ve yine gökyüzünden karşılık veren alevler, İran dininin bir kez daha olması gerektiği gibi, insan tinlerinin işaret fişeği, dünyanın en büyük dinlerinden biri, yaparak düşecek.

Annie Besant

Bu kitap, Dr. J.S.Taraporewala'nın "Zerdüşt Dini" adlı ilk baskısı 1926'da yapılmış kitabının yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskısıdır. Kitapta ayrıca Zerdüşt Gathalarının İngilizceden yapılmış serbest koşuk çevirisi ve İran'ın unutulmuş dinleri Mitraizm, Manizm ve Mazda dinleri üzerine üç deneme de yer alıyor.
Gathaların çevirisi, okurun peygamberin bildirisini, kendi sözcüklerinden öğrenmesini, İran'ın unutulmuş dinleri üzerine üç deneme ise, yaşayan en eski dinlerden biri olan Zerdüşt dinini kendi perspektifinden görmesini ve bu inancın, neden hâlâ gelişmekte olduğunu anlamasını sağlayacaktır.

www.avestakitap.com

ISBN 978-975-8637-31-7

2. Baskı

avesta